

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JØRGEN NYBO RASMUSSEN

Broder Jakob den Danske

ODENSE UNIVERSITETSFORLAG

Odense University Studies in History and Social Sciences. Vol. 98
Broder Jakob den Danske

Omslaget gengiver et maleri af Jakob den Danske udført ca. 1640 af en ukendt kunstner til Franciskanerklostret i Graz, Østrig. Det findes nu på Det apostolske Nuntiatur for Skandinavien i Vedbæk.

JØRGEN NYBO RASMUSSEN

Broder Jakob den Danske,
kong Christian II's yngre broder

ODENSE UNIVERSITETSFORLAG

**Udgivet med støtte fra Statens humanistiske Forskningsråd,
dronning Margrethes og prins Henriks fond,
den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse og
landsdommer A. Gieses legat.**

**© Odense Universitetsforlag 1986
Trykt hos Special-Trykkeriet Viborg a-s
Omslag af Poul Jeppesen
ISBN 87 7492 583 0
ISSN 0078-3307**

Forord

Der er nu gået 400 år, siden franciskanergeneralen Franciscus Gonzaga i sit store værk om ordenens historie berettede, at en af dens missionærer i Mexico, broder Jacobus Dacianus, havde tilhørt den danske kongefamilie. Bortset fra den ydmyge redemptoristpater og historiker P. D. Steidl har ingen siden gjort noget alvorligt forsøg på at undersøge sandhedsværdien af denne meddelelse eller at prøve at fastslå, hvori dette påståede slægtskab kunne bestå. Formålet med nærværende bog er at udfylde denne lakune i vor historieskrivning og at løse det for så længe siden rejste genealogiske problem i den danske kongeslægt. Til støtte for argumenterne i selve teksten findes i bogens slutning en efterslægtstavle over det oldenborgske kongehus' ældste generationer.

For finansiel støtte til bogens udgivelse takkes dronning Margrethes og prins Henriks fond, den Hielmstierne-Rosencroneske Stiftelse, landsdommer A. Gieses legat og Statens humanistiske Forskningsråd. For tilladelse til som omslagsbillede at bruge det maleri af Jakob den Danske, der stammer fra Franciskanerklostret i Graz i Østrig, og som nu findes på Det apostolske Nuntiatur for Skandinavien i Vedbæk, takkes ærkebiskop Bruno B. Heim. For stor velvilje, interesse og hjælpsomhed gennem en årrækkes studier takkes mange gode venner.

Roskilde 15. august 1986
Jørgen Nybo Rasmussen

Indholdsfortegnelse

Indledning	9
I. Hvilke børn havde kong Hans og dronning Christine?	11
1. Den danske tradition	11
2. Den sachsiske tradition	18
3. Den oldenborgske tradition	20
4. Den mexikanske tradition	34
5. Den mecklenborgske tradition	55
6. Konklusion	81
II. Jakobs yngre år	82
1. Uddrivelseskrøniken	82
2. Spor i Odense?	91
3. Lærd teolog og tresproget	97
4. Religiøst afkald og politisk fornægtelse	102
III. Oversigt over broder Jakob den Danskes levnedsløb	119
Efterslægtstavle for grev Didrik den Lykkelige af Oldenburg d. 1440	123
Navneregister	131

Broder Jakob den Danske, kong Christian IIs yngre broder

Der er nu forløbet mere end 500 år siden kong Christian IIs fødsel den 1. eller 2. juli 1481. Hvis en anledning kræves, kan dette nyligt overståede jubilæum tilskynde til nøjere at redegøre for hypotesen om, at han havde en hidtil upåagtet broder ved navn *Jakob*, der indtrådte i franciskanerordenen og endte sine dage som missionær i Mexico ca. 1567. Hypotesen har flere gange været fremsat af denne artikels forfatter, men kun med en ganske kort anførelse af argumenterne for dens rigtighed.¹ Hvad der behøves, er en metodisk historievitenskabelig fremlæggelse af teorien og af argumentationen derfor under kritisk benyttelse af hele det relevante historiske kildemateriale.

En sådan uhørt hypotese må naturligvis regne med at blive mødt med stor skepsis. Hvordan skulle det være muligt, at et åbenbart betydningsfuldt medlem af selve vort danske samfunds centrale familie, kongefamilien, skulle være forblevet uopdaget i et halvt årtusinde? Alle kilder til denne tid er jo kendt og endevendt af historikerne i det uendelige. Og havde *Christian II* virkelig haft en yngre broder, hvorfor spillede han så ingen politisk rolle, men optrådte kun som en anonym tiggermunk tilmed på en tid, hvor ikke blot munke, men den katolske kirke blev afskaffet i Danmark? Skulle dette endelig kunne lade sig gøre, så må det da være et naivt eventyr, at netop denne mand udvandrede til Den nye Verden, hvor han ikke blot blev den første af alle dansk-amerikanere, men også indianermissionær og forkæmper for noget så revolutionært – omend i vor egen tid ultraaktuelt – som racernes ligeberettigelse?

Det må indrømmes, at hvis gennemsnits- eller sandsynlighedskriterier skal være den afgørende målestok for, hvad der er historisk sandt,

1. J. Nybo Rasmussen, *Jacobus de Dacias herkomst*, Catholica, 22 årg. Kbhv. 1965, 134-35. – Samme, *Broder Jakob den Danske*, Danmarksposten, 54 årg. 1973, 3-5. – Samme, *Jacobus de Dacia*, Dansk biografisk leksikon, 3 udg. VI, 1981, 209.

og hvis det er en berettiget overbevisning, at vi i dag ved alt, hvad der er værd at vide om den danske kongefamilies sammensætning på den tid, så er der ikke plads til en hypotese som denne. Faktisk er der tale om en påstand, der, hvis den er sand, vil medføre en betydelig omvurdering af både kongefamiliens genealogi og af vigtige træk af den politiske og religiøse historie i denne dramatiske del af Danmarks historie. Men er det rimeligt på forhånd at anse væsentlige overraskelser for udelukkende? Dette 1500-tal var faktisk en tid, hvor der fandt mange hidtil utænkelige begivenheder sted, og hvor der optrådte personligheder, der sprængte rammer, som man hidtil havde anset for uoverstigelige. Er det umuligt, at dette ikke også kunne være tilfældet så at sige retrospektivt? Om nu hypotesen er sand eller ej, så er den i hvert fald vigtig nok til at fortjene en grundig behandling. Dette er, hvad der i det følgende skal søges gennemført.

I. Hvilke børn havde kong Hans og dronning Christine?

1. Den danske tradition

Selve vort samfunds royalistiske karakter vil som bemærket sikkert få mange til på forhånd at afvise enhver tanke om, at det overhovedet skulle være muligt at opdage »huller« i kongeslægstens genealogi i hvert fald på et så sent tidspunkt som tiden omkring 1500.

Men hvad ved vi i virkeligheden om, hvilke børn kong *Hans* (f. 1455 - d. 1513) og dronning *Christine* (f. 1461 - d. 1521), kong *Christian IIs* forældre, egentlig havde? I almindelig historisk litteratur nævnes tre børn: 1. *Christian*, den senere konge, f. 1. eller 2. juli 1481 - d. 25. januar 1559, 2. *Elisabeth*, kurfyrstinde af Brandenburg, f. 1485 - d. 11. juni 1555 og 3. *Frans*, f. 15. juni 1497 - d. 1. april 1511, oprindelig begravet sammen med forældrene og senere Christian II i Odense Gråbrødrekirke, nu i St. Knuds Kirkes krypt. Disse tre nævnes i alle almindelige historiske oversigtsværker. I specielle genealogiske værker nævnes endnu to sønner, *Ernst* og *Hans*, der døde som spæde.² Men kun de tre først nævnte børn omtales hos Svaning og Hvidtfeldt, vor historiske traditions fædre i *Nyere Tid*.³

Hans Svaning (f. 1503 - d. 1584) var opvokset i København, hvor han havde hørt folk berette om Christian IIs barndom. Han studerede senere i Wittenberg og blev af Christian III udpeget til at være hans historieskriver. En hovedkilde til hans »Kong Hans' historie« fra 1560 var franciskaneren, broder *Peder Olsens*, historiske samlinger og hans utrykte hovedværk: »Danorum Gesta«. Hvis man spørger, hvilke danske historikere, der før Svanings tid, i første halvdel af 1500-tallet, har skrevet noget om kong Hans' og dronning Christines børn, bliver sva-

2. F.eks. R. P. Rossen, *Danmarks kongeslægter*, Tønder 1923, side 44.

3. Hans Svaning, *Chronicon sive Historia Joannis Regis Daniæ*, Kbhv. 1560. Ikke pagineret, men se under årstallene 1481, 1497 mm. Arild Hvidtfeldt, *Danmarkis Rigis Krønike*, bd. II, Kbhv. 1652, 1019 og 1081.

ret, at det foruden Peder Olsen egentlig kun var karmeliterbroderen *Poul Helgesen*, hos hvem vi finder primært stof herom. Men det er naturligvis mest spændende at erfare, hvad en medbroder til Christian II's formodede yngre broder kan have haft at meddele om familien.

Peder Olsens grundlæggende historiske arbejder findes i hans egenhændige optegnelsesbog, den såkaldte »Collectanea« = ms. AM 107, 8°. »Danorum Gesta« er en syntese, der dog ikke er bevaret i Peder Olsens egen hånd, kun i lidt yngre afskrifter.⁴ Trods deres store historiografiske betydning er ingen af disse værker nogensinde blevet udgivet som helhed, og de uddrag, der foreligger trykt, må ud fra moderne udgiveridealer betegnes som meget utilfredsstillende. Forfatteren af nærværende har i en anden studie søgt at udrede nogle af sammenhængene og kronologien i Peder Olsens historiske arbejde, og resultaterne heraf lægges til grund for det følgende.⁵

I »Collectanea« skrev Peder Olsen i læg VIII om kong *Hans'* og *Christian II's* tid. Den ældste indførsel, den egentlige tekst, er skrevet ca. 1522 kort efter dronning *Christines* død, der er sidste omtalte begivenhed. Denne tekst blev udgivet af *Langebek* under titlen »Cronica regum danorum«. I de følgende år tilføjede broder *Peder* marginalnoter, som *Langebek* udgav for sig med titlen »Annales rerum danicarum«, begge dele i første bind af »Scriptores rerum danicarum«. I »Cronica regum danorum« nævnte Peder Olsen af kong *Hans'* og dronning *Christines* børn kun *Christian II* og hans fødselsdag som 2. juli 1481, dog siger han, at moderen begravedes 1521 »hos sin søn«, dvs. at han ikke nævnte *Frans'* navn, og *Elisabeth* omtalte han slet ikke.⁶ I »Annales rerum danicarum« er der sket et fremskridt i franciskanerens viden. Disse marginalnoter må være tilføjet i 1520erne og begyndelsen af 1530erne, idet den yngste af dem omtaler grev *Christoffers* erobring af Roskilde 1534. Her nævnes *Frans* ved navn med nøjagtig

4. Petrus Olai, *Collectanea ad Historiam Danicam pertinentia*, ms. Arnamagnæanske Samling, 107,8°. – Samme, *Danorum Gesta post Chronica Saxonis facta*, ms. Uppsala UB, de la Gardie nr. 37 fol. = Kgl. Bibl. Kbhv. ms.phot. 79,2⁰. – Samme, *Paraleipoumena chronicorum*, ms. Kgl. Bibl. Kbhv. Gl. Kgl. Saml. 2461,4⁰. Svanings afhængighed af Peder Olsen er påvist af bl.a. C. O. Bøggild-Andersen, *Studier over Poul Helgesen I*, Hist. Tidsskr. 11. rk. V bd. 1956, 73 ff.
5. J. Nybo Rasmussen, *Broder Peder Olsen som de danske franciskaneres historiskriver*, Kbhv. 1976.
6. Petrus Olai, *Chronica Regum Danorum*, *Scriptores rerum danicarum* = SRD, I bd., Kbhv. 1772, 148.

fødselsdata og dødsår, samt at han begravedes i Odense »apud fratres minores«, dvs. hos franciskanerne, der også kaldtes mindrebrødre. *Elisabeth* anføres stadig ikke ved navn, men der står, at kong *Hans* bortgiftede »sin datter« til markgreve *Joachim* i 1502.⁷

Den anden historisk interesserede tiggermunk i 1520erne var *Poul Helgesen*. I sin »Christian IIs rimkrønike«, der er et agitationsskrift i forbindelse med oprøret mod *Christian II* i 1523, viste han ingen genealogisk interesse. I den ældre del af »Skibykrøniken«, der er affattet ca. 1524, omtales *Christian II* første gang ved hyldningen 1486-87, hvor han betegnes som »primogenitus«, dvs. førstefødt i ægteskabet mellem kong *Hans* og dronning *Christine*. Ligesom hos *Peder Olsen* omtales *Elisabeth* uden navns nævnelse som »filia regis Johannis«, da hun indgår ægteskabet med markgreve *Joachim*, som iøvrigt fejldateres til 1499.⁸ Ca. 1527 affattede *Poul Helgesen* en kortfattet dansk kongehistorie på latin »Compendiosa regum Daniae historia«. Her findes i begyndelsen af kapitlet om kong *Hans* følgende passus: »Hic uxore ducta, nomine *Christina*, filia domini Ernesti ducis Misniae, genuit duos filios, *Christiernem* et *Franciscum*, et unam filiam, nomine *Elisabeth*«. ⁹ Det er påvist, at *Peder Olsen* og *Poul Helgesen* har kendt og udnyttet hinandens arbejder.¹⁰

1533 udkom en ny udgave af den berømte »Rimkrønike« fra 1493 hos *Hans Vingård* i København, men nu udvidet med et nyt afsnit: »Kong Hans' Krønike«, der ifølge *Helge Toldberg* var inspireret af *Tyge Krabbes* kreds af katolsksindede gejstlige omkring biskop *Ove Bille* i Århus.¹¹ Dens indhold er endnu ikke fuldtud undersøgt, men bygger overvejende på *Peder Olsens* og *Poul Helgesens* forarbejder. Vers 39-44 omhandler kong *Hans'* bryllup med *Christine* af Sachsen, hvorefter følger:

7. Petrus Olai, *Annales Rerum Danicarum*, SRD I, Kbhv. 1772, 195-196.

8. Paulus Heliæ, *Chronicon Skibyense*, Skrifter af Paulus Heliæ, VI, Kbhv. 1937, 61 og 64. Brylluppet foregik 10. april 1502.

9. Paulus Heliæ, *Compendiosa regum daniae historia*, Skrifter af Paulus Heliæ, VI, 1937, side 47.

10. J. Nybo Rasmussen, *Broder Peder Olsen ...*, 1976, 151. Sammenlign Bøggild-Andersen, 1956, se note 4.

11. Helge Toldberg, *De gamle tryk og håndskrifter af Den danske Rimkrønike*, Nordisk tidsskrift for bog- og biblioteksvæsen, årg. 43, Kbhv. 1956, 93-95.

»Ther effter paa thet tredie aar,
Marie visitationis daug thet wor,
Fødde miin Førstinde meg een søn,
Christiern then anden, hand wor wel køn;
Oc siden ther tiil *tho wnge Herre*,
Uti theris wngdom døde the thes wærre.
Ther tiil eet Frøycken, *Elizabeth* hwn hed,
Deylig oc dydelig ieg thet weed«
(vers 45-52)

Under omtalen af begivenhederne 1497 står:

»Samme tiid miin drotning i Kiøbnehaffn
fødde een søn, *Franciscus* tiil naffn«
(vers 197-198)

Om *Elizabeth* berettes i anledning af bryllupet:

»Then samme winther, ieg aff Suerige foer,
Mellem Poske og Pintzedaug ther nest wor,
Margreffue *Joachim*, then edel Første och fin,
gaff ieg *Elizabeth*, eniste dotter min«.
(vers 497-500)

Frans' død omtales ikke, men kong *Hans* egen begravelse i Odense skildres således:

»The førde mitt lig til Odens meth ære,
I Grobrødre monne miin graff ther wære«
(vers 835-36)¹²

Som nævnt nøjedes *Peder Olsen* ikke med sine optegnelser i »Collec-tanea« men han sammenfattede sin historiske viden i »Danorum Ges-ta«, der blev skrevet fra 1530erne til midten af 1540erne. Som sagt blev heller ikke dette værk trykt, det foreligger ikke engang i *Peder Olsens* egen hånd, men kun i afskrifter fra slutningen af 1500-tallet.

12. Citeret eft. Christian Molbechs udgave af *Den danske Rimkrønike*, tillægget *Kong Hans' Rimkrønike*, Kbhv. 1825, 259-296.

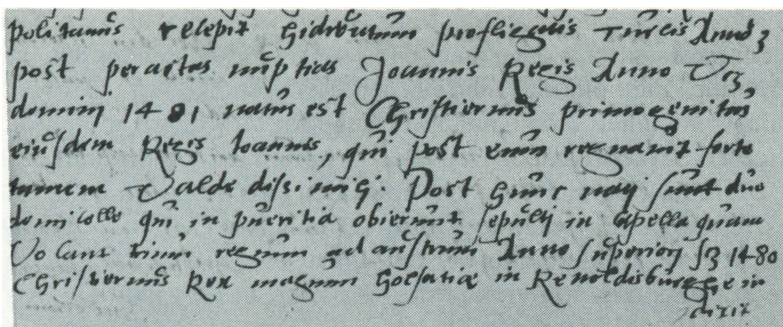

Fig. 1. Franciskaneren broder Peder Olsens meddelelse om de to unge sønner af kong Hans, der døde som børn og blev begravet i »det kapel, som de kalder De hellige Tre Kongers, imod syd«.

Under behandlingen af kong Hans' tid findes under året 1481 følgende linier:

»Anno viz. domini 1481 natus est *Christiernus*, primogenitus ejusdem Regis *Johannis*, qui post eum regnavit, tamen valde dissimilis. Post hunc nati sunt *duo domicelli*, qui in pueritia obierunt, sepulti in capella, quem vocant *trium regum ad austrum*«. ¹³

(»I det Herres år 1481 fødtes Christian, den samme kong Hans' førstefødte søn, som regerede efter ham, skønt på en helt anden måde. Efter ham fødtes to små herrer, som døde i deres barndom, og de blev begravede i det kapel, de kalder De hellige Tre Kongers, imod syd.«)

Under året 1497 omtales *Frans'* fødsel, under 1502, at *Elisabeth* blev gift med markgrev *Joachim*, og under 1511, at *Frans* døde i København og blev begravet i Odense, hvor også forældrene kom til at hvile.

Af denne oversigt over, hvad broder Peder Olsen havde at fortælle om børnene i ægteskabet mellem kong Hans og dronning Christine, fremgår, at »Danorum Gesta« her som på andre områder indeholder en syntese af, hvad han tidligere havde skrevet. Allerede i »Kong Hans' Rimkrønike« var antallet af kendte børn steget til fem, idet der foruden *Christian*, *Elisabeth* og *Frans* var to som små døde sønner. I »Danorum Gesta« får vi den yderligere oplysning om disse »*domicelli*«, at de blev begravet i Helligtrekongerskapellet, nemlig ved Roskilde Domkirke, tilmed angivet nøjagtigt, at det var »mod syd« i dette

13. Petrus Olai, *Paraleipoumena Chronicorum* = ms. Gl. Kgl. Saml. 2461,4^o, fol. 31r.

kapel. Oplysningen om disse to kongebørns begravelse er vistnok hermed for første gang fremkommet på tryk, i hvert fald kendes den ikke i litteraturen, end ikke i det nyeste særdeles grundige værk om Helligtrekongerskapellet.¹⁴ At disse døde småbørn blev begravet her, er på ingen måde overraskende. Det viser, at kong *Hans* og dronning *Christine* oprindelig har haft i sinde at følge den tradition, som kong Hans' fader, *Christian I* havde påbegyndt, ved at stifte Helligtrekongerskapellet og gøre det til familiegravsted. Først senere voksede deres betagelse af franciskanerobservanterne så stærkt, at de valgte disses moderkloster i Odense som familiegravsted, Dette er dog nok først sket, efter at enkedronningen, *Dorothea*, 1495 døde, og som den sidste af kongefamilien blev begravet i Helligtrekongerskapellet, inden reformationskongen *Christian III* i 1559 genoptog traditionen. Med betydelig sandsynlighed kan heraf også sluttes, at de to småbørn døde før deres bedstemoder, dronning *Dorothea*, der sikkert netop, så længe hun levede, har skaffet *Christian Is* ønske respekteret af familiens yngre medlemmer.

Denne historiografiske gennemgang af, hvad der i primære danske kilder meddeles om kong Hans' og dronning *Christines* børn, inden Svaning 1560 udgav sin »Kong Hans historie«, viser, at der først langsomt blev sammenstykket den mest elementære viden om, hvilke medlemmer kongefamilien egentlig havde, og hvad der var deres personlige data. Mens kong Hans levede, og endnu på *Christian IIs* tid, findes kun vidnesbyrd om børnene i politiske aktstykker i forbindelse med hyldninger og ægteskaber, dvs. – som vi senere skal vende tilbage til – kun om *Christian* og *Elisabeth*. Notifikationsbreve til andre fyrster om fødsler af kongebørn, der senere blev en almindelig genre i brevstoffet, fandtes dengang endnu ikke. I det danske materiale findes ingen dokumentariske samtidige kilder om de ældre oldenborgeres børnefødsler som sådanne. Derfor måtte *Peder Olsen* og *Poul Helgesen* gradvist og møjsommeligt efterhånden sammenstykke en nogenlunde korrekt viden om i hvert fald nogle af kongefamiliens medlemmer. Udover de politisk kendte var gravminder åbenbart hovedkilden. Fra graven i Odense kunne prins *Frans'* data hentes fra epitafium og gravsted,¹⁵ og det samme har sikkert været tilfældet med de to nu forsvund-

14. J. O. Ahrnung, *De hellige Tre Kongers Kapel ved Roskilde Domkirke*, Kbhv. 1965.

15. V. Thorlacius-Ussing, *Claus Bergs Alertavle*, Odense, 1967, 5 og 7.

Fig. 2. Hellig Tre Kongers Kapel ved Roskilde Domkirke set udefra. Kapellet rejstes 1459 af Christian I for at være bl.a. familiegravsted for de oldenborgske konger. Ved sydvæggen under vinduerne har Johans og Ernsts barnegrave ligget.

ne børnegrave i Helligtrekongerskapellet. Kongeslægtens genealogi har langt fra været almeneje på den tid, tværtimod. Dette bør mane til forsigtighed med at påstå, at der umuligt vil kunne føjes ny viden til, og helt specielt, at det på forhånd skulle være udelukket, at endnu en broder til Christian II kan have eksisteret.

2. Den sachsiske tradition

Det var ikke alene i Danmark, man interesserede sig for eller besad forudsætninger for at vide noget om kong Hans' og dronning Christines børn. Christine var datter af den sachsiske kurfyrste *Ernst af Meissen* (f. 1441 - d. 1486) og hans hustru *Elisabeth* af Bayern (f. 1443 - d. 1484) og dermed søster til de to kurfyrster, der fremfor nogen blev Luthers og protestantismens verdslige værneherrer, *Frederik den Vise* (f. 1463 - d. 1525) og *Johan den Bestandige* (f. 1468 - d. 1532).¹⁶ En af dette hofs betydeligste mænd var *Georg Spalatin* (1582-1545). I sine yngre år var han kapellan og sekretær for Frederik den Vise og pioner for humanismen, og efter sin tidlige overgang til Luthers kirkesyn blev han den første gejstlige diplomat i Sachsens komplicerede ydre og indre kirkepolitik. Det gjaldt om at værne Luther og at fremme den reformatoriske kirkeordning i Sachsen selv, som Spalatin 1527 som visitator var med til på afgørende måde at føre ud i livet. I sine ældre år plejede han også historiske og genealogiske interesser, og det er i denne egenskab han interesserer os her.

1527 skrev han sin »*Historia Saxonici, vitæ aliquot Electorum & Ducum Saxoniae*«, der dog først blev udgivet 200 år senere. I dette manuskripts kapitel XIX omtalte han også »*Christina, Danorum, Sueciæ & Norvegicæ Regina*«, og meddelte om hendes ægteskab og børn følgende: »*Desponsata est Johanni Danorum, Suecorum & Norvegicæ Regi, quatuorque filios peperit (sicuti Franciscus Brunsvicensis ac Luneburgensis me per literas certiozem fecit): Regem Christiernum, qui regnis omnibus deinde a suis popularibus pulsus est, quibus etiam hoc anno MDXXVI caret, Duces Ernestum, Joannem & Franciscum, quæ omnes præmature obierunt, & filiam Elisabethem, Joachimi I Senioris, Marchionis Brandenburgensis, Electoris conjugem ...*«. ¹⁷

16. Otto Posse, *Die Wettiner, Genealogie des Gesamthausess Wettin*, Leipzig og Berlin, 1897, Tafel 7. – Johann Hübner, *Genealogische Tabellen I*, Leipzig 1737, Tabel nr. 157 og 158.

Spalatin hævder altså, at der var fem børn i kong Hans' og dronning Christines ægteskab. Foruden de tre fra det danske materiale kendte: *Christian*, *Elisabeth* og *Frans*, endnu to små som børn døde ved navn *Ernst* og *Johannes*, alle med titlen »hertug«. Men *Spalatin* har ikke uden videre vidst dette; som kilde til sine oplysninger anfører han et brev fra hertug *Frans* af Braunschweig-Lüneburg. Denne *Frans*, også kaldet *af Giffhorn* (f. 1508 - d. 1549) var en endnu ganske ung søn af hertug *Heinrich den Mellemste* af Lüneburg (1468-1532) og hans hustru *Margrethe af Sachsen* (f. 4. aug. 1469 - d. 19. febr. 1532), der var dronning *Christine* af Danmarks og de sachsiske kurfyrsters yngre søster. Det må sikkert være denne familieforbindelse, der fik *Spalatin* til at søge oplysningerne i Braunschweig. Situationen i dette land var, at faderen, hertug *Henrik* allerede 1522 havde resigneret til fordel for sine sønner, *Otto*, *Ernst* og *Frans*, som delte styret mellem sig. Alle tre brødre var protestantisk sindede og på landdagen i Scharnbeck 1527 besluttedes det at indføre den evangeliske kirkeordning. Dette medførte bl.a. klosterstorme, således fordreves franciskanerne fra klostret i Celle 1528.¹⁸ Der var hyppige forbindelser mellem dette fyrstehus og det danske kongehus. Dronning *Christine* besøgte sin søster *Margrethe* på sin valfart til nordtyske valfartssteder i 1504.¹⁹ Endnu i sit sidste leveår modtog hun et brev fra hende dateret 9. maj 1521, hvori *Margrethe* anmodede *Christine* om at sørge for, at hendes søn, *Christian II*, ville tage godt mod hendes søn, *Ernst*, der da påtænkte en rejse til Norden.²⁰ Om denne rejse blev til noget, ved vi ikke, men der blev kontakt den modsatte vej, for da *Christian II* 1523 var fordrevet fra Danmark, mødte han i Jüterbog sin unge 15-årige fætter, hertug *Frans*. Disse forbindelser referer *Spalatin* til i sit referat af *Frans* af Lüneburgs brev, hvor *Christian II* betegnes som »fordrevet«, og det præciseres, at det var han stadig »i dette år (1526)«. *Frans* må have været optaget af sin fætters ulykkelige skæbne og have sat sig så godt ind i hans familieforhold, at han har kunnet sende *Spalatin* de nævnte oplysninger. Åbenbart har man i Sachsen vidst meget mindre om dronning

17. Georg *Spalatin*, *Historia Saxonica*, blev først udgivet af Mencken i *Scriptores rerum germanicarum*, II, Leipzig 1718. Her citeres eft. kap. XIX, col. 1101.

18. Otto von Heinemann, *Geschichte von Braunschweig und Hannover*, II, Gotha 1886, 439-443.

19. *Dronning Christines Hofholdningsregnskaber* udg. af William Christensen, Kbhv. 1904. 57-63.

20. Rigsarkivet, Kbhv. Pergamentsamlingen, A 2. Kongehuset. Kong Hans' og Dronning Christines arkiv, nr. 27.

Christines børn, skønt hendes yngre broder, *Johan den Bestandige*, stadig levede og var landets hersker. Han må have været dårligere underrettet end slægten i Braunschweig, siden Spalatin ikke hos ham har kunnet få de oplysninger, han ønskede.

Men i hvert fald bekræfter Spalatin meddelelser, hvad vi allerede ved fra »Kong Hans Rimkrønike« og Peder Olsens »Danorum Gestæ« fra 1530erne, nemlig at der var fem børn i ægteskabet mellem kong Hans og dronning Christine, og – modsat den danske tradition – anføres hos ham også *navnene* på disse afdøde prinser, der må være identiske med dem, der blev begravet i Helligtrekongerskapellet i Roskilde: *Ernst* og *Johannes*. Navnene selv er kriterier for traditionernes rigtighed, for de er typiske familieopkald: Ernst var opkaldt efter sin morfader, hertug *Ernst af Sachsen*, og Johannes efter sin fader, kong *Hans* selv, der jo latiniseres *Johannes*. Også dronning Christines søster, *Margrethe*, kaldte en søn for Ernst. De havde også begge en søn ved navn *Frans*, i begge tilfælde udtryk for den begejstring, *Frans af Assisi* i kraft af observansbevægelsen indenfor hans orden vakte umiddelbart før Reformationen.

*Spalatin*s på *Frans* af Lüneburg byggede redegørelse for kong Hans og dronning Christines børn viser, at man i denne periode ikke kan gå ud fra, at danske traditioner om kongehusets sammensætning nødvendigvis er bedre end udenlandske. Den familiære kontekst var vigtigere end den politiske og nationale.

3. Den oldenborgske tradition

Som dronning *Christine* var af det sachsiske hus, var kong *Hans* af det oldenborgske hus. Hans far, kong *Christian I* (1426-1481), var tilkaldt fra grevskabet Oldenburg af det danske rigsråd for 1448 at bestige den danske trone. Både han og kong Hans havde nære og livlige forbindelser med slægtningene i det nordtyske fyrstendømme. I *Hermann Hamelmann* (1526-1595) fik Oldenburg sin renaissancehistoriker. Det kan ikke undre, at den gren af familien, der var avanceret som konger af Danmark, Norge og Sverige, indtog en lige så store plads i hans historiske hovedværk »Oldenburgische Chronik« som de hjemlige grever.

Hamelmann var oprindelig katolsk præst, men tilsluttede sig Reformationen i 1552. 1568 blev han generalsuperintendent i Gandersheim hos hertug *Julius* af Braunschweig-Wolfenbüttel, og 1573 fik han en

lignende stilling som leder af den evangeliske landskirke i grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. Som veluddannet humanist var han samtidig meget genealogisk og historisk interesseret, allerede 1582 udgav han således sine »Genealogien«, der hører til denne videnskabs pionerarbejder overhovedet.²¹ Sit historiske hovedværk »Oldenburgische Chronik« havde han i manuskript færdigt i 1589. Men det blev ikke udgivet i hans levetid, hvilket skyldtes, at den daværende landsherre, grev *Johann VII*, var utilfreds med, at Hamelmann så udførligt havde gjort rede for de talrige arvedelinger, som grevskabet Oldenburg i tidernes løb havde gennemgået. Grev *Johann* ønskede nemlig ikke, at hans broder, grev *Anton II*, skulle få for mange argumenter i hænde for sit krav om en ny arvedeling af grevskabet. Da Hamelmann døde 1595, blev hans manuskript derfor underkastet en grundig omskrivning af den grevelige embedsmand *Anton Hering*. Denne slettede beredvilligt alle Hamelmanns historisk korrekte fremstillinger af arvedelinger, før værket 1599 blev udgivet i en statelig folioudgave. Først den moderne historiske kritik har siden *G. Sello* 1893 afsløret denne sammenhæng. *Gustav Rütthning* besørgede så sent som 1940 den første fuldstændige udgave af Hamelmanns oprindelige manuskript, og han tøvede ikke med simpelthen at betegne folioudgaven fra 1599 som et falskneri.²² Udover den bevidste politiske fordrejning havde *Hering* også foretaget stilistiske ændringer, omstillinger og tilføjelser til Hamelmanns tekst, hvoraf nogle retfærdigvis må betegnes som berettigede fremskridt.

Alt dette har sin betydning for, hvad *Oldenburgische Chronik* meddeler om den danske kongefamilie og specielt om vort emne: kong *Hans'* og dronning *Christines* børn. I folioudgaven fra 1599 findes følgende linier:

»Von seiner (König Johans) Gemahlin seindt ihme geboren worden zwey Söhne und eine Tochter, nemblich *Christian* oder *Christiern*,

21. Hermann Hamelmanns liv og værk er skildret bl.a. i indledningen til *Hermann Hamelmanns geschichtliche Werke*, II, udg. af Klemens Löffler, Münster Wf. 1913, IX-LXX.
22. Hermann Hamelmann, *Oldenburgisch Chronicon*, Oldenburg 1599. – G. Sello, *Über die Widukindsche Abstammung der Grafen von Oldenburg*, Oldenburger Jahrbuch II, 1893, 115-127. – Gustav Rütthning, *Oldenburgische Geschichte I*, Bremen 1911, 447-452. – Samme, *Hermann Hamelmanns geschichtliche Werke III, Die Oldenburgische Chronik*, Münster Wf. 1940, side XIII.

im Jahr 1481 den 2. Julii zu Nieburg, *Franciscus*, der in Jugent weg gestorben, und Frewlein *Elisabeth*, so im Jahr 1500 Churfürst Joachim zu Brandenburg dem I ist vermehlet worden. Wiewol ein altes Sächsisches Chronicon noch zweyer andern Jungen Herrn dieses Königs Johans Söhnen gedencket, die *Johan* und *Jacob* geheissen haben sollen, davon mir gleichwol nichts bewust ist«. ²³

Siden 1599 har der altså eksisteret et trykt værk, der nævner, at kong Hans og dronning Christine foruden de børn, vi har fundet omtalt i den danske og den sachsiske tradition, også havde en søn ved navn *Jakob*. De genealoger, der i 1700- og 1800-tallet søgte at skrive udtømmende om det danske kongehus har naturligvis bemærket dette, men behandlede oplysningen på en så ejendommelig måde, at denne Jakob først erklæredes død som barn, siden derimod hævdedes aldrig at have eksisteret! I sin »Einleitung zur Schleswig-Holsteinischen Geschichte« I, omtalte *A. H. Lackmann* 1730 de to af Hamelmann/Hering omtalte »unge herrer« som »2 in zarter Jugend verblichenen Prinzen«, uden at give nogen begrundelse for denne dødserklæring. ²⁴ *J. H. F. Berlien* overtog 1849 ubeset denne opfattelse, ²⁵ mens endelig *J. P. F. Königsfeldt*, der 1856 skrev den mest udførlige fremstilling af den danske kongeslægts genealogi, endelig var blevet opmærksom også på Spalatin's værk, der havde været udgivet siden 1718, og nu søgte at kombinere dennes oplysninger med Hamelmanns. Dette gjorde han – uden nærmere argumentation – på den måde, at han valgte at følge Spalatin's omtale af de som små døde sønner: *Johan* og *Ernst*, idet han i en fodnote tilføjede følgende: »Af *Hamelmann* kaldes den Ene efter en gammel sachsisk Krønike *Jakob* i Stedet for *Ernst*, og ligeså af *Lackmann*. Indenlandske Kilder nævne ikke disse to Sønner af kong *Hans*«. ²⁶ Takket være den fikse kildekompiletion forsvandt den af Hamelmann nævnte *Jakob* dermed helt ud af nyere dansk historieskrivning og genealogi, for *Königsfeldt* var jo en højt respekteret autoritet!

Naturligvis er datidens store børnedødelighed og genealogernes sjuakeri med folks navne faktorer, der bør tages i betragtning, men de

23. Hermann Hamelmann, *Oldenburgisch Chronicon*, 1599, 218.

24. A. H. Lackmann, *Einleitung zur Schleswig-Holsteinischen Geschichte*, I, Hamburg 1730, side 95 og note 222.

25. J. H. F. Berlien, *Historisch-genealogische Stammkarten des oldenburgischen Königshauses*, Kbhv. 1849, Karte II.

26. J. P. F. Königsfeldt, *Genealogisk-Historiske Tabeller over De nordiske Kongeslægter*, Kbhv. 1856, side 47 og note 67.

Dritter Theil des

*Primitus imperij defendit avita, rebelleis.
In Suecos sumens armaq, victor abit :
Sed quia decretis stare minus ille parentis
Et fratrem in patrius fallere auebat agris,
Iudicio Divum in pejus ruere omnia, pressus
Atq, à Dithmarsis clade jacere gravi.*

Est zuuor angezeigt / daß König Christian auch noch bey seinem leben/ seinem Sohn Prinz Johansen / erwehlttem König zu Dennemarcken das Regiment vberlassen. So bald nun der fromme König Christian gestorben/ hat sich sein Son König Johan/ sampt seiner Gemahlin im Jahr Christi 1483. zu Kopenhagen/ vom Erzbischoffen zu Lundem/ Herrn Johann Lorman/ mit großem Pracht krönen lassen. Von seiner Gemahlin seindt ihme geboren worden zwey Söhne vnd eine Tochter / nemlich Christian oder Christiern/ im Jahr 1481. den 2. Julij zu Nieburg/ Franciscus/ der in Jugend weg gestorben/ vnd Gretwein Elisabeth/ so im Jahr 1500. Churfürst Joachim zu Brandenburg dem I. ist vermehlet worden. Wiewol ein altes Sächsisches Chronicon/ noch zweyer andern Jungen Herrn/ dieses Königs Johans Söhnen gedencket / die Johan vnd Jacob geheissen haben sollen/ dauon mir gleichwol nichts bewußt ist.

Im anfang seiner Regierung hatte König Johann zimlich glücke/ aber in deme er keinen abschew trug / gegen seines Herrn Vaters König Christians Testament vnd letzten willen zuhandeln / so hat es auch hernacher mit ihme den Krebsgang gewonnen. Dañ König Christian hatte es in seinem Testament also vor seinem ende verordnet / daß sein elstlicher Sohn König Johan/ die drey Königreiche Dennemarck/ Norwegen vnd Schweden/ vnd dagegen sein jüngster Sohn/ Herzog Friederich vor sich die drey Fürstenthumb Schleswig / Holslein vnd Stormarn behalten/ vnd daß seine Gemahlin Königinne Dorothea/ König Johannis / vnd Herzog Friederichs Frau Mutter / neben eclichen Bischöffen vnd andern Rätthen des Reichs / vnd der obgedachten Fürstenthumben / zur stundt nach seinem todt Herzog Friederichen in die drey Fürstenthumb einführen/ vnd ihme die Possession eingeben solten.

Fig. 3. Hermann Hamelmanns »Oldenburgisch Chronicon« udgivet af A. Hering 1599. Blandt kong Hans og dronning Christines børn omtales også Johan og Jacob.

kan jo ikke uden videre gælde som tilstrækkelige begrundelser for tilfældige påstande. For at kunne tage stilling til, om der findes nogen reelle grunde til på den måde at erklære kong Hans' søn *Jakob* død som barn, eller at han skulle bero på en forveksling med sin broder *Ernst*, er der kun een vej at gå, nemlig at undersøge den primære kilde. I dette tilfælde er det 1599-udgavens forlæg, Hamelmanns eget manuskript, hvis tekst 1940 blev udgivet på forbilledlig måde af *Gustav Rütthning*.

Hvis man sammenligner oplysningerne om kong Hans' og dronning Christines børn i manuskriptet med folioudgaven, ser man, at hvad der i udgaven står samlet, er spredt flere forskellige steder i manuskriptet. Hering har altså struktureret stoffet bedre end Hamelmann selv. I manuskriptets afsnit om kong Hans nævnes af familiære oplysninger først *Christian II* som ældste søn og arving til kongerigerne. Dernæst at datteren blev gift med kurfurst Joachim, idet hun dog fejlagtigt kaldes *Dorothea* i stedet for *Elisabeth*. Det ligeledes fejlagtige år for brylluppet, år 1500, findes både hos Hamelmann og Hering. *Christian II*s navns stavemåde anføres både på dansk, latin og tysk (*Christiern*, *Christian* og *Karsten*). Ved slutningen af afsnittet omtales kong *Hans'* forgæves forsøg på at få sin anden søn, *Frans*, hyldet som efterfølger i Hertugdømmerne, samt hans egen død i Ålborg 1513 og begravelse i Odense.²⁷ Herefter følger:

»Das alte Sächsische Chronicon vermeldet, dass König Johan habe mit der Königin *Christinen*, aus Churfürstlichen Stamb zu Sachsen geboren, gezeuget drei Sohns, als *Johan*, *Carsten* und *Jacob*, derer zweien, als Fürste *Johans* und *Jacob*, die anderen Historici nicht gedenken, auch nicht in ihren Cronologiis und Genealogiis nirgens befunden. Aber *Hieronymus Henninges* setzet, dass König *Johan* habe neben König *Christian* dem anderen, noch einen Sohn gehabt mit Namen *Franz*, der jung gestorben«. Herefter afsluttes afsnittet med et par linier om *Christian II*s hyldning som efterfølger i Danmark og i Hertugdømmerne.²⁸

Hamelmann havde altså i et skrift, han kalder »Den gamle sachsiske Krønike«, læst, at det danske kongepar udover de børn, han ellers kendte, *Christian* = *Carsten*, *Frans* og datteren, hvis navn han misop-

27. Gustav Rütthning, *H. Hamelmanns geschichtliche Werke*, III, Münster 1940, 163, 173 og 176-177.

28. Ms. Staatsarchiv Oldenburg, Best. 297, fol. 271 r.

Dies in Jara 1513 ist König Johan gestor,
den zu Elberg in Jütland, sein altes
58. und begraben zu Otton, ^{Worms} ~~der~~ alte Bischof,
sijse Chronicon ~~schreibt~~, ^{schreibt} das König Johan
sein Jaba mit der Königin Christiane aus
Fürstlichen Stand zu Sachsen geboren,
gezeuget drei Jaba, als Johan, Carsten und
Jacob, deren zweyten als Letzte Johan und
Jacob. Die andern historisch nicht zu vermelden,
dies nicht in isren Cronologijis & Genealogijis
nirgend besunden: Aber Magister Hieronimus
Henninges schreibet, das König Johan
Jaba neben König Christian den andern vier
innen Johan Jaba, mit namen Franz, der

Fig. 4. Meddelelsen om kong Hans' og dronning Christines børn i Hermann Hamelmans eget manuskript til den Oldenborgske Krønike, der findes i statsarkivet i Oldenburg.

fattede, havde endnu to sønner: *Johan* og *Jacob*. I modsætning til folioudgavens affejende bemærkning: »derom ved jeg alligevel intet«, som slet ikke findes hos Hamelmann selv, ser man, at han tværtimod har taget notitsen alvorligt og forsøgt hos andre historikere og genealoger at finde noget om disse sønner. Blandt disse var *Hieronymus Hennings*, og her fandt han *Frans*, men ikke hverken *Johan* eller *Jakob*. Nogen nedsættende konklusion fremsatte han dog ikke, men lod sagen stå åben.

Ligesom han overhovedet gjorde i sine historiske arbejder, nævnte Hamelmann her selv kilderne til sin viden: »Das alte Sächsische Chronicon« og »Hieronymus Hennings«. For at begynde med den sidstnævnte var *Hieronymus Hennings* Hamelmanns samtidige, og, ligesom han, blandt genealogiens pionerer, ja endnu betydeligere. H. Hennings var evangelisk præst i Lüneburg i 1500-tallets sidste del. Han udgav et meget stort værk om »Kejsernes, kongernes og fyrsterne slægter m.m.«, der udkom i Ülzen 1584. Her findes også et afsnit om »Reges Daniae, Norvegiae et Sueciae«, som må være det, Hamelmann refererer til.²⁹ Som kong *Hans* og dronning *Christines* børn anføres: *Christian*, *Franciscus* og *Elisabeth*, og om *Frans* står: »in adolescentia mortuus«, tydeligvis Hamelmanns kilde. Men samtidig overså Hamelmann datterens rigtige navn, Elisabeth, som han jo i sin krønike havde kaldt Dorothea. Det er sandsynligt, at Hennings kilde har været *Svanings* »Kong Hans historie«, der jo forelå trykt 1560, men som Hamelmann ikke selv kendte. Af historiske værker udkommet i det danske monarki synes Hamelmann iøvrigt kun at have benyttet *Johann Petersen*, »Cronica der lande zu Holsten« og et ellers ukendt historisk værk af *Peder Palladius*, begge omtalt i Rütthnings fortegnelser over Hamelmanns kilder.³⁰

Ifølge hans egne ord var det altså fra et skrift kaldet »Die alte Sächsische Chronik«, at Hamelmann havde oplysningen om, at »Kong *Hans* med dronning *Christine*, født af den kurfyrstelige slægt af Sachsen, havde avlet tre sønner, nemlig *Johan*, *Karsten* og *Jakob*«. Hverken mere eller mindre end dette må have været indholdet af notitsen, for det følgende er jo, som vi så, Hamelmanns egne kommentarer om den søgen, notitsens for ham overraskende indhold for-

29. Hieronymus Hennings, *Genealogia imperatorum, regum, principum*. etc., Ülzen 1587, 274.

30. Rütthning, *Hamelmanns geschichtliche Werke*, III, indledningen, XIII-XXIII.

274
REGES DANIAE, NORVVEGIAE
ET SVECIAE

L. 6. fac. 268.

CHRISTIANVS I. Rex Daniae, Norvegiae & Sueciae, Gottorum Vandalorumq; electus in Dania regem opera Adolphi ducis Slesuicensis & comitis Holsatiae, etc. A.C. 1448, coronatus in Dania A.C. 1449, in Norvegia Dronthe corona Olavi A.C. 1450, die S. Olavi, Sueciae regnum his adiecit A.C. 1457. Adolpho in ducatu Slesuicensi & Holsatiae comitatu successit A.C. 1460. Hereditibus pecunia placata. A Suecis infidus passus 500. ex suis amisit A.C. 1470. Romam peregrinatus religionis ergo, ad Frideric III Imp. impetrat ut abolito titulo comitatus, Holsatiae, Stormariae & VVagriae in Ducatum transformaretur & in Dittmarschior plenarium Imperium accipit A.C. 1474, quos tamen domum reuertus ad iuramentum

<p>+ <i>Thodanis</i> <i>Ennis</i> <i>ma</i> natus A.C. <i>tu</i> A.C. 1450. 1466. Obijt 1468. Ob. die Dominico infans. <i>ij</i> infans.</p> <p>7 Coronatus <i>Hatinia</i>, cum <i>Cossinge</i> A.C. 1482 18. <i>Naiz</i>. Coronatus <i>Di</i> <i>droij</i> 20 <i>Julij</i>. <i>A</i> <i>calend</i> Coronatus <i>Stokholmij</i> A.C. 1497. <i>no</i> <i>Godem</i></p> <p># 24 <i>Februarij</i>.</p>	<p>OLAVUS natus A.C. 1450. Obijt ante Micaelis festum annuus <i>huic</i> <i>sioreni</i>, <i>aratro</i> <i>siorenu</i> ut dente subditis imponit, unde collecta est summa 200000. fl. A.C. 1483. Dittmarschis in sese subijciunt gratis suae in conuentu <i>tezebonfi</i> proponit <i>sol</i> illi per <i>legatos</i>. <i>Archipr</i> <i>Julis</i> <i>Brenensij</i> <i>primo</i> <i>legia</i> <i>sua</i> <i>promentes</i>, <i>in</i> <i>ij</i> <i>se</i> <i>subijciunt</i>, <i>de</i> <i>cernitur</i> <i>ita</i> <i>q</i> <i>bellum</i> <i>contra</i> <i>ip</i> <i>pos</i>, <i>quod</i> <i>illatum</i> <i>est</i> <i>est</i> <i>est</i> <i>denum</i> <i>A.C.</i> <i>1500</i>, <i>auxilio</i> <i>turbe</i> <i>mittunt</i>, <i>que</i> <i>die</i> <i>Garde</i> <i>nominata</i> <i>est</i>, <i>constans</i> <i>est</i> <i>varij</i> <i>nationibus</i> <i>ad</i> <i>6000</i>. <i>et</i> <i>13</i>. <i>Feb.</i> <i>Meldorpium</i> <i>expugnauit</i>, <i>interfectis</i> <i>omnibus</i> <i>ciuibus</i>, <i>verum</i> <i>17</i>, <i>eiusdem</i> <i>mensis</i> <i>uictus</i> <i>cum</i> <i>fratre</i> <i>vix</i> <i>elapsus</i> <i>fuit</i>. <i>In</i> <i>Sueciam</i> <i>profectus</i> <i>est</i>, <i>ut</i> <i>motus</i> <i>sedaret</i>, <i>A.C.</i> <i>1501</i>. <i>Inde</i> <i>reuerfus</i> <i>Lubecensibus</i>, <i>qui</i> <i>Suecia</i> <i>studebant</i>, <i>bellum</i> <i>indixit</i>, <i>quod</i> <i>est</i> <i>a</i> <i>Reymundo</i> <i>Cardinale</i> <i>fratre</i> <i>Friderico</i> <i>&</i> <i>Magno</i> <i>Megapolenis</i> <i>duce</i> <i>aliquo</i> <i>modo</i> <i>sopitum</i> <i>est</i>. <i>A.C.</i> <i>1503</i>, <i>attamen</i> <i>durauit</i> <i>hoc</i> <i>usq</i> <i>ad</i> <i>A.C.</i> <i>1512</i>, <i>Mortuus</i> <i>est</i> <i>Magno</i> <i>in</i> <i>Italia</i> <i>A.C.</i> <i>1513</i>, <i>et</i> <i>atus</i> <i>58</i>. <i>sepultus</i> <i>Ottouae</i>. <i>Vxor</i> <i>Christina</i> <i>filia</i> <i>Ernesti</i> <i>Electoris</i> <i>Saxonici</i>, <i>etc.</i> (5. fac. 19) <i>duca</i> <i>A.C.</i> <i>1478</i>, <i>circa</i> <i>festum</i> <i>Iacobi</i>, <i>capta</i> <i>a</i> <i>Suecis</i> <i>anno</i> <i>ad</i> <i>nato</i> <i>Christo</i> <i>1501</i>, <i>sed</i> <i>Imperatoris</i> <i>ac</i> <i>Pontificis</i> <i>minis</i>, <i>neq</i> <i>non</i> <i>Lubecensium</i> <i>sumptibus</i>, <i>ut</i> <i>conueniret</i> <i>liberata</i>, <i>ac</i> <i>ab</i> <i>ip</i> <i>so</i> <i>rege</i> <i>Stenone</i> <i>Stuer</i> <i>ad</i> <i>finis</i> <i>Danicos</i> <i>reducta</i> <i>A.C.</i> <i>1503</i>, <i>mortua</i> <i>A.C.</i> <i>1521</i>. <i>Cum</i> <i>attigisset</i> <i>annum</i>, <i>etatis</i> <i>60</i>, <i>sepulta</i> <i>iuxta</i> <i>maritimum</i>.</p>	<p>IOHANNES Rex Daniae, Norvegiae & Sueciae, etc. natus A.C. 1455. In uento patre coronatus, A.C. 1478. In diuisione ducatum cum fratre, praeter voluntatem patris testamento relictam, factus accepit Cimborgum, Sunderburgum, Norburgum, Apenradam, Sezebergum, Rensfeldburgum, Hafseldorpium, Haurouum & Feneren, A.C. 1482. Consum ab</p>
---	---	--

<p>+ <i>electus</i> <i>A.C.</i> <i>1487</i>. <i>22</i>. <i>Septem.</i></p>	<p>CHRISTIANVS II. (al. Christiernus) Rex Daniae, Norvegiae & Sueciae, natus A.C. 1481. 2. Julij, h. 2. 16. p. m. <i>Niburg</i>. Cum seuitia ac crudelitate sua, quam exercuit in omnis generis homines tam Ecclesiasticos quam Politicos, de sanctis etiam non parcens, Proceres regnorum offendisset, pulsus & ab ipsis patruo & Lubecensibus in exilium, A.C. 1522. regni 9, in quo per decennium dixit in Germania. Reuerfus cum exercitu in regnum, spe eius recuperandi, captus est detentusq; in captiuitate usq; ad mortem quam Callenburgij oppetit A.C. 1559. 25. Ian. cum dixisset annos 77. & aliquot menses, sepultus Ottouae iuxta patrem. Habuit in uento coniuge concubinam... filiam Sidrebuti, quae multorum malorum & bellorum in Septentrionalibus regionibus ansam praebuit. Vxor uero eius fuit Elisabetha uel Isabella filia Philippi regis Hispaniarum & Archiducis Austriae, que in sensuissima tempestate Haffiniam appellat A.C. 1515. 9. Aug. (part. 1. fac. 276) mortua A.C. 1525. 19. Jun. sepulta Gantasi, matrona ob pietatem in Deum aliasq; uirtutes laudatissima. Hac nati sunt</p>	<p>Franciscus in adolescentia mortuus. <i>natus</i> <i>A.C.</i> <i>1447</i>. <i>5</i> <i>fac.</i> <i>210</i>. <i>die</i> <i>diuinitum</i> <i>Abazae</i> <i>mortuus</i> <i>1411</i>.</p> <p>Elisabetha nupta Ioachimo I. Marchioni Brandenburgensi Electori A.C. 1500. Berlini.</p> <p>Dorothea nupta Friderico Palatino Electori A.C. 1532. <i>part.</i> <i>1.</i> <i>fac.</i> <i>210</i>.</p> <p>Christina haec comitum fuit <i>nata</i> <i>A.C.</i> <i>1521</i>. <i>1</i> <i>mortua</i> <i>A.C.</i> <i>1582</i>.</p>
--	---	--

Fig. 5. Hieronymus Hennings »Genealogia« fra 1587 blev normgivende for opfattelsen af de ældste slægtled af det oldenburgske kongehus. Randbemærkningerne i dette eksemplar viser dog, at allerede en datidig læser har ment at kende flere tidligt døde børn af kong Christian I og dronning Dorothea, end de ellers nævnte.

anledigede. I sin gennemgang af Hamelmanns kildeangivelser gør Rütning også rede for, hvad der ligger bag »den gamle Sächsiske Krønike«. Hermed betegnedes det kendte middelalderlige historieværk »Die Sächsische Weltchronik« eller »Cronicon Saxonicum«. Rütning mener dog, at Hamelmann benyttede flere versioner eller håndskrifter af dette værk. De efterretninger fra det 15. og 16. århundrede, hvortil Hamelmann også angav »Sächsische Chronik« som kilden, må efter Rütningens mening stamme fra en »ikke bevaret Yngre Sachserkrønike«. Denne hypotese er dog ikke særlig sandsynlig. Der er kun tale om to notitser i Hamelmanns A-manuskript, som Rütning lagde til grund for udgaven, nemlig på fol. 271 og 464. Den første er den om kong Hans og dronning Christines børn, som vi her behandler, den anden vedrører en begivenhed fra 1480'erne. At bygge en teori om en hel tabt »Yngre Sachserkrønike« alene på dette grundlag er urimeligt. Sagen må være, at der har været tale om tilføjelser – formentlig i slutningen – til et af de håndskrifter af »Die Sächsische Weltchronik«, Hamelmann benyttede, og hvis tekst ellers kun rakte til 1200-tallet. Havde der været tale om en anden yngre »krønike«, måtte der også have været stof fra de mellemliggende århundreder, og deraf findes intet spor. Rütning søgte iøvrigt, men har ikke kunnet finde det håndskrift, hvorpå Hamelmann byggede. Men det synes tabt. Det kan f.eks. være gået til grunde, da det grevelig oldenborgske bibliotek i Vavel brændte i 1751.³¹

Den begivenhed, hvor Hamelmann – udover stedet om kong Hans børn – refererer til »Das alte Sächsische Chronicon« som sin kilde til 1400-års begivenheder, er biskop *Heinrich* af Münsters erobring af byen Delmenhorst i krigen med *Christian Is* broder, grev *Gert* af Oldenburg i 1482. Følgerne heraf var katastrofale for den oldenborgske grevefamilie og optager stor plads i Hamelmanns krønike. Dette nederlag berøvede ikke blot grev *Gerts* og kong *Christians* nevø og niecer arven fra deres fader, den afdøde grev *Moritz*, men medførte både deres og grev *Gerts* fordrivelse til landflygtighed, hvorefter grev *Gerts* børn, *Adolf* og *Johan V*, overtog grevskabet. Grev *Moritz* ulykkelige børn hed *Jakob*, *Adelheid* og *Helvig*.³² Til betydningen heraf for vort emne vender vi senere tilbage.

31. Samme, side XIII.

32. Samme, 289-290. Yngre stamtavler (f.eks. Hübner, Tab. 216) kalder *Heilwig* for *Katharina*, hvad der sikkert er en fejl, da også Hennings, *Genealogia imperatorum*, 268 kalder hende *Heilwig*.

En notits om denne begivenhed har stået sammen med meddelelsen om kong Hans' og dronning Christines børn som en tilføjelse i et håndskrift af den gamle »Sachsiske Verdenskrønike«.

Den undren, notitsen i »Den sachsiske Krønike« vakte hos Hamelmann, og den søgen blandt andre kilder, den foranledigede ham til, er et vigtigt indicium for, at han både må have læst den og gengivet den rigtigt i sin egen tekst. Først refererede han hele notitsens indhold, derefter gentog han navnene på de to sønner, *Johan* og *Jakob*, han ikke kunne identificere. Dette udelukker, at der kan være tale om sjuskeri eller fejllæsning. Men udover Hamelmanns egen omhu med og interesse for notitsens indhold findes et argument for hans gengivelses rigtighed, han ikke selv havde, nemlig navnet på den første søn, *Johan*, der jo også findes hos Spalatin. Dette kunne Hamelmann af gode grunde ikke vide, fordi Spalatin's »Historia Saxonici«, som vi har set, først blev udgivet 1718. Men har Hamelmann – trods sin egen tvivl og manglende verifikation – læst det *ene* navn *Johan* rigtigt, er det jo desto mindre grund til at betvivle, at han også har læst det *andet* navn, *Jakob*, rigtigt. Hamelmanns overlevering af den tekst, han fandt som en tilføjelse til »Den gamle Sachsiske Krønike«, kan ikke med nogen rimelighed drages i tvivl.

Når notitsen indhold er rigtigt overleveret, bliver de næste spørgsmål: Hvorfra stammer den? Hvornår er den skrevet? Hvilket udsagn om den historiske virkelighed rummer den? Kun ved at sammenligne dens indhold med, hvad vi ellers ved om kong *Hans* og dronning *Christines* Børn vil vi kunne opnå en rigtig vurdering og et svar på de stillede spørgsmål. Lad os endnu engang holde os ordlyden af notitsen, som den kan rekonstrueres efter Hamelmanns referat, for øje i dansk oversættelse:

»Kong *Hans* har med sin dronning *Christine*, der var født af den kurfyrstelige slægt af Sachsen, avlet tre sønner, nemlig *Johan*, *Carsten* og *Jakob*«.

Hvornår er denne notits skrevet? Den må i hvert fald være blevet til efter *Christian II's* fødsel, d.v.s. efter 1481. Men hvor meget senere? Af søskendeflokken medtager den også *Johan*, hvis navn vi – som netop nævnt – kender fra Spalatin, og som døde som barn, uden at vi ved hvornår. Men notitsen medtager hverken *Elisabeth*, født 1485, eller *Frans*, født 1497 og heller ikke den anden af Spalatin nævnte, som barn døde søn, *Ernst* der, ligesom *Johan*, blev begravet i Helligtrekongerskapellet i Roskilde. Forklaringen herpå må være, at notitsen er

blevet til på et så *tidligt* tidspunkt i kong Hans' og dronning Christines ægteskab, at kun de tre nævnte da havde set dagens lys. D.v.s. at denne notits angiver de tre *ældste* børn i ægteskabet. Den er blevet til, før både *Elisabeth*, *Ernst* og *Frans* var fødte.

Andre forklaringsforsøg på dette mærkelige »udvalg« af børneflokkens støder på urimeligheder. Måske *kunne* man tænke sig en fyrstege-nealog, der ikke interesserede sig for døtre (skønt i den henseende var de slet ikke så kønsdiskriminerende dengang) og som derfor med vilje sprang *Elisabeth* over. Dette er dog lidet tænkeligt, og i hvert fald kan en sådan usandsynlig kønsfordom ikke forklare udeladelsen af hverken Ernst eller Frans. Notitsen må altså være blevet til før Elisabeths fødsel, dv.s. før 1485. Til gengæld må den omfatte alle på dette tidspunkt levende børn af kong Hans og dronning Christine. Hamelmanns referat viser nemlig, at notitsen har været formuleret i nutid. Den omtaler ingen af de senere dødsfald i børneflokkens, heller ikke Johans.

Når man nævner navnene på en flok søskende, er det naturligt, at de ikke står tilfældigt, men i *kronologisk* orden. Hvis man da i det hele taget kender børnenes alder, vil det være mærkeligt at gøre det i nogen anden orden. Da notitsen blev til, nemlig mens disse børn levede og var ganske små, må dens forfatter sikkert have båret sig ad på denne helt naturlige måde. I så fald må der på et tidspunkt før 1485 have levet tre små børn af det unge danske kongepar, hvoraf *Johan* var den ældste, derefter kom *Christian* og til sidst *Jakob*.

En tilsyneladende afgørende indvending herimod er, at *Christian II* overalt senere betegnes som »primogenitus«, den førstefødte, hvilket begrundede hans forret til den danske trone.³³ Hvis han har haft en ældre broder ved navn *Johan*, var dette jo ikke korrekt! Men hertil kan siges, at *Johan* jo virkelig døde som barn, og derfor faldt ud af de senere dynastiske betragtninger. Børnedødeligheden var jo selv i kongehuse dengang så stor, at man uden videre afskrev sådanne døde småbørn. *Christian* var alligevel »den førstefødte« nemlig blandt de overlevende, der overhovedet nåede at komme i betragtning politisk.

Ellers er der intet til hinder for, at han kan have haft en afdød ældre broder. Kong *Hans* og dronning *Christine* blev ægteviet den 6. september 1478 i Vor Frue Kirke i København. *Christian* blev først født 1.

33. se ovenfor side 13 og nedenfor side 66 ff.

eller 2. juli 1481, altså næsten tre år senere. Det er således ikke blot muligt, men i betragtning af datidens fødselsfrekvens yderst sandsynligt, at der inden hans fødsel har været et andet barn. Der er heller intet til hinder for, at en sådan ældre broder har fået netop navnet *Johan*, der – ligesom *Christian* – var et særdeles hyppigt navn i den oldenborgske slægt. Opkald efter faderen var dengang meget almindeligt. Endelig bekræfter jo også *Spalatin* hans eksistens.

Hvis notitsen følger børnenes alder, bliver *Jakob* herefter navnet på den *trede* søn af kong Hans og dronning Christine. Han må i så fald være født mellem *Christian* og *Elisabeth*, d.v.s. engang i mellem 1481 og 1485, hvor der jo rigeligt er tid til mindst en barnefødsel, så heller ikke dette støder på kronologiske vanskeligheder. *Ernst* kan være født enten før eller efter *Elisabeth*, men både han og *Johan* må være døde få år gamle, hvorefter de fandt deres barnegrave i Helligtrekongerskappellet.

Hvad *Jakob* angår, vender vi senere tilbage til de øvrige vidnesbyrd om hans tilhørsforhold til den danske kongefamilie. Her vil vi betragte selve navnet *Jakob*. Det er ikke et navn, der ellers forekommer hverken i den gamle danske kongeslægt eller i den oldenborgske slægt. Der er intet til hinder for, at navnet simpelthen kan være valgt af så religiøst sindede forældre som kong Hans og dronning Christine som opkald efter pilgrimshelgenen, *St. Jakob*, der var populær i Senmiddelalderen. Men sandsynligvis gør der sig alligevel også i dette tilfælde familieopkald gældende. Ovenfor nævntes den anden indførsel, Hamelmann havde taget fra »Den gamle sachsiske krønike«, nemlig om biskop *Heinrich af Münsters* erobring af Delmenhorst 1482, hvorved grev *Moritz*' søn *Jakob* og hans søstre mistede deres fædrearnv og blev landflygtige. Denne *Jakob* var da 20 år gammel og en fætter til kong *Hans*, hos hvem han efter fordrivelsen tog tilflugt. Da hanseaterne havde fungeret som bisp *Heinrichs* forbundsfæller i krigen mod oldenborgerne, hævnedes den unge grev *Jakob* sig ved at føre kaperkrig mod de hanseatiske skibe. Skønt dette ikke var kong Hans ganske tilpas, synes han i begyndelsen at have set igennem fingre med sin fætters hævntogter for familieskabets skyld, og fordi han havde sympati og medlidenhed med ham. Men da hansestæderne til sidst rejste klager over grev *Jakobs* færden, måtte kong Hans i det mindste udadtil skride ind overfor hans *sørøverier*. I stedet skaffede han ham et skib, hvorpå han kunne rejse til Frankrig for der at søge en ny fremtid. Men

undervejs døde grev *Jakob* i Norge i sommeren 1484 til stor lettelse og triumf for hansestæderne.³⁴

Iøvrigt havde kong Hans også en svoger ved navn Jakob, nemlig den skotske konge, *Jakob III*, der 1469 var blevet gift med Hans' yngre søster *Margrethe* (f. 1456 - d. 1487). Der var et godt forhold mellem de to svogre, og efter Jakob III, der døde 1489, også mellem kong Hans og hans søn, *Jakob IV*, som senere var Danmarks forbundsfælle i kampen mod Sverige og Hansestæderne.³⁵

Selvom navnet *Jakob* indtil da ikke benyttedes i forældrenes familier, var der altså netop på den tid familiemedlemmer, der bar det, og til hvem kong Hans havde et godt forhold. Dette kan have foranlediget ham og dronning *Christine* til at vælge netop dette navn til deres tredje søn. Meget taler for, at den unge grev *Jakob af Delmenhorst* der som sagt blev fordrevet til Danmark i 1482 og døde i 1484, har været den direkte anledning til dette navnevalg. Disse år er jo netop dem, i hvilke Jakob, ifølge det ovenfor anførte, må være født. I hvert fald kan der ikke af selve navnet »Jakob« udledes noget argument imod kildeværdien af notitsen i »Den gamle Sachsiske Krønike«.

Men ikke alene er navnevalget ikke noget problem. Der kan anføres gode grunde for en direkte *forbindelse* mellem de to notitser, som Hamelmann hentede fra »Den gamle sachsiske Krønike«, De er ikke blot indført i samme håndskrift, formentlig som tilføjelser i slutningen, og de vedrører ikke blot samme tidspunkt; men indførslerne har også en oprindelig indholdsmæssig sammenhæng, skønt Hamelmann brugte dem to helt forskellige steder i sit værk. Notitsen om kong Hans' børn anvendte han i afsnittet om de danske konger og notitsen om Delmenhorsts fald i afsnittet om de oldenborgske grever. I begge tilfælde har han anset dem for vigtige i sin fremstilling, citeret dem ordret, og angivet kilden på samme måde. Notitsen om Delmenhorst lyder således:

»So stehet auch in der alten Sächsischen Chronico also: In selbigen Jare, (1482) do bekriegete Bischof *Heinrich* zu Bremen und Münster *Gerd*, Grafen zu Altenburg, und der Bischof, der verbrande und vor-

34. Siden Arild Hvidtfeldts *Danmarckis Rigis Krønicke*, II, 1652, 974-75 har også danske historikere skildret grev Jakob af Delmenhorsts skæbne. I »*Hanserecesse*« 3 Rk., 1 bd. 1881 findes hansestædernes klager over ham. Se også Rütthing, *Oldenburgische Geschichte*, I 145-180.

35. Allerede Svaning og Hvidtfeldt omtalte alliancen med Skotland med stolthed. Se også Alf Åberg, *Skotland*, Stockholm 1956, 96.

herde alle sein Land und legte sich vor Delmenhorst, do wart des Bishofs Bruder Grafe *Günther von Schwarzburg* zu Todte geschossen, und doch gleich wohl (quod notetur emphaticè) das Schloss vom Bischof gewonnen, also dass der Bischof Grafe *Gerd* von Altenburg und seine Söhns gründlichen vordarb. Haec ibi.« Herefter følger et vredt udfald mod biskoppens ugudelige stridbarhed. Men dette er igen Hamelmans egne kommentarer til den tekst, han nøje havde citeret.³⁶

Sammenhængen mellem den og stedet om kong *Hans'* børn er rent politisk. Den biskoppelige krig mod Oldenburg og Delmenhorsts erobring betød som sagt grev *Gerts* fald og grev *Morits'* børns tab af arv og deres landflygtighed. Kun med møje lykkedes det Grev *Gerts* to sønner i årene fra 1482 at genrejse styret i grevskabet. I denne situation måtte det være oldenburgske politikere og embedsmænd magtpåliggende at have rede på mulige arvinger andetsteds. Netop da var der helt naturligt brug for ajourført viden om oldenborgeren kong *Hans'* børn i det Danmark, der også tilhørte slægten, og hvorfra måske arvekrav og/eller hjælp i krisesituationen kunne rejses. Ganske vist havde kong *Christian* 1454 og 1460 formelt givet afkald på alle rettigheder i sit hjemland til fordel for brødrene *Gert* og *Morits*, men ved fredsslutningen mellem *Christian* og *Gert* efter striden i Slesvig-Holsten 1474 fik *Christian* påny ret til en trediedel af landet. Den voldelige fordrielse af både grev *Gert* og af grev *Morits'*s børn i 1482 betød, at den danske linies arverettigheder kunne få ny betydning i grevskabet. Dette giver en ganske naturlig forklaring på, hvorfor notitsen om kong *Hans* og dronning *Christines* børn indførtes i sammenhæng med beretningen om krigen med biskoppen af *Münster* i samme håndskrift af *Den gamle sachsiske Krønike* ca. 1482-84.

Hermed er det vist, at *Hermann Hamelmann*, da han i 1580erne skrev manuskriptet til sin »Oldenburgische Chronik« med omhu og opmærksom interesse har gengivet den notits om kong *Hans* og dronning *Christines* børn, han fandt i »Den gamle sachsiske krønike«. Intet i notitsens indhold strider mod nogen anden historisk kendsgerning. Den kan forklares som en fortegnelse i aldersorden over de børn, kong *Hans* og dronning *Christine* havde ca. 1484 Deres navne er forståelige som familieopkald, specielt *Jakobs* som minde om den fra katastrofen i 1482 fordrevne fætter, grev *Jakob af Delmenhorst*.

Måske ligger der endda mere end familiefølelse bag dette navnevalg.

36. Rütthning, *Hamelmanns geschichtliche Werke*, III, 290.

Netop den *politiske* sammenhæng gør det tænkeligt, at kong Hans ved at opkalde en søn efter denne afdøde unge fætter selv direkte har villet markere en aspiration om, at netop denne søn *Jakob* måske engang kunne rejse *arvekrav* på slægtens vegne i Oldenburg, især til det Delmenhorst, som fætteren 1476 var blevet forlenet med. Dette er ikke en teori, der kan føres sikkert bevis for, selvom netop Gustav Rütning med undren bemærkede, at efter 1482 »rørte Danmark ikke mere en finger for Delmenhorst«. ^{36a} I betragtning af oldenburgernes udprægede dynastiske tænkning er den nærliggende. Byen forblev iøvrigt i biskoppen af Münsters besiddelse indtil 1547, da den generobredes for grevskabet af grev *Anton I*.

De stærke familiære og politiske bånd, der fandtes mellem medlemmerne af den oldenburgske slægt kan således modsigelsesløst forklare, både hvorfor og hvornår denne notits om kong *Hans'* og dronning *Christines* tre ældste børn indførtes af en oldenburgsk skriver i den gamle krønike. Både indhold og kontekst taler for dens fulde pålidelighed som historisk kilde. Hvis der andetsteds kan findes en bekræftelse af, at der i det danske kongehus dengang fødtes en søn ved navn *Jakob*, vil dette sammen med de anførte indicier udgøre det afgørende bevis for notitsens sandfærdighed, og dermed for kongesønnen *Jakobs* eksistens.

4. Den mexikanske tradition

Allerede før folioudgaven af Hamelmanns »Oldenburgische Chronik« blev udgivet i 1599, var der udkommet et andet stort, trykt historisk værk, hvoraf det fremgik, at det danske kongehus på den tid havde en ætling ved navn *Jakob*, og hvori hans livshistorie var beskrevet i mange enkeltheder. Det var franciskanernes ordensgeneral fra 1574-87 *Franciscus Gonzagas*: »De origine Seraphicæ Religionis Franciscanæ«, udgivet i Rom 1587. Dette værk blev udgivet som franciskanerordenens officielle historiebog, der foruden at skildre den hellige *Frans af Assisi* og hans stiftelse af ordenen, fulgte dennes generelle historie op til forfatterens egen tid, samt gav et billede af udviklingen i de enkelte ordensprovinser, hvori ordenen var inddelt. I 1587 drejede det sig ikke blot om franciskanernes udbredelse i hele det middelalderlige Europa,

36a. Rütning, *Oldenburgische Geschichte*, 1911, 178.

men også i de nye missionsområder, som opdagelserne havde åbnet for den europæiske kolonisation og mission. Af alle den katolske kirkes ordenssamfund var franciskanerordenen den, der dengang ydede den største indsats ved udbredelsen af kristendommen i de vældige spanske og portugisiske kolonier i Latinamerika. Overalt udsendtes missionærer, byggedes kirker og grundlagdes klostre, idet indianerbefolkningen med en talmæssig hastighed, der hidtil var ukendt i kirkens historie, gik over til den nye tro. Ikke mindst de tætbefolkede indianerkulturer i de gamle kærneområder, Peru og Mexiko, krævede en kolossal missionsindsats, og denne indsats blev ydet med stor iver og succes.³⁷

Det var med berettiget stolthed, Gonzaga i sit værk 1587 kunne opregne i hundredevis af nye amerikanske franciskanerklostre, der de sidste få årtier var blevet bygget, og som mere end opvejede de tab, ordenen samtidig havde lidt på grund af Reformationens sejrsgang i det nordlige Europa. Blandt tabene var franciskanerprovinsen »Dacia«, der i Middelalderen havde omfattet de skandinaviske lande, men hvis 48 klostre i årene 1528-42 gik tabt for ordenen samtidig med selve den katolske kirke. Den ene trykside, Gonzaga brugte på den tabte provins »Dacia«, viser iøvrigt tydeligt, i hvilken grad kendskabet til dens historie på den tid allerede var gået tabt i Rom.

Men i *Mexiko* blev der netop i det danske reformationsår 1536 oprettet en ny franciskanerprovins ved navn »*Provincia Sancti Evangelii*« og den voksede så hurtigt, at den vestlige del udskiltes allerede 1565 som en ny provins ved navn »*Provincia Sancti Petri et Sancti Pauli*«. Alene sidstnævnte provins fik i Gonzagas værk en udførlig omtale på 23 sider, omfattende kortere eller længere beretninger om hver enkelt af dens 47 klostre. Den næstlængste af disse klostermonografier handler om klostret »*Sancta Maria de Jesu Tarequati*«, d.v.s. i byen Tarécuato i den nord-vestlige del af den nuværende delstat Michoacán i Mexiko. Teksten handler fortrinsvis om dette klostres grundlæggere og mest fremtrædende missionærer, nemlig franciskanerbrødrene *Johannes de St. Michael* og *Jacobus Dacianus*.³⁸

37. Standardværket om den ældste mission i Mexico er stadig Robert Ricard, *La conquête spirituelle du Mexique* = Travaux et mémoires de l'Institut d'Ethnologie bd. 20, Paris 1933. Engelsk oversættelse = *The spiritual conquest of Mexico*, Berkeley and Los Angeles, 1966.

38. Franciscus Gonzaga, *De Origine Seraphicæ Religionis Franciscanæ*, Roma 1587, side 1286. Provinsen »Dacia« omtales side 851.

Tancitari, quod Mechioacanicum oppidum est, ex publicis prouētibus ædificaretur. Conuiuunt hoc in monasterio 4. fratres, quorū alter sacras ad populum conciones de suggestu habet: reliqui verò 3. eiusdē in fide catholica instructioni diligentius intēdūt.

De conuentu S. Mariae de Iesu Tarequati. Conu. XVI.

V T Mechioacanicis Indis in sua barbarie laboratibus fratres nostri opportunius adesse possent, hoc ab ipsis monasteriū, sub inuocatione B. Mariæ de Iesu, Tarequati, quod non aspernandum oppidum est, construendū curarunt. Cuius sanè monasterij ædificia plures fratres capere possent: quòd verò à 4. tantum inhabitentur, in causa est religiosorum penuria, qua hæc Prouincia, sicut & cæteræ, istis in partibus laborat. Honefatur nihilominus præsentis monasterij ecclesia venerabilium patrū Ioānis à S. Michaële, atq; Iacobi Daciani funeribus. Quorum alter, pater scilicet Iacobus, B ex regia Danorum stirpe originem trahens, atq; linguarū Græcæ, Latinæ, & Hebrææ peritissimus, insuper absolutissimus, cum Franciscanæ militiæ in Dania nomen dedisset; ne grassanti supra modum ea in patria hæresi, vel falem sua præsentia, consentire videretur; patrijs laribus, carisq; parentibus & amicis longè post se relictis, in Hispaniam traiecit. Vnde, postquam à Carolo V. Germanorum Imperatore, ac Hispanorum Rege pro sua pietate, ac religione humanissimè exceptus esset, postmodò solū, ad has partes transfretauit. Nec tamen feliciter appulsus sese otio dedit: quinimo vt primū Indicū idioma didicit, tanto studio, tantaq; sedulitate sacris vacauit concionibus, vt innumeros infideles ad fidem conuerterit, pluresq; alios iam antea conuersos eadem in fide confirmauerit, ac deniq; non paucis causā salutis extiterit. Præterea primū inter cæteros omnes, tum cuiusuis Religionis fratres, tum quoq; sæculares sacerdotēs, Mechioacanicis Indis venerabilis Eucharistiæ sacramentū ministrant. Tanta etiam fuit humilitate prædius, vt omnes in sui admirationem adduxerit: tantaq; comitate, atque prudentia insignitus, vt plurimi ex remotissimis partibus Indi ad se suis in aduersitatibus consulendum venerint: ac tanta deniq; sanitarum gratia donatus, vt non paucos infirmos signo crucis super eos factò integræ sospitati restituerit. Mortem quoq; Caroli V. Imperatoris, licet longissimè abesset, ea ipsa hora, qua ille è viuīs in Hispania excessit, ex reuelatione sibi diuinitus facta, dum præsentis conuētus Guardianum ageret, nosse meruit: quamobrē, erecta de more tumba, Missæ sacrificiū pro eius anima à fratribus celebrandum curauit. Obijt demum tantus hic pater hoc in conuentu bonis operibus opimus, atq; cum maxima sanctitatis opinione, in senectute bona. Alter verò, pater videlicet Ioannes à S. Michaële, cum Indicam linguā apprimè D assequutus, disertissimus Concionator euasisset, syluestribus Indis, montana belluarum more separatim incolentibus suauit, vt ad planities descendentes oppida simul ædificarent, agros excolerent, ac simul denique humano more habitarent, vt tandem sic vniti feliciter coalescerent. Effecit præterea, vt in singulis istius patriæ oppidis xenodochia sub Conceptionis B. Virginis titulo iuxta ecclesias erigerentur, (quod sanè opus non satis laudari potest) in quibus peregrini humaniter excipi possent, atq; infirmi curarentur. Statuit etiam, qua tenus huiusmodi opus perpetuò maneret, vt collectæ semel in singulis annis fierent, vtq; quicquid indè proueniret, id in præfatorum hospitalium vsus cōuerteretur. Voluit insuper, vt in quolibet hospitali Conceptionis Confraternitas erigeretur, vtq; ex confratribus sex ad minus, iuxta loci capacitatem, cum suis vxoribus hebdomadatim, tum infirmis, tum quoque peregrinis iuxta charitatis exigentiam deseruirent. Appositus tandem est hic religiosus pater ad patrem Iacobum Dacianum, de quo suprā, nec minoris ab eo æstimationis apud Indos extitit. E

Fig. 6. Franciskanernes generalminister Franciscus Gonzaga benyttede i sin store ordenshistorie fra 1587 størstedelen af kapitlet om klostret i Tarecuato, Mexico, til en skildring af den danske kongegæsting broder Jakobs liv.

Om broder *Jacobus Dacianus* står, at han »pater scilicet Jacobus, ex regia Danorum stirpe originem trahens«, d.v.s. at pater *Jakob* stammede fra *danskerne kongeslægt*. Derefter fortælles hans livshistorie: Under sine studier havde han lært de tre klassiske sprog, græsk, latin og hebraisk. Men da hæresiet fik overhånd i hans fædreland, ville han ikke, ved at blive der, give det udseende af, at han samtykkede deri. Derfor forlod han sit kære fædreland, sine venner og sin familie og drog til Spanien. Han blev godt modtaget af kejser *Karl V*, der for hans fromheds og lærdoms skyld tillod ham at rejse til Amerika. Der lærte han indianernes sprog, prædikede, omvendte mange og styrkede de allerede omvendte i troen. Han var den første, der i Michoacán gav de indianske kristne tilladelse til også at gå til alters og modtage den hellige kommunion. Han var elsket af alle og drog helt til de fjerneste egne af landet. Han besad den gave at kunne helbrede, og han gjorde mange raske ved korsets tegn. På selve den dag, da kejser *Karl V* døde, vidste han det på underfuld vis, så han straks kunne læse sjæle-messen for ham. Han døde mæt af dage og efter mange gode gerninger med ry for hellighed. Sammen med broder *Johannes af St. Michael* blev han begravet i klosterkirken i Tarecuato!

Uanset hvordan man stiller sig til denne livshistorie, er det et forbausende faktum, at den, efter at have været tilgængelig på tryk i 400 år, dog ikke hidtil har vakt interesse blandt danske historikere. Det er på tide, at den tages alvorligt og undersøges grundigt. Indenfor nærværende emne må det spørgsmål stilles, om den udgør noget andet end den eftersøgte bekræftelse på og fortsættelse af historien om den *Jakob*, som *Hermann Hamelmann* fandt og refererede en notits om som kong *Hans* og dronning *Christines* tredje søn? Skønt Gonzagas værk blev udgivet, før Hamelmann var færdig med sin Oldenborgske Krønike, kendte han det dog ikke. Gonzaga hørte ikke til de historikere, Hamelmann benyttede, eller som han ville have skænket tiltro, hvis han havde kendt ham. Den indbyrdes kommunikation, som bogtrykkerkunster fra midten af 1400-tallet havde skænket Europas lærde, var i midten af 1500-tallet blevet afbrudt af det konfessionelle jerntæppe, som Reformationen sænkede mellem Nord- og Sydeuropa, og hvis virkninger endnu den dag i dag langt fra er overvundet. Denne svigtede kommunikation og indbyrdes mistillid er årsagen til, at disse adskilte vidnesbyrd om den danske kongesøn Jakob ikke forlængst er blevet sammenlignet med hinanden og kritisk undersøgt. Denne forsømmelse må nu indhentes.

Problemet er naturligvis ikke, om man kan lide tanken om, at en dansk kongesøn på reformationstiden skulle være forblevet katolik og tilmed være endt som tiggermunk og franciskanermissionær i det fjerne Mexiko, ejheller, om man på forhånd anser noget sådant for sandsynligt eller ej. Det eneste relevante spørgsmål er, om det er sandt. Og svaret herpå kan kun søges ad en vej, nemlig ved anvendelse af den kritiske historieforsknings metoder på det forhåndenværende kildemateriale. Hvorfra havde Gonzaga sin historie? Var hans kilder pålidelige? Kan efterretningen bekræftes på anden måde?

Ved besvarelsen af disse spørgsmål er det heldigvis ikke nødvendigt at begynde helt forfra. Den historiekritiske metode blev ikke blot anvendt i Nord- og Vesteuropa, men også i Sydeuropa og Latinamerika. Ikke mindst har mexikanske historikere siden frigørelsen fra Spanien i sidste del af forrige århundrede og begyndelsen af dette gjort et stort arbejde for at finde, udgive og kritisk vurdere de primære kilder til deres lands historie. Under dette arbejde blev mange hidtil ukendte manuskripter fremdraget af arkiverne, og deres kildeværdi i forhold til kolonitidens officielle standardværker fastslået. Blandt de mange, store pragtfuldt udstyrede folianter, der nu blev genstand for kritik var bl.a. *Gonzagas »Franciskanerordenens Historie«*, men især iberoamerikanske værker som klassikeren om Mexikos kirkehistorie, *Juan de Torquemadas: »Monarchia Indiana«*, Sevilla, 1615, *Agustin de Vetancurt: »Teatro Mexicana«*, Mexico 1698 og den spansksprogede franciskanerhistorie af *Antonia Daza: »Cronica General de S. Francisco y su Apostolico Orden«*, Valladolid 1611, hvortil kommer det særlige værk om franciskanerne i provinsen S. Peter og S. Paulus i Michoacán, udg. af *Alonso de la Rea*, Mexico 1643.

I alle disse værker findes også afsnit om broder *Jakob den Danske*, flere endda betydeligt længere og mere udførlige end Gonzagas.³⁹ Den kritiske historieskrivnings mænd, blandt hvilke i Mexico den mest fremragende var *Joaquin Garcia de Icazbalceta*, påviste som sagt med

39. Afsnittene om Jacobus Dacianus i disse værker er følgende: Juan de Torquemada, *Monarchia Indiana*, Sevilla 1615, 2. udg. Madrid 1723, bd. III, 502-05. – Agostin de Vetancurt, *Teatro Mexicano*. IV. pars = *Menologio Franciscano*, Mexico 1698, 115-116. – Antonio Daza, *Cronica general de N. Padre San Francisco y su Apostolico Orden*, Valladolid, 1611, 4. del, 2. bd., kap. 31, 117-118. – Alonso de la Rea, *Crónica de la Orden de Nuestro Seraphico Padre San Francisco, Provincia de S. Pedro y S. Pablo de Mechoacán en la Nueva España*, Mexico 1643, Kap. 29-32, fol. 46v-55r.

stigende skarphed disse barokfolianTERS afhængighed af og tendensiøse benyttelse af ældre manuskripter. Først blev grunden taget væk under Torquemadas »Monarchia Indiana«, der påvistes at være lidet andet end en officiøst tilrettelagt kompilation dels bygget på *Gonzagas* afsnit om de mexikanske franciskanere, dels på en række manuskripter, hvis eksistens Torquemada simpelthen fortiede. Blandt disse var det for franciskanermissionens historie vigtigste *Gerónimo de MendiéTas* »Historie Ecclesiatica Indiana«, som Icazbalceta genopdagede og første gang fik udgivet på tryk i 1870.⁴⁰ Også *Gonzagas* kilde til afsnittet om franciskanerprovinserne St. Peter og St. Paulus blev fundet og tilgængeliggjort. Det viste sig at være den hidtil ukendte »Descripción de la Provincia de los Apostolos San Pedro y San Pablo en las Indias de la Nueva España« af franciskaneren *Diego Muñoz*, der i 1922 blev udgivet af den spanske historiker *Atanasio Lopez*.⁴¹ I indledningen påviste Lopez, at dette manuskript, der hidtil havde ligget upåagtet i et italiensk arkiv, ikke blot simpelthen var *Gonzagas* forlæg til afsnittet om provinserne »S. Pedro y S. Pablo«, da denne indsamlede materiale til sin franciskanerhistorie, men at det også havde influeret *MendiéTas* »Historia Ecclesiatica Indiana«, der dog på sin side havde været blandt *Gonzagas* kilder. Først med udgivelsen af Muñoz' beretning var man endelig nået ned til den vestmexikanske franciskanerhistories kerne, kildemæssigt set. Nu kunne den historiografiske sammenhæng for alvor studeres.

Beretningerne om broder *Jakob den Danske*, viser sig både i de tilgrundliggende manuskripter og i de trykte værker udmærket at eksemplificere den kildemæssige sammenhæng, der i det hele taget findes mellem disse værker. *Diego Muñoz* fremstilling af Jakobs livshistorie er den ældste og mest værdifulde af dem alle. *MendiéTas* beretning er som sagt tildels afhængig heraf, men indeholder også selvstændige træk. Således fortæller *MendiéTas*, at han selv havde mødt Jakob på et ordenskapitel i byen Huetjizingo nær Puebla, der må have fundet sted

40. Geronimo de Mendieta, *Historia Eclesiástica Indiana*, udg. af J. Garcia Icazbalceta, Mexico 1870, 2. udg. af A. Trejo, Mexico 1945. Her om Jakob, bd. III, side 26.

41. Diego Muñoz, *Descripción de la Provincia de los Apostolos San Pedro y San Pablo en las Indias de la Nueva España*, udg. af Atanasio Lopez i *Misiones o doctrinas de Michoacán y Jalisco (Mejico) en el siglo XVI 1525-1585* i *Archivo Ibero-Americano*, 9. årgang, nr. 54, Madrid nov. – dec. 1922, 341-425. Afsnittet om Jakob side 395-397.

ca. 1560. Den yngre *de la Rea*, der skrev 1639, er afhængig af både Muñoz og Mendieta, men også hos ham findes en uafhængig tradition. Men de øvrige trykte værkers prægtige beretninger indeholder – trods megen flot retorik – intet af manuskripterne uafhængigt stof. Vor opgave indskrænker sig derfor til at undersøge de primære manuskripter beretninger, naturligvis her med henblik på, hvad de har at meddele om Jakobs herkomst og livshistorie, inden han kom til Mexico.

Franciskaneren *Diego Muñoz* blev født af spanske forældre i byen Cholula i den nuværende delstat Puebla i Mexcio ca. 1540-45. Det er sandsynligt, at også han som ganske ung selv har mødt broder *Jakob den Danske*, nemlig mens han var novice i klostret i Tzintzuntzan ved Patzcuaro-søen, hovedstaden i det gamle indianske kongerige Michoacán, der også efter den spanske erobring 1535 blev ved at spille en rolle som centrum for området. Det var, mens Jakob fungerede som gardian for dette kloster, at han læste den her af Gonzaga omtalte sjælemesse for kejser *Karl V* på selve dennes dødsdag, d.v.s. 19. sept. 1558. Senere blev broder *Diego* sendt til missionen længere vestpå i landet, hvor han 1581 var gardian for klostret i Axixique ved vestenden af Chapala-søen i den nuværende delstat Jalisco, hvis franciskanerklostre udgjorde en selvstændig underafdeling af provinsen, et såkaldt kustodi. Han var en lærd og anset mand blandt sine ordensbrødre. Han blev to. gange valgt til provincialminister for ordensprovinserne St. Peter og St. Paulus, nemlig i årene 1597-1600 og 1610-13, hvorefter han blev generalkommissær for alle franciskanere i Amerika og på Philippinerne. Det er ikke overraskende, at da franciskanergeneralen *Franciscus Gonzaga* 17. juni 1581 sendte brev fra Rom til Amerika med anmodning om at få stof til sit planlagte værk, blev det en mand med sådanne gode evner, der af sine foresatte blev udpeget til at skrive afsnittet om provinsen St. Peter og St. Paulus. Dette foregik efter helt moderne sociologiske metoder, idet Gonzaga i sit brev havde formuleret nogle konkrete spørgsmål om de emner, han gerne ville have oplysninger om. Spørgsmålene eller rettere Gonzagas »Instrucciones«, har Muñoz refereret før de afsnit i sit manuskript, i hvilket han søgte at besvare dem så omhyggeligt han kunne. »Instruktionerne« opfordrede til oplysninger om 1) ordensprovinsernes oprettelse og geografiske område, 2) de enkelte klostres navne og beliggenhed med angivelse af, hvor mange præster hver af dem havde, 3) en nøjere beskrivelse af hvert enkelt klostres stiftelse, bemærkelsesværdige begivenheder, skrifter forfattet i klostret samt dets særlige privilegier, især pavebreve, og 4)

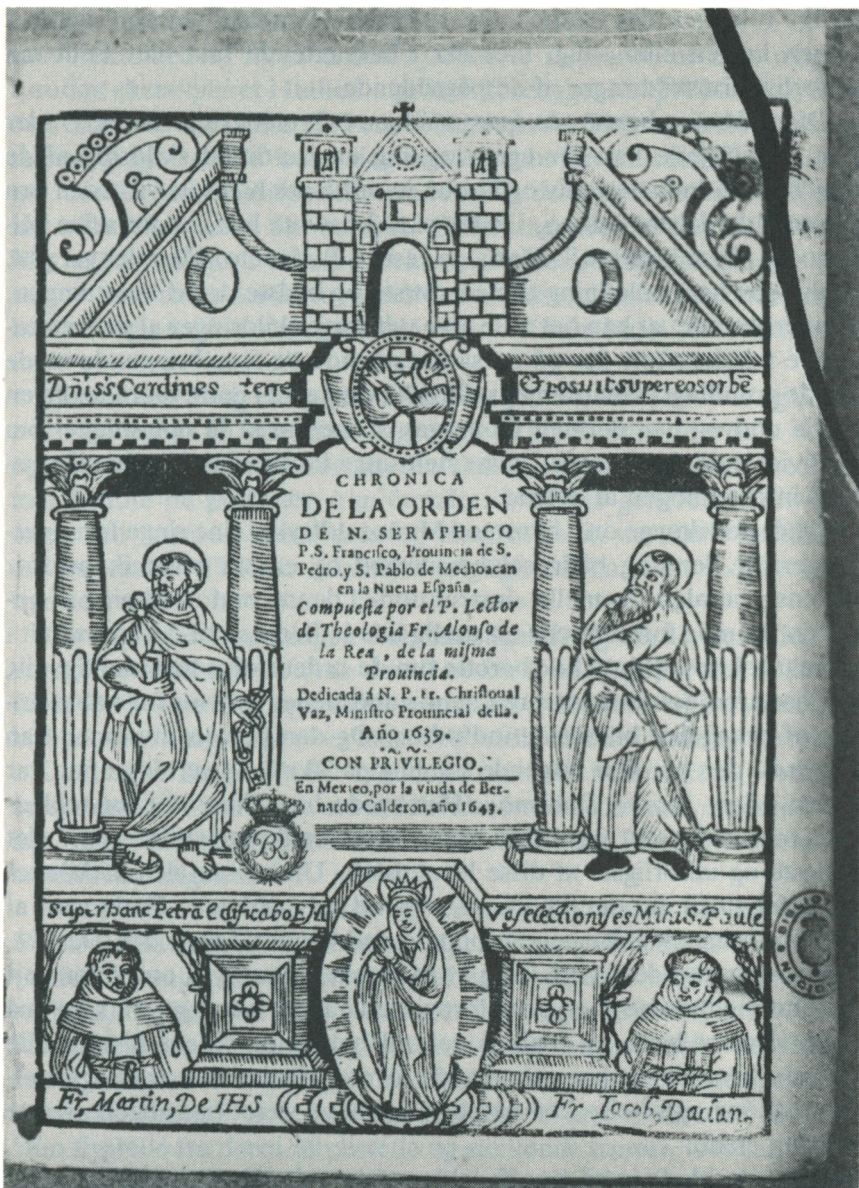

Fig. 7. Jakobs betydning blandt sine medbrødre fremgår af, at han blev afbildet på titelbladet til Alonso de la Reas trykte skildring af franciskanerprovinsen Michoacáns historie fra 1639.

hvilke relikvier, der fandtes i hvert kloster, samt om der var begravet nogen helgen eller salig, idet der i bekræftende fald blev bedt om udførlige livsskildringer af de pågældende.

Diego Muñoz besvarede spørgsmålene 1-3 relativt kortfattet. Under pkt. 1. tilføjede han for egen regning en værdifuld skildring af de Chichimeca-indianeres liv og kultur, hvoriblandt han selv virkede i den nuværende delstat Jalisco. Under pkt. 2 nævnte han, under selve *Michaocán*, også klostret S. Maria de Jesus i Tarécuato. Men det var pkt. 4, der gav ham anledning til den største og bedste del af beretningen. Han erklærede, at han her ville give udførlige skildringer af de fremragende missionærer, der på en så enestående og frugtbringende måde havde grundlagt provinsen og udbredt evangeliet i dette område. På en måde undveg han dermed Gonzagas ønske om at få oplysninger om relikvier og helgengrave. I disse helt unge klostre fandtes nemlig næsten intet af nogen af delene.

Trods de ydmyge ord, hvormed Muñoz udtrykte sine ringe forudsætninger, er der dog både selvbevidsthed og en vis polemik overfor ordensgeneralens formelle »instruktion« i denne omfortolkning af opgaven. Muñoz formulerede en særlig lille indledning til det nye afsnit i sit manuskript. Han ville »berette om de ordensfolks heltemodige liv, der har arbejdet til Guds ære i denne apostlenes provins for udbredelsen af evangeliet blandt de indfødte«. Og den person, hvormed han *begyndte* den herefter følgende samling på 30 missionærbiografier, var netop »*Fray Jacobo Daciano*«. Han viede ham ikke blot førstepladsen, men – for det egentlige *Michaocáns* vedkommende – også det længste og udførligste af disse levnedsløb. Under omtalen af Jaliscoområdet, hvor broder Diego på den tid selv virkede, fik kun to af medbrødrene en lidt længere omtale end broder *Jakob den Danske*. Denne udprægede favorisering er et stærkt vidnesbyrd om, hvor højt Jakobs medbrødre i »Apostelprovinsen« i det vestlige Mexiko må have værdsat ham, og hvilken central betydning i dens historie, de tillagde ham, skønt han ikke havde levet i Mexico helt fra begyndelsen. Muñoz opfattelse kan nemlig ikke have været hans egen private mening alene.

Han arbejdede jo på en officiel beretning, der fra ordensprovinsen i Mexico skulle tilsendes ordensgeneralen i Rom, hvis »instruktion nr. 5« netop omhandlede denne »kommandovej«s overholdelse. Det skulle sikres, at manuskripterne var ægte. Derfor skulle de godkendes og besegles af provinsstyrelsen, inden de sendtes videre til Rom. De skul-

le også kopieres inden afsendelsen, så man ikke risikerede, at de gik tabt f.eks. ved et forlis undervejs. Dette forklarer, at beretningen, foruden eksemplaret i Italien, også har foreligget i kopi i Mexiko, hvor den har tjent som kilde for senere historikere. Hele systemet indebærer, at Diego Muñoz' beretning umuligt kan have indeholdt oplysninger, der har været i strid med, hvad hans ordensbrødre i almindelighed har vidst eller anset for korrekt. Oplysningerne om den ledende og højt agtede pioner i ordensprovinsen, broder *Jakob den Danske*, må derfor også anses for at være helt i overensstemmelse med hans medbrødres og provinsledelsens anskuelser om ham knap 20 år efter hans død.

Muñoz beretning er opstået midt i det milieu, den skildrer, og under overvågning af en interesseret gruppe af medbrødre, der selv havde oplevet meget af, hvad forfatteren skildrede, og hvis ældre medlemmer kendte de personer, han omtalte. Man må generelt have været enige om fremstillingens data og tendens, som de skulle kendes af ordensgeneralen i Rom. Åbenlyse urigtigheder har man undgået i indbyrdes kontrol.

Dette gælder beretningen i almindelighed, og derfor også den del deraf, der omhandler *Jakob den Danske*. Den afspejler den 1583 stadig levende erindring og tradition om hans livshistorie og betydning for kirken, som knap 20 år efter hans død stadig levede i ordensprovinsen.

Også hvad *Diego Muñoz* meddeler om hans herkomst og fortid før ankomsten til Michoacan må indeholde, hvad der blandt medbrødrene har været almindeligt kendskab til. Tekstens i den forbindelse relevante afsnit er følgende:

»Med rette bør man forny og bevare mindet om broder *Jacobo Daciano* (navneformen i Muñoz' spansksprogede manuskript). Han var født i kongeriget Danmark og af dets kongelige blod (de la sangre real del), og han var blandt de mest fremragende teologer i Mexico. Han talte hebraisk, græsk og latin bedre end nogen anden, der tidligere var kommet til disse egne. Han havde været en stor forfølger af de lutherske kættere, som han havde ordstrid med gennem mange år. Han flygtede fra deres forpestede og stinkende hæresi, idet han forlod sit fædreland og sin ordensprovins, hvor han havde været provincialminister, for derved at komme blandt katolikker«. Derefter skildrer Muñoz Jakobs sammenstød med en ikke navngiven, fjendtligt sindet luthersk biskop, der ville lade ham myrde, men ikke havde held dermed. Så fortsættes »Efter at være draget til fods gennem mange nationer,

hvor han tiggede fra dør til dør som en ægte søn af vor serafiske fader (Frans af Assisi), kom han til Spanien«. »Under sit foretræde hos kejser *Karl V*, blev denne klar over hans hellighed, lærdom og høje byrd, og han forstod hans brændende ønske og ædle hensigt om at drage til disse egne af Indien (Amerika) for at udbrede den hellige katolske tro blandt de derværende folk, der var afgudsdyrkere og barbarer, og som han allerede i sit eget land havde hørt, fandtes i disse egne. Kejseren gav ham meget velvillige anbefalingsskrivelser med til vicekongen og det kongelige råd (i Mexiko) og således kom han til provinsen Sancti Evangelii« ... og senere »til Apostelprovinserne i Michoacán«. Derefter skildres Jakobs indsats i indianermissionen, et emne, der ikke skal behandles her, – indtil hans død i Tarécuato-klostret.

Hvis man i disse ord ser bort fra den tidstypiske konfessionelle animositet mod protestantismen, der var lige så karakteristisk for Modreformationens katolicisme, som den samtidige protestantiske afsky for den »løgnagtige og afguderiske« papisme, ser man, at Muñoz' beretning indeholder en række flere konkrete enkeltheder end dem, Gonzaga benyttede.

Det her vigtigste, nemlig om Jakobs herkomst, referede Gonzaga dog temmelig ordret fra Muñoz, nemlig: *Jakob var af den danske kongeslæggt*. Men han udelod, at Jakob også var født i Danmark. Gonzaga medtog ordene om, at Jakob opfyldte renæssancens lærdomsideal ved at beherske de tre klassiske sprog, men han udelod Muñoz' ros af ham som fremragende *teolog*. Muñoz var begejstret over, hvorledes Jakob havde bekæmpet kætteriet og disputeret til forsvar for katolicismen. Dette reducerede Gonzaga til almindeligt afstandtagen, der til sidst foranledede Jakob til, fremfor at synes at bøje sig for kætteriet, at vælge landflygtigheden. Som nævnt udelod Gonzaga også, at Jakob havde været *provincialminister* for provinsen Dacia, formentlig fordi han ikke i de kilder, der i Rom var til hans rådighed, kunne finde nogen bekræftelse deraf. Vi vender senere tilbage til dette emne med forklaringen på, hvorfor det faktisk ikke kan regnes Gonzaga til last, at han ikke kendte nogen kilder, der kunne bekræfte dette. Historien om sammenstødet med den lutherske biskop er ligeledes udeladt. Mødet med kejser Karl V nævnes, men enkelthederne er udeladt, også om det særlige *anbefalingsbrev* til vicekongen, som Muñoz vidste at berette om. Rimeligvis skyldtes dette, at Gonzaga 1583 godt nok kendte den nye spanske kirkepolitik under Filip II, der i modsætning til faderens liberalitet overfor udlændinge, ville reservere missionen i de

spanske kolonier helt til spanierne selv. – Generelt sagt udnyttede Gonzaga den beretning, Muñoz på hans opfordring havde skrevet, på den måde, at han afkortede den og udelod træk, der måske kunne forekomme de læsere, han påregnede, tvivlsomme eller kontroversielle. Heri lå ingen underkendelse af Muñoz pålidelighed som sådan. Men der lå en mild irettesættelse fra ordensgeneralens side af Muñoz' formelle overtrædelse af instruktionernes ordlyd, der jo bestod i at gå udenfor dennes stramme klosterhistoriske rammer og gøre hovedparten af hans »Descripcion« til en skildring af provinsen »St. Peter og St. Paulus« fortjente mænd. Gonzaga benyttede ganske vist i forkortet form stoffet, men han førte det tilbage til de enkelte klostre. Derfor anbragtes beretningen om broder *Jakob den Danske*, der hos Muñoz indledte hele rækken af biografier, under afsnittet om klostret »St. Maria de Jesus i Tarécuato«. Den prioritet, Muñoz havde givet Jakob, gik helt tabt i Gonzagas værk.

Også den anden samtidige mexikanske kirkehistoriker, Diego Muñoz' medbroder, *Gerónimo de Mendieta*, omtalte i sin »Indianske Kirkehistorie« broder Jakob den Danske på en bemærkelsesværdig måde. Dette manuskript blev som nævnt udgivet første gang på tryk af *J. Garcia Icazbalceta* i 1870. Det var færdigt i 1596, men ifølge Icazbalcetas og andre historikers undersøgelser var det blevet affattet gennem en 25-årig periode, d.v.s. påbegyndt ca. 1571. Mendieta var spanier. Han var født ca. 1525 og indtrådte i franciskanerordenen i Bilbao, hvorefter han 1554 kom til missionen i Mexico. Nogle år senere havde han det omtalte møde med broder *Jakob den Danske* og broder *Antonio de Segovia*, dengang kustodiet Michoacáns betydeligste mænd, på et provincialkapitel i byen Huetjozingo nær Puebla øst for Mexico City, der fandt sted ca. 1557-61. Han skrev i bd. III kap. 5 i sin Kirkehistorie, hvorledes kustoden (leder af den underafdeling af ordensprovinsen St. Evangelii, der 1565 blev til den selvstændige St. Peters og St. Paulus-provins), broder *Antonio de Segovia*, kom vandrede til fods de mere end 100 mile til dette ordenskapitel. »I hans selskab kom en anden stor Guds tjener, den meget lærde broder *Jacobo Daciano*. Han var født i Danmark og nedstammede fra dets kongehus (naturel de Dacia y descendiente de aquella casa real). Han havde været provincialminister i dette land, men da han så, at det blev helt besmittet med hæresier, og at dette blev værre og værre fra dag til dag, men desuden hørte om den rige høst, som Gud havde åbnet i disse vore egne, rejste han hertil med et anbefalingsbrev fra kejser *Karl V*,

for hvis velfærd og liv han altid bad særlig ivrigt til Gud, og hvis død han kendte samme dag, han døde, således at han straks kunne fejre hans begravelse. Han var den første, der gav taraskerne eucharistiens helligste sakramente«.

Svarende til det almene afhængighedsforhold, der er konstateret imellem dem, fortæller *Mendieta* her kortere og med lidt andre ord det samme som Muñoz, idet han fæstner sig ved det væsentligste af Jakobs tidlige historie. Foruden beretningen om mødet i Huetjizingo, tilføjer han nogle andre selvstændige træk. Det må bero på en særlig viden eller på personlig erindring, at han ikke blot – som Muñoz – omtalte sjælemessen i anledning af kejser *Karl Vs* død, men også, at Jakob også altid ellers havde bedt særlig meget for kejseren. Overfor fremhævedes, at Muñoz' »Descripcion« på grund af sin officielle karakter måtte afspejle viden og opfattelser, der i det hele taget fandtes iblandt franciskanerne i St. Peters og St. Paulus-provinsen. Mendieta's oplysninger om Jakob kan ses som en anden medbroders yderligere bekræftelse af den samme tradition, herunder meddelelsen om, at han stammede fra det danske kongehus. Han har ikke blot slavisk refereret Muñoz, men forkortet gengivet dennes oplysninger med sine egne ord, foruden at han tilføjede nye træk og derved viste sig som et selvstændigt vidne.

Men især viser Mendieta's selvstændighed sig ved, at han et andet sted bragte nogle oplysninger om broder Jakob, som Muñoz ganske havde udeladt. I bd. III kap. 23 af sin »Indianske Kirkehistorie« beretter han følgende: »En lærd udlænding, der kom fra udlandet udenfor Spanien til disse egne, mente i tillid til sin egen klogskab at kunne hævde, at denne nye indianske kirke var ved at fare vild, fordi man ikke tog præster blandt de indfødte konvertiter som i oldkirken, og han fastholdt den opfattelse, at man skulle give indianerne de hellige vielser og således gøre dem til præster i kirken. Den lærde og fromme fader broder *Juan de Gaona* overbeviste ham om hans fejltagelse i en offentlig disputation, og det blev ham pålagt at gøre bod derfor. Og dette hans forsvarsskrift, som han straks nedskrev, er endnu i dag bevaret i from erindring blandt os«. Da broder Juan de Gaonas her nævnte forsvarsskrift mod *Jakobs* kritik er bevaret i referat, kan det med sikkerhed bevises, at den »lærde udlænding«, der hævdede denne for sin tid uhørte tese om racernes religiøse ligeberettigelse i kirken, ikke var nogen anden end broder Jakob den Danske.^{41a}

41a. Mendieta, *Historia Eclesiástica Indiana*, 1945, III, 105.

Det er ikke stedet her at gå nærmere ind på denne betydningsfulde kamp fra *Jakob den Danskes* side, hvorved han viste sig som en tidlig pioner for et af vor egen tids mest brændende spørgsmål. Andetsteds har jeg haft lejlighed til at redegøre herfor.⁴² Med henvisning til begrundelserne i dette skrift kan det kort siges, at når *Mendieta* ikke nævnte Jakobs navn, og *Muñoz* overhovedet ikke berørte den pågældende kontrovers, var grunden netop, at Jakob i denne sag havde lidt et forsmædeligt nederlag! Da hans ordensbrødre iøvrigt satte ham så højt, og ikke gerne ville sætte nogen plet på hans strålende ry og fortjenstfulde indsats i missionen, mente de det rigtigst helt at forbigå eller at tilsløre hans forbindelse med denne pinlige strid i ordensprovinsen.

Ud fra vort anliggende må netop denne udeladelse øge den tillid, der kan næres til de oplysninger, de to franciskanere iøvrigt bragte om Jakob den Danske. Der er ikke tale om uovervejede ord eller løse rygter i disse tekster. Man var ganske omhyggelig med, både hvad man skrev, og hvad man udelod i beretningerne om denne mærkelige udlænding, broder Jakob, der på så mange måder var en bemærkelsesværdig, men også en omstridt person blandt sine medbrødre i den mexikanske mission.

For at vende tilbage til udtalelserne om Jakobs herkomst, står vi med de primære mexikanske kilder overfor en særdeles sikker og vel bevidnet tradition. *Muñoz* siger, at Jakob var af dansk kongeblood og født i Danmark, *Mendieta* bruger vendingen, at han stammede fra det danske kongehus. *Mendieta* kopierede ikke *Muñoz* blindt, men samstemmende bevidnede de en viden, ikke blot de, men også deres medbrødre og provinsledelsen i 1580erne anså for en kendsgerning.

Men hvorfra stammede denne opfattelse? Denne levende tradition blandt de mexikanske franciskanere om, hvem deres højt ansete, men også kontroversielle medbroder egentlig var, kan jo ikke have haft nogen anden oprindelse, end hvad *Jakob* selv havde fortalt, mens han endnu levede. Han døde 1566 eller 1567, efter i 25 år at have levet i Mexico.

Der findes en del dokumenter om *Jakob den Danskes* virksomhed som missionær, men ingen af dem er af en sådan karakter, at de giver biografiske oplysninger om ham. Det brev, Jakob fik med til vicekongen fra kejseren, synes ikke bevaret. Derimod kan disse dokumenter

42. J. Nybo Rasmussen, *Bruder Jakob der Däne als Verteidiger der religiösen Gleichberechtigung der Indianer in Mexico im XVI. Jahrhundert*, Wiesbaden 1974.

på andre vigtige punkter bekræfte pålideligheden af den tradition, som Muñoz og Mendieta nedskrev. Jakobs store sprogbegavelse, der gjorde ham kyndig i de tre klassiske sprog, bekræftes således ved, at han efter ankomsten til Mexico, foruden at han der – eller allerede i Spanien – havde lært sig spansk, også tilegnede sig to af de vanskelige indianersprog, nemlig atztekernes sprog *nahuatl* og det sprog, der taltes af indianerne i det gamle kongerige Michoacán, *taraskisk*. Kendskabet til sidstnævnte sprog var på den tid yderst sjældent blandt missionærerne. Jakobs ry for at beherske det forklarer, at han af ærkebiskop *Montufar* af Mexico 1558 og 1559 blev udpeget til at censurere to religiøse bøger, medbroderen *Maturino Gilberti* havde skrevet på dette sprog.⁴³

Jakobs ry for at være en fremragende teolog var netop forklaringen på, at hans medbrødre i høj grad følte deres fremgangsmåde truet, da Jakob rettede sin kritik mod dem og mod hele kirken i Mexico, fordi man nægtede at vie indianere til præster og dermed åbne dem adgang til fuld ligeberettigelse med europæerne i kirken. Selve hans modstander, broder *Juan de Gaona*, der gendrev ham, kaldte ham en »Teologus famigeratissimus«.

På disse punkter ser vi altså, at Muñoz og Mendieta's ros ikke er deres alene. Udover de to beretninger om Jakobs forhold til hans slægt og hans gamle fædreland, er der herom ikke andet overleveret end de former, hvorunder han selv og andre brugte hans *navn*. Men også de er af betydning og interesse. Som allerede omtalt, kaldtes han af sine spansktalende medbrødre *Jacobo Daciano*, hvilket Gonzaga latiniserede til *Jacobus Dacianus* = Jakob den Danske. Også Juan de Gaona kaldte ham således. Hans egenhændige underskrift synes kun bevaret et sted, nemlig da han sammen med nogle medbrødre samlet i Guadalajara, nord for Chapala-søen i den nuværende delstat Jalisco, i maj 1552 underskrev et længere memorandum på spansk til kejser Karl V om missionens tilstand og problemer. Ved denne lejlighed brugte han den spanske form *Fray Jacobo de Dacia*. Samme navneform benyttede han også i approbationen af broder Maturino Gilbertis »Dialogo de Doctrina Christiana en la lengua de Mechucacán« 1559 fol. 3r. Ligeledes benyttede ærkebiskop *Montufar* den om ham i indledningen til den

43. Maturino Gilberti, *Thesoro Spiritual en lengua de Michucacán*, Mexico 1558. – Samme, *Dialogo de Doctrina Christiana en la lengua de Mechucacán*, Mexico 1559.

Rorque me consta por relacion de los muy Reuerendos padres el maestro y prouincial dela orden del señor san Augustin, y del padre Fray Iacobo de Dacia guardian de çintzontzã, y del padre Diego Perez gordillo cura de Pazquaro, y del Padre Fray Miguel de Aluaraco prior de Tiripitio: personas muy doctas en lengua Tarasca ser las obras del Padre Fray Maturino catholicas necessarias, y primas, precipe el Dialogo vocabulario y arte con el Deuocionario, que agora tiene compuesto. Y consultado con el yllustre y reuerendissimo Señor Don Vasco de Quiroga Obispo de Mechuacan, y pedida licencia al muy yllustre y Reuerendissimo Señor Don Alonso de Montufar Arçobispo de Mexico: doy licençia para que se impriman por el bien, que dello se sigue a aquellos naturales y seruiçio a nuestro Señor: y porque en ello merezca el lobre dicho padre, le lo mando ad meritiu salutaris obedienciã. Fecha en Tlacupa a. x. de Agosto d. 1558. Años.

Frater Franciscus de Toral prouincialis.

BIBLIOTECA NACIONAL
MEXICO.

SIgo yo Fray Alonso dela vera Cruz maestro en Theologia, y Cathedra tico de prima dela vniuersidad de Mexico y Prouincial dela orden d' s'ãto Augustin en esta nueva España, que he visto, y examinado esta Doctrina por manera de Dialogo que el Padre Fray Maturino, dela ordẽ de los menores ha compuesto en lengua de Mechuacan, y me parece que esta Catholica y tiene muy prouechosa Doctrina, alli para los naturales como para los ministros, y esta buena lengua segun yo alcanço y los naturales la entienden bien, y doy este parecer porque a veynte años poco mas o menos que entiendo la lengua de Mechuacã y he tratado cõ los Indios, predicando, y confesando, y administrado los d' mas sacramentos. Y porq' es verdad lo firme de mi nõbre; y alli me parece q' se due imprimir
Fray Alonso dela Vera Cruz.

RESPUESTA DEL MUY REVERENDO PADRE Fray Iacobo de Dacia a vna carta que le escriuió superlado el ministro prouincial Fray Francisco de Toral, mandandole viesse y examinasse las obras dela lengua que hizo el Padre Fray Maturino Gilberti

DIgo yo Fray Iacobo de Dacia Frayle de sant Francisco dela regular obseruancia Theologo y Religioso dela custodia de Mechuacan que por mandamieto de nuestro muy reuerido Padre Prouincial Fray Francisco de Toral vi y examine las obras que hizo el padre fray Maturino Gilberti dela misma orden y Custodia sin de xar palabra ninguna del arte y vocabulario, Dialogo y deuociona no junramete cõ la passio de nuestro Saluador Iesu Christo, y vidas d' s'ãtos cõ algunos s'mones sobre los Euãgelios y Epistolas d' todo el año y e' dios y e' ma cõsciencia me parece q' es todo muy catholico y d'muy puechosa doctrina pa los naturales desta Prouincia y de mas desto es cosa de muy grã vtilidad pa los ministros dellas y la lęgua muy legitima cõforme a su modo de hablar y e' tiendo lo, porq' a mas de diez y seis años q' los predico y cõfesso y administro los otros sacramentos; y alli me parece q' se deve de imprimir; y porq' es verdad lo firme de mi nõbre.
Fray Iacobo de Dacia

Fig. 8. Broder Jakob »de Dacia« blev 1559 af sin provincialminister opfordret til at vurdere indhold og sprog i en religiøs bog »Dialogo de Doctrina Cristiana«, som en medbroder havde skrevet på det lokale indianersprog, taraskisk.

anden indianske katekismus: »Thesoro Spiritual en lengua de Mechuacán«, 1558, men i selve den i samme forord trykte approbation underskrev Jakob sig på latin *Frater Jacobus Danus*.

Han har altså selv kaldt sig »de Dacia« eller »Danus«. »Dacia« kunne både betyde landet Danmark og franciskanerordensprovinsen »Dacia«, og »de« kan både betyde »fra« og – titulært – »af Danmark« eller »Dacia«. Ifølge Muñoz og Mendieta havde han været provincialminister for »Dacia«, så dette alene kan forklare sprogbrugen. Men hvis han også var af den danske kongeslægt, kan »de« også tolkes således, at han ikke blot var »fra«, men også »af« Danmark. Det rent nationale, at han var født i Danmark eller dansker, kom samtidig frem, men understregedes særligt i approbationen fra 1558, hvor han kaldte sig »Jacobus Danus« = »Jakob Danskeren«. Dette svarede bedst til medbrødrenes betegnelse »Jacobus Daciano« = »Jakob den Danske«, hvori der ikke lå noget titulært, men blot en nationalitetsbetegnelse.

Man kan undre sig over, at Jakob, hvis han var af det danske kongehus og havde fortalt sine medbrødre dette, ikke havde præciseret dette slægtsforhold, så de kunne have overleveret, hvori dette familieforhold egentlig bestod, altså hvem han var søn af. Der er både mulighed for, at han faktisk selv havde fortalt det, men at hans medbrødre i Mexico, for hvem Danmark jo dengang var næsten så fjernt som Månens bagside, ikke har heftet sig ved eller kunnet huske denne oplysning. Eller også har han selv nøjedes med det generelle, at han var dansk født og af kongeslægten i dette fjerne land, uden selv at præcisere forholdet. Dette sidste er nok mest sandsynligt. Som tiggermunk og flygtning i en ny verden havde han forlængst givet afkald på egne politiske aspirationer. Til daglig havde han ikke – som netop hans neutrale tilnavne viser – hverken trang til eller behov for at tilkendegive sin fornemme fødsel – tværtimod. Men overfor sine ordensforesatte har han på den anden side af hensyn til det krav på viden om hans person, det måtte være nødvendigt for dem at have, hverken kunnet eller villet fortie sandheden om sin herkomst. Derfor har de ansvarlige af hans medbrødre vidst, at han var af den danske kongeslægt, uden nærmere at hefte sig ved navne på hans – dem ubekendte – familiemedlemmer. Denne viden er det, vi finder nedfældet hos Muñoz og Mendieta.

Pålideligheden af den mexikanske tradition, der er Gonzagas forudsætning, er hermed eftervist, specielt hvad angår Jakobs tilhørsforhold

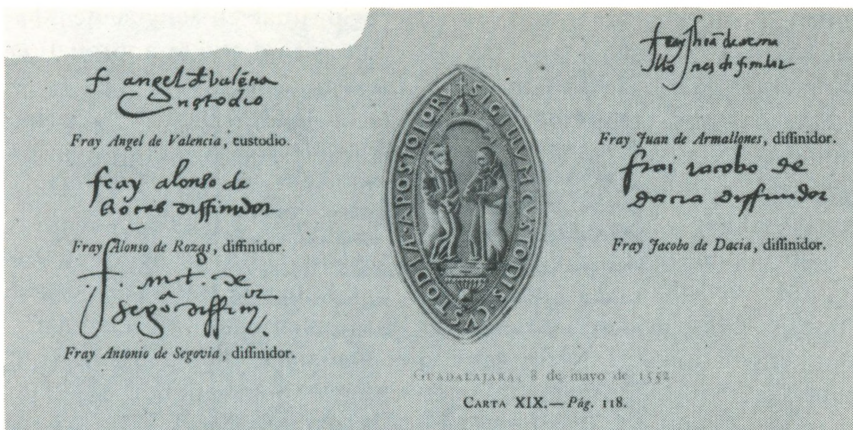

Fig. 9. Sammen med andre »diffinitorer« (rådgivere) underskrev Jakob den 8. maj 1552 i Guadalajara kusten Angel de Valencias brev til kejser Karl V. om missionens tilstand i Michoacán i det vestlige Mexico.

til den danske kongeslægt. Og vedrørende en af de andre oplysninger, Muñoz bragte, men som Gonzaga udelod, nemlig at Jakob også havde været *provincialminister* for ordensprovinserne *Dacia*, findes der en yderligere bekræftelse i det spanske kildemateriale.

I det statslige handelskompagni for Spaniens handel med de oversøiske kolonier, det såkaldte »Casa de Contratacion« i Sevilla, førtes bøger, hvori rejsetilladelser og regnskaber bl.a. vedrørende overførselen af passagerer blev indført. Blandt disse var også missionærer, der skulle tjene kristendommens udbredelse i de nye lande, og hvis omkostninger på rejsen udredtes af den spanske krone. Disse lister over missionærer er fra 1527 ff. blevet udgivet. Mellem dem findes også en fortegnelse over ti franciskanere, der 1542 overførtes fra Sevilla til Vera Cruz i Mexico. De ni er navngivne spanske og italienske franciskanere, men den tiende betegnes blot som *El provincial de Dacia*.⁴⁴ Når hans navn ikke er nævnt, hænger det vistnok sammen med, at det

44. José Castro Seoane, *Aviamento y catalogo de las misiones en el siglo XVI*, 2 del = *Expediciones Franciscanas 1526 a 1545* i *Missionalia Hispanica*, årg. 14, No. 40, Madrid 1957, 105-173. Notitserne om »El provincial de Dacia« findes side 156-157. – Håndskriftet, der ligger til grund for udgaven, er *Archivo General de Indias*, Sevilla, ms. *Casa de Contratacion, Contaduria* No. 274, fol. 291r-292r samt do. No. 876, to unnummerede sider.

A los dhos religiosos o di quyon porreos lo
 obuenrauz lo q fueren zuzo y razonable
 para Sumatalozze haax llegaz a la nueva
 Spana segun ycomalo ouercedo dazo. A
 o nos. Religiosos desu herorden e iguala
 rios el fize desus personas y bistrarios y l
 bros qui enuaren con el maestre el Nauio / e
 nauio en que o bueren de yz hastruiga
 al puerto de la vera cruz y porreos la dha y guala
 en el traslado desta mcesula / y pagado de socu
 pu y en las Spaldas de la por onius el qual
 dho traslado mando dlos. mros / o fideles de
 la nueva Spana q paguen luego como conuier
 decia. lo q se mouiere en la dha y guala y q
 tomen duacua de pago contra qual y contra
 fe de la dha y guala en el traslado desta mces
 ula mando q les sea / fize abispo y pasado en d
 fecha en la villa de magris a onze dias del
 mes de mayo de mill y quatro y quatro y o p
 d nos / y o l xxi / por mandado de su mag.
 Juan de samano / y en las espaldas de la dha
 cesula estan quatro amulos de firmas /
 por dho dho de la qual de la cesula de su mag.
 desuso spm en ouer y o llo de marzo de mill
 y quatro y quatro. E despades pasamos en aca
 a francisco rallo / porreos desta cassa de
 contratacion de las yndias de don ouer /
 q monian de mill y setenta y quatro mis. La
 cesula e pagaz de los dho / el provincial de
 pagia y fize alonso de / y fize and.
 de orozos y fize lorencio sequez / y fize juan
 cruzo y fize bernal dmo de mel / o / de sonacia.
 Religiosos / dlos conyurados en la dha cesula
 de su mag. para su maa / loz y las de la dha

de un mto
 del o a
 Contratacion 274
 Sonbeim

82 7 2

Fig. 10. Side af et regnskab fra »Casa de Contratacion« i Sevilla, hvori en gruppe franciskaneres overfart over Atlanten til Vera Cruz i året 1542 registreres, deriblandt »provincialen af Dacia«.

om de øvrige udtrykkelig siges, at de havde deres provincials tilladelse til at rejse, mens dette ikke behøvede at gælde en person, der selv var provincial. Rejsen foregik mellem 8. marts 1542, hvor kaptajnen på skibet »La Trinidad«, *Francisco Sanchez*, fik udbetalt første del af prisen for at medtage og forpleje disse 10 missionærer på sin overfart, og den 14. august 1542, hvor der i Vera Cruz udbetaltes et beløb til leje af ridedyr, ved hjælp af hvilke turen skulle foregå videre til Mexico, da »de var syge og ikke kunne gå til fods«, d.v.s. således som deres ordensregel ellers foreskrev.

Jakob den Danskes ankomst til Den nye Verden er hermed klarlagt. Han var da, så vidt vides, den første dansker, der – præcis 50 år efter *Columbus'* opdagelse – gjorde rejsen fra Den Gamle til Den Nye Verden. Han er dermed den første kendte dansk-amerikaner overhovedet. I vor sammenhæng betyder regnskabsbøgerne fra »Casa de Contracion«, at den mexikanske tradition om, at han havde været provincial for »Dacia«, bekræftes. Netop under denne titel fik han sine medbrøddres – og foruden dem kejserens – godkendelse som missionær i de spanske kolonier, og han fik sin overfart over Atlanten betalt.

Gonzaga havde altså ikke ret i sin mistanke om, at Muñoz ikke havde basis for at have kaldt Jakob den Danske provincial, således at han mente at burde udelade dette af sin »Franciskanerordenens Historie«. Spørgsmålet er, om der ellers på anden måde findes dokumentation af, at franciskanerprovincen Dacia dengang havde haft en provincialminister af dette navn?

Inden vi går over til i næste afsnit at behandle dette emne, kan vi besvare det i slutningen af forrige afsnit rejste spørgsmål. Den mexikanske tradition, der var Gonzagas forudsætning, har på alle afgørende punkter kunnet bekræftes som fuldt pålidelig. Dens udsagn om, at *Jakob den Danske* var af den danske kongeslægt, udgør netop den søgte bekræftelse af Hamelmans notits om kong *Hans'* og dronning *Christines* søn, Jakob. En kronologisk betragtning bestyrker yderligere dette, idet *Juan de Gaona* under sin disputats med *Jakob* om indianerspørgsmålet ca. 1553 betegnede ham som »senex« = gammel. Hvis kong *Hans'* søn *Jakob*, som vi har indiceret, var født ca. 1484, var han 1553 knap 70 år gammel. Da han døde 1566 eller 1567 i Tarécuato, har han følgelig været ca. 82-83 år gammel. Hamelmans og Gonzagas danske kongesøn *Jakob* må være een og samme person.

Fig. 11. Maleri i den tidligere klosterkirke i Zacapu, Michoacán, Mexico, der forestiller klostrets og byens grundlægger, broder Jakob den Danske.

5. Den mecklenborgske tradition

Jakobs embede som provincialminister for franciskanerprovinsen »Dacia« dokumenteres virkelig af andre kilder, nemlig breve m.m., som han selv tre år før afrejsen til Mexico udstedte, mens han 1539 opholdt sig i det nordtyske hertugdømme *Mecklenburg*. Disse dokumenter og deres historie er følgende.

I Flensborg levede mange år efter Reformationen en franciskaner-munk ved navn *Lütke Naamensen*. Da de danske franciskanerklostre, herunder også hans eget kloster i Flensborg, blev ophævet, nægtede broder Lütke at antage protestantismen, men valgte at leve videre som en art eneboer i sin hjemby. Så godt som muligt fortsatte han at føre en munks liv, mens han håbede på den katolske kirkes genoprettelse. Ved testamente havde han fået rådighed over sine forældres store formue, som han ønskede at bruge til at oprette et katolsk gymnasium i byen. Da det efter meget besvær lykkedes ham at få bygget skolen, overtog byrådet styret, så Lütke på den måde mod sine intentioner kom til at stå som grundlægger af den evangeliske latinskole i Flensborg, nu »Altes Gymnasium«. ⁴⁵

Lütke Naamensens papirer henlå endnu på skolen, da den historisk interesserede rektor *O. H. Moller* i anledning af 200-året for hans død 1774-75 udgav et udvalg af dem på tryk. Originalerne er siden forsvundet, så deres indhold nu kun er kendt fra udgaven, der dog er meget omhyggelig. ⁴⁶ På Stadtmuseum i Flensborg findes desuden en bogsamling, hvis oprindelse også skyldes Lütke Naamensen. ⁴⁷ Blandt de bø-

45. Dieter Lohmeier, *Namens (Namenssen), Lüdde (Lütke)* i Schleswig-Holsteinisches Biographisches Lexikon bd. IV, Neumünster 1979, 173-175. – Erich Hoffmann, *Der Kampf des Franziskanermönches Lütke Namann gegen die Reformation in Flensburg* i Zeitschrift der Gesellschaft für schleswig-holsteinische Geschichte, Bd. 101, Neumünster 1976, 117-170. – P.D. Steidl, *Lütke Naamensen* i Credo, 17. årgang, Helsingborg 1936, artikelserie i flere numre.
46. Olaus Heinrich Moller, *Vermischte Nachrichten und Urkunden, welche Ludolphum Naamani betreffen*, Flensburg 1775. – Samme, *Erneueretes Andencken der milden Stiftungen, durch welche sich... Ludolphus Naamani... verdient gemacht haben*, Flensburg 1774.
47. Gerhard Kraak, *Die St. Nicolai-Bibliothek zu Flensburg = Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte No. 35*. Flensburg 1984. – J. Nybo Rasmussen, *De danske franciskaneres bøger i Flensburg*, i Kirkehistoriske Samlinger, Kbhv. 1977, 51-80.

ger, Lütke selv overdrog samlingen, findes et eksemplar af *Erasmus af Rotterdams* oversættelse af *Det nye Testamente* fra græsk til latin trykt 1522, der er forsynet med en håndskreven dedikation fra 1539 af provincialministeren for franciskanerprovinsen Dacia, *Jacobus Gottorpius*.⁴⁸ Tre af brevene i Mollers udgave er skrevet af den samme Jakobus Gottorpius og på samme tid, og hans identitet bekræftes desuden af et fjerde brev i udgaven, udstedt af gardianen i Schwerin, *Andreas Gudtjaer* i 1545.⁴⁹ Ialt er der således fem forskellige vidnesbyrd om, at franciskanerprovinsen Dacia 1539 i Mecklenburg havde en provincialminister ved navn *Jakob*, der ved denne lejlighed førte tilnavnet »Gottorpius«.

Herefter skal det nu nærmere gennemgås, på hvilken måde *Jacobus Gottorpius* i disse dokumenter omtalte sig selv, hvad der iøvrigt fremgår om hans livsvilkår og historie, og især hvad der må have været betydningen af det mærkelige tilnavn »Gottorpius«.

De to af brevene (XVIII og XX) er rettet til Lütke Naamensen selv. Udstederen kalder sig her henholdsvis »frater *Jacobus Gottorpius*, minister provincialis« og »frater *Jacobus Gottorpius* minister«. Det tredje brev (XIX) omhandler overdragelsen af en alterkalk, der tilhørte franciskanerprovinsen »Dacia«, til Schweriner-kanniken *Caspar Drendeborch*, altså til en person udenfor ordenen, med tilføjelse af dennes kvittering for modtagelsen. Dette brev indledes mere højtideligt med den fulde titel: »Ego frater *Jacobus Gottorpius*, minister provincialis provincie Dacie ordinis fratrum minorum« (Jeg, broder Jakobus Gottorpius, provincialminister for mindrebrødrenes ordensprovins Dacia). I dedikationen i Nytestamentet, som herved blev overdraget broder *Søren Nielsen* fra Hornbæk, benyttede han betegnelsen »frater *Jacobus Gottorpius* minister provincialis Danie ordinis fratrum

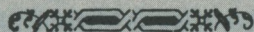
48. Flensburg Stadtmuseum, St. Nicolai Bibliotek, No. 15.121 = *Novum Testamentum ab Erasmo Roterodamo tertio recognitum*, Zwolle (?) 1522. Indskriften på forsatsbladet lyder: »Hic liber est deputatus usui fratris Severini Nicolai Hornbeckii per me fratrem Jacobum Gottorpium ministrum provincie Danie ordinis fratrum minorum 2° anno exilii mei Zwerinij anno dni mdxxxix. Hoc ego testor manu propria.« – Jfr. G. Kraak, *Die St. Nicolai Bibliothek* 1984, 42-43 og 191, katalog nr. B. 97. –

49. O. H. Moller, *Vermischte Nachrichten und Urkunden...*, Flensburg 1775, 28-30 = brevene nr. XVIII, XIX, XX og XXIII. – Oversættelse til dansk af brevene nr. XVIII og XX i J. Nybo Rasmussen, *De danske franciskaneres bøger i Flensborg*, 54-55.

han havde tiltrådt ved ordensprovinsens kapitel i Roskilde 8. sept. 1534.⁵¹ Jakob må således have været hans efterfølger, men om valget har kunnet ske i Danmark, eller det først har fundet sted blandt den lille gruppe landflygtige franciskanere i Mecklenburg, ved vi ikke. Broder *Peder Olsen* omtaler ikke noget kapitel efter det af Anders Berthelsen afholdte 8. sept. 1535 i Odense. Dette kunne tyde på, at nyvalget ikke har fundet sted i Danmark, hvor *Christian III's* magtovertagelse i aug. 1536 sikkert iøvrigt allerede før Kirkeordinansens udstedelse i 1537 må have hindret franciskanerne i at holde flere ordenskapitler.

Jakobs dispositioner i brevene to år senere viser, at han nu også var i færd med at beskikke sit bo i Mecklenburg med henblik på at drage endnu længere bort. De to breve til *Lütke Naamensen* er ikke skrevet i Schwerin, men i byen *Wittenburg* sydvest herfor i retning af Mecklenburgs sydgrænse ved Elben. De er begge dateret lørdag den 19. april 1539. I det ene brev (nr. XVIII) pålægger han *Lütke Naamensen*, »sin kæreste søn i Kristus«, at han skulle blive i den sachsiske ordensprovins som gæst, »indtil jeg kommer tilbage eller tilkendegiver dig noget andet. Du skal have fuldmagt til på mine vegne og som min kommissær at give dem syndsforladelse, som kommer ned til dig fra Danmark. Dermed lev vel i Kristus«. I det andet brev (nr. XX) skriver Jakob, at »eftersom jeg på grund af mine embedspligter (ex quo negotii officii mei exigente) ikke kan blive hos dig«, giver han *Lütke* fuldmagt til »at modtage og opbevare alle vore ejendele, som er kommet eller måtte komme hertil fra Danmark«. Hvis *Lütke* var fraværende, skulle to andre navngivne franciskanere, broder *Igvold* og broder *Johannes Matthiæ*, midlertidigt overtage denne fuldmagt. Brevet slutter: »Farvel, bed for mig«. Disse omhyggeligt givne fuldmagter viser, at Jakob på grund af sin forestående afrejse ikke mere selv ville være i stand til at udøve de funktioner, der hørte til provincialministerens opgaver. Brevet til kanniken i Schwerin, *Caspar Drendeborch*, afspejler den samme opbrudssituation. Heri (brev XIX) overdrager *Jakobus Gottorpius* denne kannik en »stor alterkalk til opbevaring, på hvis fod der er seks billeder og på hvis knop er skrevet Jesu navns bogstaver, og den skal gives tilbage til provinsen Dacia, hvis denne genvinder sin sundhed. Men hvis dette ikke sker, hvilket Gud afvende, skal den

51. Petrus Olai, *De ordine fratrum minorum (in Dania)*, udg. af M. Cl. Gertz i *Scriptores minores historiarum danicæ medii ævi*, II, Kbhv. 1918-20, 320.

XVIII.

Obedientia de hospitalitate et auctoritate absolvendi.

Dilectissimo in Christo fratri ff. *Ludero Naaman*, Sacerdoti, concionatori et confessori ordinis fratrum minorum provincie Dacie, frater Jacobus Gottorpius, minister provincialis, salutem in Christo Jesu cum sospirate corporis et anime. Dilectissime in Christo fili. Juramentum sancte obedientie iniungo tibi, ut maneat hospes in provincia Saxonie sancte Crucis, videlicet Zverin vel alibi, donec reversus fuero vel aliud tibi significavero: habeasque auctoritatem absolvendi ad te de Dania declinantes auctoritate mea, perinde ac Commissarius meus. Cum his vale in Christo. Datum Witenborchgie in sabbato secunde dominice post pascha Misericordias Domini, anno domini M. D. XXXIX. mei officii sub sigillo et cum signo consueto.

XIX.

Ego frater Jacobus Gottorpius, minister provincialis provincie Dacie ordinis fratrum minorum, protestor hac schedula, me assignasse reverendo domino Casparo, Magistro artium et ecclesie Zwerinensis Canonico, unum magnum calicem custodiendum, in cuius pede sunt sex imagines, et in cuius nodulis intermediis sunt litere nominis Jesu descripte, qui restituatur provincie Dacie, modo convalescat, quo non, quod Deus avertat contingente, maneat provincie Saxonie sancte crucis, secundum dispositionem provincialis ministri. Hoc protestor sigillo officii mei, anno domini MDXXXIX.

Item ego Casparus Drendeborch, presentavi eidem recognitionem manus mee proprie, signeto meo solito affixo, qua sum protestatus, me loco fidelis depositi dictum calicem accepisse. Quare precor, ut eandem recognitionem mihi velitis calice presentato restituere. Valete.

XX.

De rebus allatis et afferendis.

Dilectissimo in Christo filio, fratri *Ludero Naaman*, ordinis fratrum minorum provincie Dacie, frater Jacobus Gottorpius minister. Ex quo negotio officii mei exigente presens esse non possum tibi, auctoritate mea committo munus excipiendi et conservandi res nostras ex Dania allatas et afferendas, ac si presens essem, quas in absentia tua excipiant et curent frater Iqualdus et frater Joannes Matthie. Vale orans pro me. Datum Uitenborchie anno domini MDXXXIX sabbato ante Dominicam Misericordias Domini, in cuius rei testimonium signetum officii mei presentibus imprimendum cum signo meo consueto.

Fig. 13. Tre breve af Jakob »den Gottorpske« fra april 1539, da han forberedte sin afrejse fra Norden til Mexico. De tabte originaler gengivet efter den trykte udgave fra 1775.

forblive i provinsen Saxonía af Det hellige Kors, efter provincialens bestemmelse«. *Caspar Drendeborch* tilkendegav ved sin kvittering, at han havde modtaget kalken på Jakobs betingelser, hvorefter Lütke har fået brevet til fortsat opbevaring. Disse breve er altså langfra tilfældige aktstykker, men var nøje gennemtænkte, idet deres baggrund var provincialministeren *Jacobus Gottorpius* plan om afrejse på ubestemt tid. Hvis Jakobs bortrejse skulle blive af lang varighed eller varig, betød broder Lütkes udnævnelse til hans *kommissær*, at ordensprovinsen Dacia stadig ville være i stand til at fungere ud fra et organisatorisk, sjælesørgerisk og kirkeretligt standpunkt. Som en exil- eller undergrundsorganisation kunne den i et vist omfang – trods regeringsforbudet i Danmark – fortsætte med at eksistere. Lütke Naamensen fortsatte resten af sit liv med, på sin måde og under de omstændigheder, der blev ham givne, at efterleve den opgave, der var blevet ham pålagt.

Der kendes ikke nogen anden provincialminister for provinsen Dacia end *Jacobus Gottorpius*, der kunne være identisk med »*El provincial de Dacia*« i regnskaberne fra Sevilla og med *Jacobus Dacianus* i den mexikanske tradition. I sine bidrag til franciskanernes historie i Danmark bragte broder *Peder Olsen* en fuldstændig liste over alle Dacias provincialer indtil 1537, og heri figurerer ingen Jakob.⁵² *Jacobus Gottorpius*, der udøvede dette embede to år efter, at *Peder Olsens* liste sluttede, og som da forberedte en langvarig fraværelse fra medbrødrene i Mecklenburg, må derfor være identisk med *Jakob den Danske* i Mexico. Han har med sindsro kunnet se tilbage til, at han havde gjort, hvad der under de givne omstændigheder stod i hans magt, for at skabe en nødtørftig ramme om de forfulgte og landsforviste danske medbrøders franciskanske livsførelse, som han havde måtte forlade i Mecklenburg i foråret 1539.

Den mexikanske tradition, hvis pålidelighed vi ovenfor har undersøgt, hævdede, at denne *Jakob den Danske* var af den danske kongeslægt, og heri fandt vi bekræftelsen af Hamelmanns kilde, ifølge hvilken kong *Hans'* og dronning *Christines* tredie søn netop hed *Jakob*. Det var nu denne samme person, der i Mecklenburg 1539 kaldte sig »*Jacobus Gottorpius*«. Hvorfor? Hvad betyder dette tilnavn? Hvad kan det bidrage til, hvad vi iøvrigt har erkendt om Jakob?

52. Samme udgave, heri afsnittene *Nomina ministrorum provinciæ Dacie*, 321-324 og *De reformatione conventuum* med fortsættelsen om observanternes provincialministre, side 320.

Vi vil begynde med at søge at forstå betydningen af tilnavnet »Gottorpius« ud fra det milieu blandt danske exilfranciskanere i Mecklenburg 1539, hvori *Jakob* benyttede det. Hvilken mening har hans omgivelser tillagt dette navn? Hvad ville han selv med at benytte det netop her og på denne tid? Vi vil foretage denne undersøgelse, idet vi i første omgang lader den viden om hans fortid og fremtid ude af betragtning, som vi har nået, men som man i dette milieu næppe eller i hvert fald kun delvis havde. For en landflygtig gælder, at både, hvad der vides om ham, og hvad der ikke vides om ham, har en ganske bestemt årsag og/eller betydning, ud fra forholdet til de mennesker, der omgiver ham, og af hvilke han er afhængig. Dette gjaldt dengang, som det gælder i vor egen tid. Ved valget af et tilnavn, der var et andet end det, han senere benyttede i Mexico, har *Jakob* villet tilkendegive noget ganske bestemt, bringe et vist budskab om sig selv, som vi primært vil søge at fortolke ud fra hans egne og hans samtidiges forudsætninger.

Allerede *Jakobs* tilstedeværelse og hans dispositioner for medbrødrene må forstås ud fra hans milieu i Mecklenburg 1539. Når han og en gruppe andre danske franciskanere efter fordrivelsen 1537 havde fundet tilflugt i netop dette nordtyske fyrstendømme, var grunden den beskyttelse, der her ydedes dem af den katolske hertug *Albrecht VII »den Smukke«*, der på den tid delte magten i landet med sin broder, hertug *Heinrich »den Fredsommelige«*.⁵³ Samregeringen foregik efter det såkaldte »Neu-Brandenburger Hausvertrag« fra 1520 på en måde, der ikke blot havde økonomisk og politisk betydning, men som også øvede en betydelig indflydelse på Reformationens historie i Mecklenburg. De to brødre tog nemlig hver sit parti; *Heinrich* blev evangelisk og støttede – omend mådeholdent og forsigtigt – kirkeforandringen i sit magtområde, mens *Albrecht* forblev katolik og søgte at afværge protestantismen i sin del af landet.⁵⁴ Et lignende modsætningsforhold gjorde sig gældende udenrigspolitisk. 1524 havde hertug *Albrecht* nemlig giftet sig med *Anna*, datter af kurfyrst *Joachim* af Brandenburg og *Elisabeth* af Danmark i det førømtalte ægteskab fra 1502. Derved blev også han inddraget i nordisk politik på *Christian II's* side, og hele resten af sit liv lod han sig stærkt lede af loyaliteten mod hustruens

53. Hans Witte, *Mecklenburgische Geschichte* II bd., Wismar 1913, kap. II, 18-24.

54. Samme, kap. V, »Anfänge der Reformation«, 49-65. – Karl Schmaltz, *Kirchengeschichte Mecklenburgs*, Schwerin in Meckl. 1935-36, II bd. kap. II, side 33-73.

onkel, hvilket sammen med hans katolske overbevisning medførte tilknytning til kejser *Karl Vs* nordiske politik. Derimod søgte broderen *Heinrich* i stigende grad tilslutning til den fremvoksende protestantiske fyrstealliance, som også *Frederik I* og *Christian III* af Danmark deltog i.

Kulminationen af denne konfrontation var hertug Albrechts heroisk-ærgerrige, men samtidig tragiske deltagelse i *Grevens Fejde* som Christian II's forkæmper. 1535 drog han med hjælpetropper til undsætning for *Christoffer af Oldenburg* og de københavnske borgere. Under den sidste frygtelige belejring af den danske hovedstad 1535-36 holdt kun håbet om undsætning fra den katolske kejser håbet oppe hos dem. Da København endelig 29. juli 1536 overgav sig til *Christian III*, drog Albrecht tilbage til Mecklenburg uden andet udbytte af sit nordiske eventyr end en bundløs gæld.⁵⁵ I de følgende år førte han en så udpræget katolsk indenrigspolitik, han kunne, og var udadtil fortsat på kant med Christian III. Han vedblev at spejde efter muligheder for Christian II's befrielse og en katolsk fornyelse i Norden, samarbejdede med pfalzgreve *Frederik*, der efter ægteskabet med Christian II's datter *Dorothea* med kejserens støtte hævdede arvekravet efter Christian II. Så sent som 1542 støttede Albrecht af samme grund *Niels Dackes* opstand mod *Gustav Vasa* i Sverige. Dog hindrede hans bundløse gæld ham i atter at blive alvorligt farlig for de nordiske reformationskonger.

Rollen som vært for en gruppe tiggermunke, der i 1537 efter Grevefejden og Reformationens sejr var blevet fordrevet fra Danmark, passede fuldtud både til Albrechts kirkelige idealer og hans praktiske politik. Han værnede til sin død franciskanerklostret i *Schwerin* mod den luthersk sindede broder og med dennes søn *Magnus*, udvalgt til biskop af bispedømmet Schwerin. Som vært og beskytter må hertug Albrecht givetvis have kendt disse danske franciskanere og især deres leder broder *Jakob*. I denne spændte situation kan han ikke have huset flygtninge fra Christian III's Danmark, som ikke var ham bekendte. Både han og hustruen var så nært knyttet til den danske kongeslægt og så dybt engagerede i nordisk politik, at de ikke uden videre har huset den fordrevne danske franciskanerprovincial som deres gæst. De må også have vidst og forstået, hvad det betød, når han i vigtige, retsstif-

55. Hans Witte, *Meckl. Geschichte*, II, kap. III »Albrechts des Schönen nordische Unternehmungen«, 34-48. – P. G. Lindhardt, *Reformationstiden* i Den danske Kirkes Historie, III bd. Kbhv. 1965, 416-418.

tende dokumenter, han udstedte i deres magtområde, kaldte sig med tilnavnet »*Gottorpius*«. Dette navn var jo ikke noget tilfældigt eller ligegyldigt tilnavn, men tværtimod netop overfor Albrecht og Anna ladet med særlig betydning.

Først betydningen af selve *ordet* »Gottorpius«? Sprogligt er det et eksempel på en for datidens intellektuelle karakteristisk latinisering af et stednavn knyttet til et personnavn. Det er parallelt med det »*Dacianus*« som Jakobs medbrødre senere brugte om ham i Mexico. I Tyskland var denne skik almindelig i Renæssancen. Digteren *Flaccus Illyricus* stammede således fra Istrien = oldtidens Illyrien. Abbeden *Johannes Trithemius* var fra byen Trittenheim, mens humanisten *Crotus Rubianus* på en noget kunstlet måde havde latiniseret ordet »*rubus*« = tjørn for at antyde, at han kom fra Dornheim. Meningen er, at det skal være latin, men dog gennemskueligt for de lærde. »Gottorpius« peger på samme måde på stednavnet Gottorp. *Jacobus Gottorpius* betyder »Jakob den Gottorpske«, »Jakob fra Gottorp« eller »Jakob af Gottorp«.

Navnet er *Gottorp* i Slesvig, og det var jo ikke noget almindeligt stednavn. I århundreder havde dette slot været hertugdømmet *Slesvigs* politiske centrum. Det var oprindeligt i 1200-tallet bygget som de slesvigske bispers faste borg, blev fra 1268 de sønderjyske hertugers residens, indtil det 1386 blev erobret af de holstenske grever. Dets rolle var stadig – og ikke mindst nu i 1500-tallet – at være hertugdømmets centrale borg, både som hertugens bolig og som administrativt, økonomisk, militært og forvaltningsmæssigt centrum.

Kan navnet ikke gælde et andet sted end dette? Det lader sig ganske vist gøre at finde nogle ubetydelige landsbyer både i Skåne, på Sjælland og i Nørrejylland, der hedder noget lignende: »*Gottrup*« eller »*Gotterup*«. ⁵⁶ Men dels er latiniseringsformen afvigende fra disse navne, dels er der tale om så ubetydelige lokaliteter, at de dengang må have været helt ukendte blot et par kilometer fra, hvor de lå, ingen af disse småbyer var så meget som kirkelandsby. Derfor er det usandsynligt, at nogen overhovedet ville bruge dem som opkald, hertil brugtes sædvanligvis sognebyen. Afgørende er dog det semantiske argument. Enhver, der hørte navnet »Gottorpius«, og især i udlandet, måtte nødvendigvis forbinde det med det eneste *kendte* Gottorp, nemlig slot-

56. Konsultering af det danske »Institut for Navneforskning« på Københavns Universitet og det svenske »Ortsnamnsarkivet« i Uppsala.

tet i Slesvig. Både den, der brugte dette navn, og dem, der hørte eller så det brugt, har alene forbundet det med denne betydning. Brugte en person tilnavnet »Gottorpius« i datidens Mecklenburg, tilkendegav han hermed en tilknytning til det slesvigske hertugslot. Spørgsmålet kan kun være: hvilke forbindelse?

Svaret herpå kan først findes, når det har været undersøgt, hvilken betydning det slesvigske *Gottorp* specielt de nærmest foregående generationer havde haft indenfor det oldenborgske hus både i Danmark og i Hertugdømmerne, hvor denne slægt havde haft magten siden 1448. Ved redegørelsen herfor kan en vis repetition af ret velkendte politiske forhold ikke undgås. Men kun på baggrund af, hvad Gottorp betød i datidens dynastiske og statsretslige tænkning og forfatningspraksis, viser Jakobs tilnavn sig at kunne forklares. *Gottorp* udviklede sig i denne tid til at blive et nøglebegreb i den modsætning, der gjorde sig gældende mellem to modsat rettede statsretslige bestræbelser: fyrsternes af det oldenborgske hus' dynastiske arvedelings krav overfor stændernes og rigsrådenes stræben efter at værne staternes udelelighed. Som alle tyske fyrstehuse stræbte *oldenborgerne* konsekvent efter, så vidt muligt at få givet alle arveberettigede efterkommere efter en regerende fyrste en andel i det land, de rådede over, mens rigsrådene i de nordiske lande og ridderskabet i Slesvig-Holsten så vidt muligt søgte at undgå dette for at holde landene sammen som helheder, eller eventuelt endog at sammenslutte dem i unioner.

Da det slesvig-holstenske ridderskab i 1460 valgte kong *Christian I* af Danmark som den barnløse hertug af Slesvig-Holsten *Adolf VI*s efterfølger, skete det med basis i den arveret, han som søn af Adolfs søster *Hedvig* havde til landet. Men hans to brødre *Gert* og *Moritz* af Oldenburg havde andel i ganske den samme arveret. Hvis *Christian* alligevel, som det var ridderskabets politik, skulle have hertugdømmerne »up ewig ungedeelt«, måtte disse yngre brødrers rettigheder tilfredsstilles på anden måde. Det skete ved, at *Christian* 6. marts 1460 1) – som allerede omtalt – helt overlod dem hele sin arvepart af faderens grevskab, Oldenburg, og 2) tilstod dem en større pengesum i affindelse for arveretten i Slesvig-Holsten. Men *Christian* kunne ikke betale denne gæld, hvilket skaffede ham bryderi med broderen *Gert*, som først ved dronning *Dorotheas* mellemkomst i 1474 blev bragt helt ud af verden.⁵⁷

57. Den følgende redegørelse for udviklingen af den dynastiske statsretlige tænkning i de ældste led af det oldenborgske hus, især i Slesvig-Holsten, bygger på

Men i næste generation meldte problemet sig igen. Af *Christian Is* to sønner blev den ældste, *Hans*, konge af hele Danmark. Men hertugdømmerne måtte han dele med sin yngre broder, *Frederik*. Sålænge *Frederik*, der var født 1471, var mindreårig, styrede de som »samhertuger« landet i fællesskab med moderen, *Dorothea* af Brandenburg, som faktisk formynder. »Samhertuger« var det begreb, der anvendtes ved hyldningen 1481. *Frederik* voksede imidlertid op på Gottorp Slot, og da han blev voksen, gjorde han krav på reel ligestilling. Kong *Hans* søgte først at neutralisere ham ved at skubbe ham ind på en gejstlig løbebane som kannik i Köln, men det mislykkedes. Da *Frederik* blev voksen, krævede han sin anpart udleveret i form af en reel andel af Hertugdømmerne. Da ridderskabet under ingen omstændigheder kunne gå med til en adskillelse af Slesvig fra Holsten, blev løsningen, at begge Hertugdømmerne 10. august 1490 hver for sig deltes mellem de to brødre. Disse andele opkaldtes efter hovedslottene, idet *Hans* fik den »segebergske« del, mens *Frederik* fik den »gottorpske« del. Herved fik Gottorp en hidtil ukendt politisk betydning. Foruden stadig at være hovedslottet for Slesvig eller Hertugdømmerne i det hele taget, blev det nu også betegnelsen for den *andel*, der i kraft af det dynastiske arvedelingsprincip tilfaldt den yngre af Hertugdømmernes to »samhertuger«.⁵⁸

Blandt aftalerne ved delingen var brevet af 11. august 1490, hvori de to hertuger gensidigt anerkendte den andens arvingers rettigheder til den pågældende andel. Dette var en naturlig konsekvens af det gennemførte arveretssynspunkt uden hensyn til stændernes mening endsi- ge til det valgretssynspunkt, der havde stukket hovedet frem i 1460.

Eftersom hertug *Frederik* ikke havde fået nogen andel i de nordiske lande, følte han sig alligevel stadig forfordelt. For *Danmarks* vedkommende fastslog stændermødet i Kalundborg 1494, at Danmark var et udeleligt valgrige, og traditionelt hævdedes det samme for *Sveriges* vedkommende, hvor kong *Hans* iøvrigt havde svært nok ved at hævde sig. Men *Norge* gjaldt for et arverige, og *Frederik* begyndte da i sine segl at kalde sig »arving til Norge«. Her overfor bestræbte kong *Hans* sig på at få arven fastlagt for den, han ønskede som efterfølger, nemlig

almindelige oversigter som Caspar Paludan-Müller, *De første konger af den oldenborgske slægt*, Kbhv. 1874, genoptrykt 1971 og Vilhelm la Cour, *Sønderjyllands Historie*, II bd., 1938, tidsafsnittet 1459-1544, side 163-264. Jfr. også *slægtstavlen* bag i bogen side 123-130.

58. *Diplomatarium Flensburgense*, I bd. udg. af Seidelin, Kbhv. 1865, No. 194, side 680-688.

sønnen *Christian*. Allerede da *Christian* 1487 kun var 6 år gammel, lod kong Hans ham hylde som efterfølger i *Danmark* på Viborg landsting, og 1489 som efterfølger i *Norge* af det norske rigsråd. I 1496 søgte kongen også at få det slesvigholstenske ridderskab til at hylde ham som efterfølger i Hertugdømmerne, eller rettere i den *segebergske* del heraf, men det afslog man for ikke at stadfæste delingen stærkere end nødvendigt. I stedet fik han påny *Christian* udnævnt til udvalgt konge af Danmark både i 1497 og 1512.⁵⁹ Kong Hans opgav alligevel stadig ikke sine børns arverettigheder i Hertugdømmerne. I sin »Holstenske Krønike« fra 1545 fortæller *Johann Pedersen*, at da dronning Dorothea var død (1495) forsøgte kong Hans på en herredag i Flensborg at få ridderskabet til at hylde »seinen anderen Sohn *Francisco*, *Christierni Bruder*«, men det havde holstenerne nægtet, så forsøget var resultatløst.⁶⁰ Denne meddelelse er interessant. Desværre synes den ikke at kunne bekræftes andetsteds fra, og der er også et problem med kronologien, idet *Frans* først fødtes 2 år efter dronning Dorotheas død, nemlig i 1497, så det er en dårlig måde at datere på. Formentlig har kong Hans i de sidste år af 1400-tallet gjort et nyt forsøg på at sikre en søns anerkendelse som efterfølger i Hertugdømmerne, og da forsøgt med *Frans*, fordi man 1496 ikke havde villet hylde *Christian*. Men da også dette forsøg slog fejl, afsatte det sig ikke nogen bevarede dokumenter. Sammenhængen med dronning Dorothea er da snarere konditionel end kronologisk: først *da* moderen var død, har kong Hans vovet sig frem med disse forsøg, der faktisk rettede sig imod moderens ynglingssøn, hertug *Frederiks* position i Hertugdømmerne. Dette ændrede sig først, da *Frederik* selv giftede sig, nemlig ved det flere gange omtalte dobbeltbryllup i *Stendal* 10. april 1502, hvor han ægtede *Anna* af Brandenburg, mens dennes broder kurfyrst *Joachim I* af Brandenburg, som ofte nævnt, ægtede kong Hans' datter *Elisabeth*. I dette ægteskab fik *Frederik* og *Anna* 12. august 1503 på Gottorp sønnen *Christian (III)*, der derefter blev udset til faderens arving i Hertugdømmerne. Kong Hans opgav dog ikke den titel, han gerne ville have givet sin søn *Frans*. På *Frans* epitafium, der oprindeligt fandtes i Gråbrødrekirken i Odense, men nu i St. Knuds Kirke krypt, betegnes *Frans* nemlig som »hæres Norvegiæ, Dux Slesvici, Stormarn et Ditmarsizæ,

59. C. F. Allen, *Christiern den Anden*, I bd. = De tre nordiske Rigers Historie bd. II, Kbhv. 1865, Aktstykker, side 573-575.

60. Johann Petersen, *Cronica oder Zeitbuch der Lande zu Holsten, Stormarn, Ditmarschen und Wagern bis in das 1531 Jahr*, Frankfurt 1557, side CLXXII.

Comes in Oldenburg et Delmenhorst«. ⁶¹ Den oldenborgske slægts- og arveretstænkning gjordes stadig gældende i indbyrdes rivalisering mellem familiens forskellige grene, uden hensyn til andres accept.

Efter *Elisabeths* netop omtalte ægteskab med *Joachim af Brandenburg* udstedte kong Hans 10. juni 1504 et brev om, at hun gav afkald på sin fædrene og mødrene arv, men at dette afkald kun skulle gælde, hvis kong Hans eller dennes søn *ikke* efterlod sig mandlige arvinger. Vi skal senere se, hvilken vigtig rolle denne aftale senere kom til at spille. ⁶²

Kong *Hans*' sidste år var væsentligt opfyldt af hans kamp for den nordiske union og mod Lübeck. Forholdet til broderen *Frederik* blev aldrig godt, faktisk samarbejdede de kun i det fælles nederlag mod ditmarskerne år 1500.

Da kong Hans døde, overtog Christian II som udvalgt konge, trods skepsis fra rigsrådets side, Danmark og Norge. Som sin egen lensherre i Slesvig forlenede han også straks sig selv med de kongelige dele af Slesvig, og af kejser *Maximilian I* modtog han via biskoppen af Lübeck de kongelige dele af Holsten, hvorved hele den segebergske del af Hertugdømmerne kom i hans hånd. I oktober 1513 havde han et anspændt møde med sin onkel, hertug *Frederik*, der igen beklagede sig over ikke at få nogen andel af Danmark eller Norge. Men ridderskabet mæglede forlig, og begge hyldedes som hertuger 18. oktober 1513. Skønt delingen af 1490 fortsatte i praksis, nægtede kong *Christian II* dog 1514 som lensherre at bekræfte farbroderens forlening med de gottorpske dele af Slesvig, han besad. 1517 bekræftede kejser *Maximilian* kurfyrst *Joachim af Brandenburgs* successionsret til Slesvig-Holsten, hvis *Christian II* og *Frederik I* døde uden livsarvinger. Hvis kun en af linierne uddødede, gjaldt successionsretten halvparten af Hertugdømmerne. ⁶³ *Christian II* ægtede 1515 *Elisabeth af Habsburg*, og som et led i svogerskabet og alliancen med hendes broder, den nye kejser *Karl V*, opnåede han selv at få overdraget udøvelsen af kejsere-

61. *Resens Atlas. Fyn*. Udg. af Jacob Isager, Odense 1984, 50-51 og 87.

Prins Frans' epitafium er også afbildet i Thorlacius-Ussing, *Claus Bergs altertavle i Sct. Knud i Odense*, Odense 1967, side 5.

62. *Regesta Diplomatica Historiæ Danicæ*, serie secunda, bd. I, 2 del, Kbhv. 1889, No. 8976. – Udgivet af Riedel, *Codex Diplomaticus Brandenburgensis*, 3. Hauptteil III, 148-149. – Afskrift i Rigsarkivet TKUA, Brandenburg-Preussen, pk. 20 nr. 1. – Jfr. side 71 ff. nedenfor.

63. *Regesta* ... som i note 62, nr. 10.213. Udg. Riedel i *Cod. Dipl. brandenburgensis*, 2 Hauptteil VI, 375-376. – Afskrift i Rigsarkivet TKUA, Brandenburg-Preussen, pk. 20 nr. 2 i vidisse fra 1530 se note 64 nedenfor.

rens forleningsret til Holsten, der hidtil havde været forvaltet af bisoppen af Lübeck. Dette træk gjorde altså *Frederik* til *Christian II*s afhængige lensmand ikke blot i Slesvig, men nu også i Holsten, hvilket skærpede hans vrede og mistænksomhed mod nevøen til nye højder. Men da *Christian* på grund af krigen med Sverige og Lübeck fik brug for *Frederiks* støtte, i hvert fald neutralitet, måtte han ved forliget i Bordesholm 1522 atter gå ind på at afstå lensretten til Holsten, fuldtud godkende *Frederiks* ret til den gottorpske del af begge Hertugdømmerne og love at tilbagebetale ham den resterende gamle gæld. I forliget indbefattedes også *Christian II*s ældste søn, *Hans*, der var født 1518, altså tre år efter kongens ægteskab med *Elisabet* af Habsburg.

Oprøret mod *Christian II* og onkelen hertug *Frederiks* overtagelse af kongemagten i Danmark og Norge 1523 som kong *Frederik I*, bragte tilsyneladende en ende på den 1490 indførte deling af Hertugdømmerne i en *segebergsk* og en *gottorpsk* del, efter at den havde varet i 33 år. De kongelige dele erobredes af *Frederiks* tropper, og den 14. april 1523 hyldedes *Frederik* på Gottorp som *enehertug* i begge Hertugdømmer.

Men skønt *Christian II* var fordrevet, levede han dog endnu og gjorde krav på at få sine riger tilbage. Blandt hans argumenter var ikke mindst det *legitimistiske*, at han var *retmæssig* konge, og at *Frederik* var en usurpator og oprører. Dette argument gjorde stort indtryk på samtidens europæiske fyrster, som, ikke mindst fordi de selv frygtede en omstyrning af tingenes rette tilstand i staterne, støttede *Christian II*, uanset hvad de rent personligt måtte mene om ham. Blandt dem, der støttede ham, var først og fremmest hans *svogre*, der i hans skæbne følte deres egne stillinger og rettigheder truet. Da *Christian II*s hustru var kejser *Karl Vs* søster *Elisabeth*, var deres børn kejserens nevøer og niecer. Kurfyrst *Joachim* af Brandenburg havde med sin hustru, *Christian II*s søster, der jo også hed *Elisabeth*, som allerede nævnt datteren *Anna*, der 1524 blev gift med hertug *Albrecht den VII* af Mecklenburg. I kraft af slægtskabet, den dynastiske solidaritet og de førnævnte breve om succionsrettigheder havde disse to nordtyske fyrster, *Joachim* og *Albrecht*, fælles interesser med den fordrevne *Christian II*, hvis forsøg på at genvinde sine lande de gennem de følgende år på forskellig måde støttede. De var begge, med kejseren i baggrunden, med til at rejse midler til den hærskmand og udrustning, hvormed *Christian II* 1523 håbede at generobre Danmark. Da dette brød sammen, søgte de at formidle en forhandlingsløsning mellem kong *Christian II* og »her-

tug« *Frederik*, som man stadig benævnte hans onkel. 1524 fremsatte *Albrecht af Mecklenburg* følgende fredsplan: Hertugdømmerne og Jylland skulle være *Frederiks*, mens *Øerne* skulle tilfalde *Christian*. Når *Frederik* døde, skulle *Christians* søn, *Hans*, overtage Jylland og Hertugdømmernes kongelige dele efter ham. Denne plan var naturligvis altfor gunstig for *Christian II* til at kunne godkendes af kong *Frederik* og det danske rigsråd. Et af lybækkerne fremsat og for *Frederik* mere gunstigt kompromis blev godtaget af denne selv, men forkastet af rigsrådet, da også det indeholdt en deling af selve Danmark, som man på ingen måde ville acceptere. Sammenbruddet af disse forhandlinger 1524 isolerede i høj grad *Frederik Is* Danmark udenrigspolitisk og er vigtigt også for forståelsen af Reformationens forløb, der snart efter tog sin begyndelse i vort land.

Et af midlerne til at bryde den truende isolation af Danmark var at søge tilslutning til de fyrster, der havde antaget lutherdommen, og som derfor, ligesom *Frederik*, havde kejseren som modstander. Denne vej betrådtes i året 1526, Reformationens gennembrudsår i Danmark. *Frederik I* gav da sin datter med *Anna* af Brandenburg, *Dorothea*, som hustru til den 1525 til lutherdommen overtrådte riddermunk, stormesteren for Den tyske Orden, *Albrecht* af Preussen, der kun 3 år før havde støttet *Christian II*. Samme år hindrede *Frederik I* den sidste paveligt godkendte ærkebiskop af Lund, *Jørgen Skodborg*, i at indtage sin stilling, og isolerede dermed også den danske katolske kirke under den konfessionelle kamp, der nu tog sin begyndelse. Fra 1527 begyndte nedlæggelsen af de danske *tiggermunkeklostre*: dominikanernes, franciskanernes og karmeliternes, der fandt sted med *Frederiks* direkte eller indirekte støtte, mens de evangeliske prædikanter fik kongeligt værnebrev til deres virksomhed.

I kejser *Karl Vs* og mange europæiske fyrsters øjne forværede *Frederik I* dermed sine slette handlinger. Foruden i Danmark at være en usurpator og oprører, blev han nu også en kætter og en skismatiker. Kampen mod ham syntes derved yderligere retfærdiggjort. Situationen forplumredes dog af, at *Christian II* i sin landflygtighed også sluttede sig til Luthers lære og det sammen med sin hustru, kejserens søster *Elisabeth!* Resultatet var, at *Karl V* var mildest talt lunken i sin støtte til svogerens reetableringsforsøg, så meget mere, som krigene i Italien og Frankrig gav ham selv mere end nok at gøre. 1526 opfordrede kejseren dog sin tro forbundsfælle i Nordtyskland, den stærkt katolske nabo til de føromtalte hertuger af Braunschweig-Lüneburg, nemlig

hertug *Heinrich den Yngre* af Braunschweig-Wolfenbüttel til på sine vegne at hjælpe Christian II militært. Skønt Christians søster, kurfyrstinde *Elisabeth* af Brandenburg, der havde forladt sin mand i protest mod hans utroskab og ligeledes havde sluttet sig til lutherdommen, også ydede økonomisk bistand bl.a. ved at sælge sine smykker, endte også dette forsøg på retablering resultatløst. Først efter freden mellem kejseren og Frans I af Frankrig i Cambrai 1529 begyndte der at ske noget nyt igen. *Christian II* var nu nået til den erkendelse, at han aldrig kunne opnå nogen effektiv støtte fra *Karl V*, medmindre han udsonede sig med den katolske kirke. Denne betingelse opfyldte han så overfor den pavelige legat ved rigsdagen i Augsburg 1530, kardinal *Campeggio*. Kejseren foranledigede nu nederlænderne til rustninger, og i oktober 1531 gik Christian II i land i Norge. Men han kunne ikke indtage de norske fæstninger, og om sommeren 1532 lokkedes han under påskud om forhandlinger til Danmark, hvor han trods frit lejde anbragtes som statsfange på *Sønderborg* Slot. Endnu engang oprørtes legitimistisk tænkende fyrster i Europa over begivenhederne i Danmark. Man havde der nu også efter simpel svig sat landets retsmæssige konge i fængsel! Kun to dage efter fængslingen 11. august 1532 døde Christian II's eneste søn, den katolsk opdragede 14-årige prins *Hans* i Regensburg. Dette betød, at Christian II ikke mere havde arveberettigede mandlige efterkommere, men dog stadig to døtre, *Dorothea* og *Christine*. Til dem og deres senere ægtefæller knyttedes herefter ifølge den dynastiske statsopfattelse de lovlige arverettigheder til den danske trone og ikke mindst til Hertugdømmerne. Inden disse to endnu ganske unge piger giftede sig, måtte andre varetage kampen for Christian II's befrielse og i det hele taget forsvare den *ældre* fra kong Hans nedstammende oldenborgske linies arvekrav overfor den *ynge* gren, Frederik I og hans arvinger: de kætterske usurpatorer og løftbrydere, der havde taget magten i Danmark! Under forsvaret mod Christian II havde *Frederik I* ikke blot allieret sig med Sverige, men også med det protestantiske såkaldte schmalkaldiske fyrsteforbund af 1531.

Så døde *Frederik I* april 1533 på Gottorp Slot. I Hertugdømmerne reagerede ridderskabet ved på en landdag i Kiel straks at hylde alle hans fire sønner som samhertuger, der i fællesskab tiltrådte faderens arv. Disse sønner var 1) *Christian*, født 1503 i ægteskabet med *Anna* af Brandenburg, mens de øvrige tre var af hans andet ægteskab med *Sofie* af Pommern, nemlig 2) *Hans*, født 1521, 3) *Adolf*, født 1526 og 4) *Frederik*, født 1529. I Danmark udsatte rigsrådet kongevalget, for ikke

at være tvunget til at vælge den eneste voksne søn, den stærkt evangeliske *Christian*. Herved skabtes et skæbnesvangert magtpolitisk tomrum, der straks søgtes udnyttet udefra. De demokratiske og protestantiske borgergrupper i København og Malmø sluttede forbund med den lybske folkefører og borgmester *Jürgen Wullenwever* imod adelsvælden i Danmark og dennes katolske restaurationsbestrebelse. Som militær leder engagerede lybækkerne en oldenborger, *Christoffer*, der som sønnesøn til *Christian Is* broder *Gert* også kunne gøre en vis legitimitet gældende. Efter ham fik krigen navnet *Grevefejden*. Som nævnt engagerede også hertug *Albrecht* af Mecklenburg sig i dette opgør, og bag ham stod endnu hans svigerfader kurfyrst *Joachim I* af Brandenburg. Årsagen til støtten fra disse fyrster var, at oprørets officielle mål var legitimistisk: genindsættelse af *Christian II* på Danmarks trone. Kun således kan man forstå denne »wunderliche Allianz«, som allerede samtiden kaldte den. I det konfessionelle spørgsmål var og blev *Joachim* og *Albrecht* afgjorte katolikker, og forbundet med det evangeliske parti og grev *Christoffer* kan kun forstås, fordi de prioriterede den dynastiske politik fremfor den kirkelige loyalitet. Hertug *Albrecht* lovede, inden han 1535 kom til København, ikke blot borgerne i denne by, men også de mecklenborgske hansestæder, Rostock og Wismar, at ville tolerere deres evangeliske kirkeordninger.

Da vi ovenfor omtalte *Albrecht af Mecklenburgs* deltagelse i *Grevefejden*, var det med henblik på, hvorledes han efter dens afslutning og sit nederlag naturligt kunne spille rollen som vært for de landflygtige danske franciskanere i Schwerin. Her må vi påny betragte de samme begivenheder, men denne gang med specielt henblik på hans gæst, franciskanerprovincialen *Jakobs*, tilnavn »Gottorpius« og dets betydning i den indviklede politiske og dynastiske situation, der prægede disse år.

1. oktober 1530 fik kurfyrst *Joachim I* kejser *Karl V* til påny at bekræfte den successionsret til Slesvig-Holsten, som han havde opnået gennem sit ægteskab med *Christian IIs* søster *Elisabeth*, og som allerede kejser *Maximilian 1517* havde stadfæstet.⁶⁴ Grunden til denne yderligere sikring var formodentlig, at kurfyrsten frygtede for at kunne miste denne ret, fordi dens forudsætning, ægteskabet med *Elisabeth* af

64. *Regesta* ... som i note 62, nr. 12.892 og 12.893. Udg. Riedel i *Cod. Dipl. Brandenburgensis*, 2. Hauptteil VI, 372-377. Afskrift i Rigsarkivet, TKUA, Brandenburg-Preussen, pk. 20 nr. 2.

Danmark, som allerede nævnt var ødelagt, idet hun på det tidspunkt i protest mod hans utroskab havde forladt ham. Selvom ingen af de oldenborgske linier var uddøde, har *Frederiks* usurpation været tolket som begrundelse for, at hans ret var gået tabt, og ville kunne overtages af *Joachim*, hvis Christian II blev genindsat og måske efter ham af *Albrecht*, d.v.s. tolkningen må have gjaldt den gottorpske del af Hertugdømmerne. Under disse forhold var kurfyrst *Joachim* ganske vist stadig en vis støtte for Christian II, men forholdet var dog nu usikkert. *Joachim I* var allerede ved Grevefejdens udbrud en syg mand. Han døde 1535, og efterfulgtes i Brandenburg af sønnen, *Joachim II*, der hældede mere til protestantismen, skønt han i begyndelsen stadig støttede kejser Karl Vs politik. Kong *Ferdinand* og andre katolske fyrster var stadig bange for, at moderen skulle påvirke ham i evangelisk retning, så de hindrede hende i fra sin landflygtighed at vende tilbage til sønnen. Selv da *Joachim II* 1540 tolererede gennemførelse af en evangelisk kirkeordning i Brandenburg, måtte moderen blive borte, og først 1545 kunne hun, Christian IIs søster *Elisabeth*, efter 20 års landflygtighed vende tilbage til sit enkesæde i Spandau, hvor hun så tilbragte de sidste ti år af sit liv.⁶⁵

Hendes og *Joachim Is* datter *Anna* skulle oprindeligt været gået i kloster. Men i stedet blev hun 1524 gift med hertug *Albrecht* af Mecklenburg. Også hendes religiøse udvikling viser et stærkt personligt engagement. I begyndelsen var hun meget grebet af Luthers lære, men i løbet af 1520erne tog hun – ligesom sin mand – et stadig fastere katolsk standpunkt. Som nævnt delte *Albrecht* magten i Mecklenburg med sin broder *Heinrich den Fredsommelige*, der langsomt blev stadig mere evangelisk. Han havde allerede 1516 fået sin søn, den da kun 7-årige *Magnus*, postuleret som biskop af Schwerin, men gav ham en evangelisk opdragelse. Da Magnus som voksen i 1532 tiltrådte bispedømmet, arbejdede han trods domkapitlets modstand aktivt for dets evangelisering. Heinrichs datter, *Ursula*, blev derimod paradoksalt nok den sidste stærkt katolske abbedisse for klarisserklostret *Ribnitz*. Det politiske forhold mellem de to hertugelige brødre i Mecklenburg reguleredes som nævnt ved det såkaldte Neu-Brandenburger Haus-Vertrag af

65. Walther Delius, *Anfänge reformatorischer Bestrebungen in der Mark Brandenburg*, Jahrbuch für Berlin-Brandenburgische Kirchengeschichte 40. Jahrg. 1965, 1-23. – Samme, *Die Kirchenpolitik des Kurfürsten Joachims II. von Brandenburg 1535-1541*, sammesteds side 86-116. – J. O. Bøggild-Andersen, *Elisabeth, kurfyrstinde*, Dansk biografisk Leksikon 3. udg. bd. IV, 153-154.

1520, ifølge hvilket landet dels styredes fælles af en ständerforsamling, dels opdelt, således at indtægterne af amterne på skift tilfaldt *Albrecht* og *Heinrich*. Men efter en ny aftale 1534 ophørte denne vekslingsordning, så nogle amter fremtidigt fast hørte under *Albrecht*, andre under *Heinrich*. Da de to brødre indtog hver sit konfessionelle standpunkt betød dette, at katolicismen opretholdtes i nogle dele af Mecklenburg, mens protestanismen i andre områder havde frie udfoldelsesmuligheder.

Hertugdømmet Mecklenburgs to næsten uafhængige hansestæder, *Rostock* og *Wismar*, havde deres egen reformationshistorie, der i begyndelsen af 1530'erne havde gjort dem helt evangeliske, og de stod derfor også på *Lübeck*s side under Grevefejden i Danmark.⁶⁶ De landområder, der fra 1534 stod under *Albrecht*s regimente, var stadig katolske, og i det vestlige Mecklenburg støttedes katolicismen yderligere af, at denne del af landet ikke hørte under bispedømmet *Schwerin*, men under bispedømmet *Ratzeburg*, hvis biskop var den stærkt katolske *Georg Blumenthal* (d. 1550), der ualmindelig energisk søgte at holde protestantismen borte fra sit embedsområde. Men i byerne inde i landet, der var under fællesstyre, bredte den nye lære sig. Dette gjaldt også i *Schwerin*, hvor som sagt den unge biskop *Magnus* og borgerskabet var evangeliske, mens domkapitlet og franciskanerklostret var katolske.

»Rene linier« var altså ikke karakteristisk for Grevefejden, ej heller på den anden side, hvor det danske katolske rigsråd i Ry 1534 hyldede den energisk evangeliske hertug *Christian* som dansk konge, fordi man ingen anden udvej så for militært at vinde kampen mod lybækkerne. Først da grev *Christoffer* af Oldenburg mærkede, at han ikke alene formåede at vinde krigen mod *Christian III*, accepterede han uvilligt, at også hertug *Albrecht* kom til hjælp. Netop afvejningen af de dynastiske arverettigheder skabte naturnødvendigt jalousi mellem dem: både *Christoffer* og *Albrecht* førte titel af »gubernator« i *Christian IIs* navn, indtil han efter planen kunne befris fra *Sønderborg*. 8. april 1535 ankom *Albrecht* til *København* sammen med sin hustru, *Anna af Bran-*

66. De almindelige politiske og historiske forhold i Mecklenborg er skildret efter ovennævnte værker af Witte og Schmaltz, se note 53 og 54. – Nyere er *Johannes Schildhauer, Soziale, politische und religiöse Spannungen in den Hansestädten Stralsund, Rostock und Wismar in der ersten Drittel des 16. Jahrhunderts*, i *Abhandlungen zur Handels- und Sozialgeschichte II* bd., Weimar 1959.

denburg. Det har nok bidraget til deres håb om på den ene eller anden måde at vinde den danske trone, at de under opholdet fik endnu en søn, der fik navnet *Ludvig*. Men han døde kort tid efter og blev begravet i København. Dette var ikke det eneste håb, der slukkedes. Efter sejren ved Øksnebjerg 11. juni 1535 indesluttede *Christian III* København. Hvis ikke nye dynastiske perspektiver var dukket op, ville kampen for at holde den danske hovedstad sikkert hurtigere være blevet opgivet. Men 26. september 1535 holdt pfalzgreve *Frederik* (d. 1556) bryllup med *Christian II*s datter *Dorothea*.⁶⁷ Efter besværlige forhandlinger med kejser *Karl V* gav denne i marts 1536 befaling til regentinden *Maria* af Nederlandene om under pfalzgreve *Frederik*s kommando at undsætte det belejrede København. *Christian III* formåede kun at afværge dette angreb ved at støtte hertug *Karl af Gelderns* indfald i Holland, hvorved de til Danmark bestemte tropper tilbageholdtes så længe, at København i mellemtiden måtte opgive på grund af hunger. I det belejrede København havde det været hertug *Albrecht*, der frem for nogen søgte at holde ud, men 29. juli 1536 måtte han, greve *Christoffer* og Københavns magistrat kapitulere. Kun få dage efter Københavns overgivelse fængslede *Christian III* de danske katolske biskopper, der havde været hans forbundsfæller under borgerkrigen. De beskyldtes for at være utro lensmænd, men realiteten var, at de måtte fjernes, dels fordi gælden til lejetropperne skulle betales af kirkegodset, dels fordi de udgjorde den væsentligste hindring for kongens plan om at gøre den evangeliske kirke til dansk statskirke.

Med nederlag og skam vendte *Albrecht* tilbage til Mecklenburg, hvorfra derefter en del danske adelsmænd, der var blevet bragt dertil som fanger under den sjællandske adelsjagt i 1535, befriede kunne vende tilbage. Konfessionelt havde det danske eventyr været præget af pinlig tvetydighed. I København havde den katolske hertug *Albrecht* måttet garantere det evangeliske borgerskab fuld religionsfrihed for overhovedet at blive anerkendt som byens forkæmper. De danske omvendt, som var blevet fanget og sendt til Mecklenburg under adelsjagten, var ikke blot hans standfæller, men også gennemgående katolsk sindede som han selv. Det er ikke mærkeligt, at *Albrecht* derefter skal have aflagt løfte om ikke mere for sine dynastiske ambitioners

67. Hans Rott, *Friedrich II. von der Pfalz und die Reformation*, Heidelberg 1904.
– Richard Lossen, *Die Glaubensspaltung im Kurpfalz*, Heidelberg 1930.

skyld at indlade sig på lignende tvetydige foretagender. Det må have forekommet ham tragisk, at det varige resultat af Grevefejden blev den katolske kirkes afskaffelse i Danmark.

Men ved at yde nogle landflygtige danske franciskanere asyl kunne *Albrecht VII* endnu gavne den sag, han havde kæmpet for og tabt. Denne sags kerne var troen på den dynastiske legitimitet, og dernæst troen på den katolske kirkes ret. De landflygtige franciskaneres provincial kaldte sig *Jakob den Gottorpske*, og det i dokumenter, han ønskede at give gyldighed i Albrechts magtområde. Både hertug *Albrecht* og hans hustru *Anna* må have accepteret det berettigede i dette tilnavn, ellers var Jakobs dokumenter jo magtesløse. Jakob mente sit tilnavn alvorligt, og det var ham væsentligt at bruge det, ellers havde han ikke med så stor omhu anvendt det i alle disse dokumenter. Hvis Jakob havde brugt det på en useriøs eller angribelig måde ville det have været i strid med netop den retssikring, han dermed tilstræbte at give sine medbrødre i en nødsituation, når han rejste bort. Hvis han f.eks. ville kalde sig »den gottorpske« med den baggrund, at han var en søn af kokkepigen eller slotsforvalteren på Gottorp, ville det have været latterligt eller dumt provokerende, helt i strid med situationens alvor og hans egne hensigter. Jakob må have kaldt sig »den gottorpske«, fordi han i strengeste forstand mente sig *berettiget* dertil, ja, fordi han anså det for væsentligt på denne måde at tilkendegive, hvem han egentlig var. Og dem, der primært skulle forstå dette, var nok hertug *Albrecht* og hertuginde *Anna*, hans beskyttere i landflygtigheden fra Danmark. Overfor dem havde dette dynastipolitisk så provokerende tilnavn sin sande vægt.

Albrecht havde kæmpet mod usurpatoren *Christian III*. Allerede 1533 havde Hertugdømmerne hyldet ham og hans tre brødre som »samhertuger«, og *Christian III* var 1539 den faktiske herre på Gottorp. En anden person, der kaldte sig »den gottorpske« demonstrerede altså først og fremmest imod *Christian III* og hans brøders ret til Hertugdømmerne. Heri må broder *Jakob* og hertug *Albrecht* have været fuldt enige.

Men hvilken slægtsmæssig stilling måtte en person have, for at han i *Albrecht af Mecklenborgs* øjne med rette, eller i hvert fald meningsfuldt, kunne kalde sig »den gottorpske« eller »af Gottorp«? Hertug *Albrecht* anså *Christian II* for Danmarks retsmæssige konge, for hans sag havde han kæmpet, og på hans vegne havde han ført titlen »Gubernator« i Grevefejden. Skulle tilnavnet »Gottorpius« have be-

rettigelse, måtte det derfor være i overensstemmelse med den opfattelse, at ikke *Christian III*, men den på Sønderborg fangne *Christian II* var Danmarks retsmæssige konge, og dermed alene i besiddelse af retten til at bortforlene den gottorpske del af Slesvig, analogt med, hvad faderen, kong Hans, havde gjort, da *Frederik* 1490 blev hertug, og analogt med, at *Christian II* selv 1522 havde godkendt *Frederiks* besiddelse af den gottorpske del af Hertugdømmerne. Kun en person, der havde *ret* til hertugtitlen, kunne kalde sig »den gottorpske«. Den 1511 afdøde broder *Frans* havde haft titel af »hertug til Slesvig, Stormarn og Ditmarsken« samtidig med, at *Christian* var udpeget til kong Hans efterfølger i De nordiske Riger. Efter *Frans'* død og efter at *Christian II*s egen søn, *Hans*, 1532 var død, og efter at *Frederik*, som også legimisterne, skønt de afviste hans danske kongetitel, dog stadig havde anerkendt som retsmæssig besidder af hertugtitlen til *Gottorp*, 1533 også var død, ville *kun* en eventuel endnu levende broder til *Christian II* kunne påberåbe sig at have adkomst til at kaldes hertug af *Gottorp*. Den kendsgerning, at *Jakob* kaldte sig »Gottorpius« i Mecklenburg i 1539 må ud fra den dynastiske arveretstænkning fremkalde den konklusion, at han enten var en nar og en bedrager, eller også var – eller anså sig for at være – den rette danske konge, *Christian II*s, *ynge broder*, og dermed besidde *ret* til at være *hertug af Gottorp*.

Der kan ikke være tvivl om, at *Albrecht* har vidst og forstået dette. Men deraf kan ikke sluttes, at han også har været *enig* med *Jakob* deri. Til fælles har de haft troen på *Christian II* som ret dansk konge. Men *Albrechts* kamp havde som i hvert fald delvist motiv haft den succesionsret til Hertugdømmerne, som han efter svigermoderen, *Elisabeth* af Brandenburg havde en vis andel i. Demonstrerede *Jakob* ikke, ved at kalde sig »Gottorpius« også mod *denne* opfattelse af den dynastiske arveret i den ældre oldenborgske linie? Måske har han også villet markere sig overfor den nye tronkandidat, grev *Frederik* af Pfalz, der siden 1535 gjorde sig forhåbninger om at blive *Christian II*s efterfølger.

Ved tilnavnet »Gottorpius« har *Jakob* på den ene side tilkendegivet, at han stod sammen med *Albrecht* og *Frederik af Pfalz*, der også støttedes af kejser *Karl V*, i kampen for *Christian II*s ret til Danmark. Men overfor disse ærgerrige tronprætendenter har han på den anden side *også* villet tilkendegive, at han *selv* – netop som følge af det samme legitimitetssynspunkt – havde retten til *Gottorp*, ikke som følge af deres krav, men ud fra en ældre og bedre ret end deres. Kun

gennem kvindelinier og ægteskaber kom *Albrecht* og *Frederik af Pfalz* i betragtning. Men *Jakobs* ret beroede på, at han *selv* var kongesøn og den rette konges *broder*. Dette kunne forklare, hvorfor der ikke fra *Albrechts* side findes dokumenter om *Jakob*.

Hvad der kan sluttes ud fra tilnavnet »*Gottorpius*« i sig selv, og hvad vi ved om *Jakobs* identitet, fordi han må være den samme som provincialen af *Dacia* og kongeætlingen *Jakob den Danske* i *Mexico*, og dermed også den samme som den hos *Hamelmann* nævnte tredje søn af kong *Hans* og dronning *Christine*, bekræfter altså fuldtud hinanden. Trods de forskellige tilnavne, der i virkeligheden hver for sig logisk kan forklares ud fra de milieuer, *Jakob* levede i, er *Jacobus Gottorpius* og *Jacobus Dacianus* en og samme person, kong *Christian II's* yngre broder. I 1539 har han, idet der henvises til de tidligere anstillede betragtninger om hans alder, været ca. 55 år gammel.

Identitetsspørgsmålet er hermed løst. Vi kan nu også forstå *Jakobs* vanskelige situation i 1539. Med brugen af tilnavnet »*Gottorpius*« har han villet tilkendegive sin sande identitet og sin ret og udtrykt sin politiske stillingtagen. Men tilnavnet var kun en *tilkendegivelse*, ikke udgangspunkt for noget virkeligt politisk krav eller for nogen politisk aktion. Han var ikke lægmand, men *franciskaner* af den strenge observans, en mand, der havde givet *afkald* på alle økonomiske, familiære og politiske rettigheder, da han aflagde sine ordensløfter. Ved sin handlemåde viste han, at han langt fra ønskede at svigte disse løfter, tværtimod drog han den fulde konsekvens af dem, da han efter at have beskikket sit ansvar for ordensprovinsen *Dacia* drog videre til en missionærs gerning i Den nye Verden.

Hvorfor opgav han kampen i Norden netop i foråret 1539? Hvis man betragter situationen, som den må have set ud med hans øjne på den tid, bliver det ikke vanskeligt at forstå. *Christian III* havde efter Grevefejden fået våbenstilstand med kejseren og pfalzgreve *Frederik af hensyn* til den nederlandske handel. 1538 tiltrådte *Christian III* det schmalkaldiske protestantiske fyrsteforbund, som allerede faderen 1531 havde fået en vis tilknytning til.

Samtidig sluttede kejser *Karl V* fred med *Frans I* af Frankrig, og man ventede nu i Danmark, at kejseren, til trods for våbenhvilen, ville støtte sin kandidat kurfyrst *Frederik af Pfalz* i et væbnet forsøg på at vinde den danske trone. Netop i april 1539 var krigstruslen stærkest. Den jyske og fynske adel fik ordrer til at møde rustet i *Kolding*, *Københavns Slot* befæstedes og *Gottorp* styrkedes med nye bastioner.

Først senere på sommeren drev denne krigstrusel over. At Christian III kunne samle den danske adel, der hidtil havde stået ret skeptisk overfor ham, og som endnu tænkte ret katolsk, til en sådan afgjort modstand mod kejseren, måtte få håbet om en katolsk restauration i Danmark ad politisk eller militær vej til at synes mere usandsynlig end nogensinde.

Også i *Mecklenburg* blev forholdene stadig vanskeligere. Ganske vist viste Jakobs niece, hertuginde *Anna*, dette år sit afgjort katolske sindelag ved at valfarte til det fra evangelisk side så stærkt angrebne valfartssted *Sternberg*, hvor hun ofrede et stort vokslus for sin nye søns helbredelse. Men i Schwerin forberedte den evangelisk sindede biskop *Magnus* et nyt fremstød ved at foreslå indførelse af en luthersk kirkeordning for hele Mecklenburg, hvilket kun afværgedes på grund af hertug Albrechts modstand.

Jakob og hans danske medbrødres asyl var franciskanerklostret i *Schwerin*, hvor han dels skrev dedikationen i Nytestamentet til broder *Søren Nielsen* fra Hornbæk, dels overdrog alterkalken til kanniken *Caspar Drendeborch*. Netop samme år, 1539, uvist hvilken dag, fandt imidlertid en storm mod dette kloster sted fra byens evangeliske borgers side, så for fremtiden franciskanerne kun beholdt koret, mens kirkens skib blev benyttet til evangeliske gudstjenester. I denne indskrænkede og stadig truede form fortsatte konventet sin tilværelse indtil 1548.⁶⁸ Vi har jo set, at *Lütke Naamensen* havde tilknytning hertil og endnu 1545 opnåede et brev fra gardianen *Andreas Gudtjaer*. Under disse forhold må *Jakob*, der allerede havde oplevet så mange storme på franciskanerklostrene i Danmark, have følt sig skræmt m.h.t. ordenens fremtidsmuligheder også i Mecklenburg, skønt den katolske kirke endnu havde visse støtter i dette land. I hvert fald forlod han Schwerin og udstedte de afsluttende breve til *Lütke Naamensen* i *Wittenburg* 19. april 1539. Denne by lå på vejen fra Schwerin mod sydvest i retning af Elben, men var endnu på den tid sikret katolicismen, fordi den ikke blot hørte til hertug Albrechts magtområde, men også til den ivrigt katolske biskop *Georg Blumenthals* bispedømme, Ratzeburg. Det blev det sidste sted i Norden, hvorfra vi har *Jakobs* tilstedeværelse bevidnet, før han i Spanien opsøgte sin broder *Christian II*s svoger, kejser *Karl V*, af hvem han fik støtte til sit ønske om at drage som missionær til Den nye Verden, »på grund af sin lærdom,

68. Karl Schmalz, *Kirchengeschichte Mecklenburgs*, II bd., 1936, 59.

fromhed og høje byrd«, som de mexikanske kilder udtrykker det. Det er beklageligt, at der ikke synes at findes nogen kilde, der kan fortælle, hvad denne samtale ellers gik ud på.

Netop det år, da Jakob drog til Mexico, 1542, brød den truende krig mellem kejseren og *Christian III* ud. *Frederik af Pfalz* var kejserens tronkandidat. Men krigen ændrede intet væsentligt. Mens den foregik, giftede *Christian III*s søster, *Elisabeth*, sig med netop den omtalte evangeliske biskop *Magnus af Schwerin*, der var katolicismens stærkeste modstander i Mecklenburg. Det var et klogt skaktræk af evangelisk politik. Med kejseren sluttedes freden i Speyer 1544, idet denne nu opgav *Frederik af Pfalz* som dansk tronkandidat. Straks efter fredsslutningen, 9. august 1544, mente *Christian III* tiden kommet til endelig at gennemføre den deling af Hertugdømmerne med sine brødre, som skabte en ny analogi til delingen 1490: *Hans* fik Holsten, *Adolf* fik Gottorp med de tilhørende dele af Slesvig og Holsten, mens kongen selv beholdt resten, som styredes netop fra Sønderborg, hvor *Christian II* endnu sad som statsfange. Stærkere kunne hans og hele den ældre oldenborgske linies nederlag i kampen både om den danske trone og om hertugdømmerne ikke markeres!

Til sidst opgav også selve den gamle kong *Christian II*, for hvis sag der havde været kæmpet så hårdt og så længe, sin strid mod overmagten. Efter forhandlinger med *Christian III* 24. juli 1546 gav han for sig selv og sine efterkommere endeligt afkald på sine tre riger. 1549 førtes han til Kalundborg, hvor han levede sine sidste år som en falden storhed, en bevogtet, men ikke direkte fangen fyrstelig pensionær. Da han døde 1559, blev hans legeme bisat i *Gråbrødrekirken* i Odense. I døden vendte han da på en ejendommelig måde tilbage til den orden, hans forældre havde elsket så højt, at de havde valgt dens hovedkloster som gravsted, og som hans yngre broder *Jakob* var indtrådt i. Endnu, da *Christian II* døde, levede og virkede *Jakob* som franciskanermissionær i Den ny Verdens forunderlige lande. Trods *Christians II*s afkald også på sine arvingers vegne, opretholdt dog hans to endnu levende døtre med oldenborgsk konsekvens deres arvekrav. *Frederik af Pfalz* døde ganske vist 1556, men *Dorothea* glemte til sin død 1580 ikke sin herkomst. Større betydning fik dog den yngste datter, *Christine*, der 1541 havde giftet sig med hertug *Frans* af Lothringen. Til dette hof tog *Peder Okse* tilflugt, da han var landflygtig i 1550erne og 1560erne, og her opretholdt hun og sønnen hertug *Carl* stadig det legimistiske og katolske arvekrav på den danske trone, indtil også *Christine* 1590 afgik

ved døden, agtet og æret for sin retliniede personlighed og sin fromhed.

Også i *Mecklenburg* svandt snart de sidste muligheder for en katolsk restauration. Hertug Albrecht døde 1548, og hans tre sønner, der efterfulgte ham, indførte Reformationen i landet. Biskop *Georg Blumenthal* af Ratzeburg døde 1550, og samme år også Christian III's svoger, biskop *Magnus af Schwerin*. Da også hans fader, hertug *Heinrich den Fredsommelige* 1552 var død, blev Albrechts ældste søn, *Johann Albrecht*, enehertug i Mecklenburg, og han indførte samme år den evangeliske kirkeordning i hele hertugdømmet, alene med undtagelse af de to amter, der var moderens hertuginde *Annas* livgeding, nemlig Lübz og Crivitz.⁶⁹ Hertuginde Anna døde 1567, og fra da af opretholdtes katolsk kirkeordning endnu kun i klarisserklostret *Ribnitz* på Østersøkysten, hvis priorinde som nævnt var den evangeliske hertug *Heinrichs* datter, *Ursula*, der først døde så sent som i 1587. Først da udsluktes de katolske traditioner i dette land, hvis skæbne på så mange måder havde været knyttet til det nordlige naboland, Danmark, og som gennem et par år også havde været værtsland for den landflygtige danske kongesøn og franciskanerprovincial *Jakob*.

Undersøgelsen af den mecklenburgske tradition har ført til, at *Jakobs* tilnavn »Gottorpius« har vist sig at måtte tolkes som udtryk for hans krav på som *Christian II's* yngre broder at have arveret til den gottorpske del af Hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Dets baggrund var den dynasti- og konfessionspolitiske kamp, der på Reformationstiden førtes mellem de to grene af det oldenborgske hus, og hvori også det mecklenborgske fyrstehus var engageret. *Jakob den Gottorpskes* identitet som dansk kongesøn, der allerede klart indiceredes af den oldenborgske og den mexikanske tradition, er dermed bekræftet med så stor sikkerhed, som tolkningen af historiske kilder overhovedet tillader.

69. G. C. F. Lisch, *Anna, geborene Markgräfin von Brandenburg, Gemahlin des Herzogs Albrechts VII des Schönen von Mecklenburg*, *Jahrbücher des mecklenburgische Vereins für Geschichte*, Jahrg. 22, 1857, 1-43.

6. Konklusion

Identifikationen af broder *Jakob den Danske* = *Jakob den Gottorpske* som en ægtefødt søn af det danske kongepar *Hans* og *Christine* er hermed tilendebragt. Hvis vi hertil føjer de erkendelser, der kunne uddrages af Hamelmanns og Spalatin's øvrige oplysninger om dette ægtepars børn, sammenstillet med Peder Olsens meddelelse om de to i Helligtrekongerskapellet i Roskilde begravede sønner, kan spørgsmålet om, hvilke børn kong Hans og dronning Christine havde, besvares med følgende liste:

- 1) *Johan*, født 1479 eller 1480, død som spæd og begravet i Helligtrekongerskapellet ved Roskilde Domkirke.
- 2) *Christian*, født 1. eller snarere 2. juli 1481 i Nyborg. Dansk konge 1513-23, derefter fordrevet, fange i Sønderborg 1532-46, død i Kalundborg 25. januar 1559, begravet i Odense franciskanerkirke.
- 3) *Jakob*, født mellem 1482 og 1484, snarest sidstnævnte år, indtrådt i franciskanerordenen, i 1539 under navnet »Jacobus Gottorpius« provincialminister for de danske franciskanere i Mecklenburg, 1542 til Mexico, missionær til sin død 1566 eller 1567, begravet i franciskanerklostret i Tarécuato, Michoacán.
- 4) *Elisabeth*, født 1485, 16. April 1502 gift med kurfyrst Joachim af Brandenburg, død 11. juni 1555 i Spandau.
- 5) *Ernst*, født efter Jakob, formentlig også efter Elisabeth, død som spæd og begravet i Helligtrekongerskapellet i Roskilde.
- 6) *Frans*, født 15. juli 1497 i København, død 1. april 1511, begravet i Odense franciskanerklosterkirke.

II. Jakobs yngre år

1. Uddrivelseskrøniken

Jakobs liv er hermed belyst i to af hans livs stadier, nemlig fødselen ca. 1484 og hans ældre år fra 1539, da han var ca. 55 år gammel, til hans død i Mexico ca. 1566-67 som ca. 83-årig.

Dette fremkalder naturligvis spørgsmålet om, hvor og hvordan han havde levet i de mellemliggende år, i sin barndom og i sine yngre år. Hvornår og under hvilke omstændigheder ombyttede kong *Hans*'s søn prinsedragten med gråbrødrekutten? Hvorledes formede hans liv som franciskaner sig, indtil han 1539 stod som provinsen »*Dacias*« minister i Mecklenburg?

Svaret ligger ikke på overfladen. I så fald havde denne undersøgelse ikke været nødvendig. En direkte omtale af Jakobs klostergang eller en kilde, hvori franciskanerne beretter, at de havde kongesønnen *Jakob* i deres midte, er ikke fundet. Selv da han med tilnavnet »Gottorpius« tilkendegav sin herkomst, skete det dog på en indirekte måde, og i den foregående tid synes sløret om hans liv næsten uigennemtrængeligt. Lad os først undersøge, om dette slør dog har sprækker, der tillader et glimt af, hvad det skulle dække. Derefter kan det drøftes, hvorfor dette slør overhovedet fandtes, og hvilke virkninger dets eksistens havde.

Om de danske franciskanere findes fra denne periode mere righoldige kilder end om nogen anden religiøs orden i vort land. Foruden talrige dokumenter samlede, som før nævnt, broder *Peder Olsen* fra Sonnerup systematisk oplysninger om sin orden i sin »*Collectanea*«, der især belyser ordenens indførelse og observansbevægelsens historie.⁷⁰ Et andet hovedskrift er »*Gråbrødrenes Uddrivelseskrønike*«, der handler om forholdet til den begyndende lutherske reformationsbevægelse i Danmark. Den skildrer, hvorledes de første protestanter under

70. Petrus Olai, *De ordine fratrum minorum*, Script. min. II, Kbhv. 1918-1920, 279-324. – J. Nybo Rasmussen, *Broder Peder Olsen som de danske franciskaneres historieskriver*, Kbhv. 1976.

kong Frederik I med øvrighedernes bistand 1528-32 berøvede provinsen »Dacia« over halvdelen af dens danske klostre og fordrev brødrene.⁷¹ Uddrivelseskrøniken består af en indledning og 15 kapitler, der hver skildrer begivenhederne i *et* af klostrene. Disse to skrifter gør, at vi er ret velorienterede om de danske franciskanere i deres histories slutfase.

Det er naturligt at vente, at den person, der 1537-39 under vanskelige forhold i eksil valgtes til ordensprovinsens leder, *Jacobus Gottorpius*, allerede inden da havde markeret sig så stærkt blandt sine medbrødre, at han omtaltes i disse kilder, idet han under de trængsler, ordenen ramtes af, viste sig kvalificeret til en sådan opgave. Denne forventning synes virkelig at gå i opfyldelse. Gråbrødrenes Uddrivelseskrønike omtaler ikke blot en dansk franciskaner ved navn *Jacobus Johannis*, men en undersøgelse har vist, at dette skrift for mere end halvdelen vedkommende er affattet af ham, mens han indtog stillingen som den daværende provincialministers »socius«, d.v.s. »ledsager« og sekretær i de kritiske år 1531-34.⁷² Idet der henvises til den i noten nævnte nærmere redegørelse, skal dens hovedresultater kort gengives her naturligvis med henblik på spørgsmålet, om denne *Jacobus Johannis* skulle være identisk med *Jacobus Gottorpius* = *Dacianus* = kong Hans' søn *Jakob*?

Når man tager sit udgangspunkt i de to kapitler i Uddrivelseskrøniken, hvis forfattere fremgår af selve teksten, nemlig »frater *Jacobus Johannis*« i Viborg-kapitlet og »Frater *Erasmus Olai*« i Ystad-kapitlet, viser en analyse af tekstpræg, syntaks og ordvalg det karakteristisk forskellige for disse to forfatters stil. *Jakob* har en »sprængt« kompositionsform, idet den kronologiske orden ofte afbrydes af indskud, hvis formål er at gribe tilbage til forhistorien for det fortalte, eller som skal vise den religiøse sammenhæng i begivenhederne. Hans syntaks er hypotaktisk og ordvalget præget af det da moderne humanistlatins såkaldte »interpretatio romana«, d.v.s. forkærlighed for at betegne samtidige fænomener og institutioner med klassisk-latinske gloser. I alle disse henseender er *Rasmus* anderledes. Hans stil skrider tørt og kronologisk frem, hans syntaks er parataktisk, hans synspunkt er mere

71. *De expulsionem fratrum minorum*, Script. min. II, Kbhv. 1918-20, 325-367. – Dansk oversættelse ved H. Heilesen, *Krøniken om gråbrødrenes fordrivelse fra deres klostre i Danmark*, Kbhv. 1967.

72. J. Nybo Rasmussen og J. Pinborg, *Broder Jacob Johansen og Uddrivelseskrøniken*, Historisk Tidsskrift 12 rk. I bd., 1963, 193-223.

rent kirkejuridisk, og hans ordvalg er middelalderlatinsk, ikke humanistisk. Typisk for ham er også en tendens til begrebsfordobling.

Når nu de øvrige afsnit af Uddrivelseskrøniken analyseres med henblik på disse to givne stiltyper, genkendes *Jakobs* stil klart i kapitlerne om Flensborg, Tønder, især i det meget store kapitel om Malmø, men sikkert også i Kolding-kapitlet. *Rasmus'* stil findes foruden i Ystad-kapitlet – mindre sikkert – i Horsens-kapitlet, og måske i Næstved-kapitlet, hvorimod de øvrige kapitler, hvoraf de længste er Halmstad, Randers, Ålborg og Køge, ikke klart lader sig bestemme som hørende til en af de to teksttyper. Da *Jakobs* stil også genfindes i indledningen, »Præfatio«, bliver konklusionen, at han har skrevet de første to trediedele af hele »krøniken«, mens flere andre medbrødre, deriblandt broder *Rasmus Olsen* fra Næstved, har skrevet resten. Den primære tekst, hvori Uddrivelseskrøniken foreligger, Ny Kgl. Saml. 276,8⁰, er dog en renskrift eller afskrift med een hånd af hele manuskriptet,⁷³ og der er ikke indicier for at tillægge hverken broder Jakob eller broder Rasmus denne hånd. Afskriveren har rimeligvis »pyntet« lidt på de af disse to brødre skrevne forlæg med små rettelser, uden dog derfor hverken at gribe ind i ordvalg, stil eller syntaks.

Det store og særligt udførlige og detailrige kapitel om fordrivelsen af franciskanerne fra *Malmø* tiltrækker sig uvilkårligt opmærksomheden.⁷⁴ Med sine 19 manuskriptsider omfatter *Malmø*-afsnittet ca. 1/3 af hele skriftet. En flygtig gennemlæsning er nok til at vise, at dets hovedperson ikke er klostrets gardian, broder *Gabriel Poulsen*, men vicegardianen, klostrets souschef, broder *Jakob*. Han omtales i tredje person, men der er ingen tvivl om, at teksten i betydelig grad drejer sig om ham. Det er vicegardianens sammenstød med de lutherske *Malmø*-reformatorer, *Klaus Mortensen*, *Hans Spandemager* og *Frans Vormordsen*, der ikke blot udførligt refereres, men også skildres, som kun et øjenvidne ville gøre det. Under klosterets sidste fortvivlede forsvarskamp mod borgmester *Jørgen Kock* og hans tilhængere, er det *Jakobs* rolle, der fremhæves. Mens gardianen, broder *Gabriel*, både i ord og gerning viste sig vag og eftergivende overfor modstanderne, bl. a. i diskussionen om præsteægteskabet med *Frans Vormordsen*, ind-

73. Manuskriptets historie kendes tilbage til slutningen af 1600-tallet, da det ejedes af Mathias Worm i Ribe. Jfr. Gertz' indledning til udgaven i Script. min., II, 326-330 samt J. Nybo Rasmussen og J. Pinborg, som i note 72, side 193 og 198-200.

74. *De expulsione fratrum minorum*, Script. min. II, 340-350.

De Cōuentu Malmogē.

Historia & modus Iniquissimè expulsiōnis
sūt minorū de Cōuēto urbis Malmogē
Anno ab incarnato nōdō Caluatore. M. D. XL.
Veniit malmogē quidā Sacerdos. effrons. et
hereticè prauitatē erroribz refertissimz Neo-
lans Edeser. i. tūnaz p̄dicator cognominē
Vir sane totius malicie scatebris q̄ sup̄ efflu-
entissime ebulliens. Ip̄e em̄ primo in Dio-
cesi Lundē. sacerdos ordinatus nō nō esset
scripturis neq̄ Litanis neq̄ diuinis sacris
eruditus. Guffmā Regnā urbem studio the-
ologicē florentē & potius nō Lutheanicē q̄
Catholicē theologice studiosiorē petiit. Vbi
habuit errorū magistros licet occulte non
em̄ ad eū ibi Luthevanicē doctrine errorē
oppata seminabant. Refertus q̄ predictus sa-
cerdos Niq̄ Edeser errorū collūcie voluit
& alios cōmāulare. Ascendit em̄ plerūq̄ ma-
ioris sane edis nimirū gloriosissime vq̄

Fig. 14. Begyndelsen af kapitlet om klostret i Malmø i »Gråbrødrenes Uddrivelseskrønike«. Dette kapitel er forfattet af broder Jakob, tidligere klostrets viceguardian, ca. 1533-34, men den foreliggende renskrift er udført af en anden samtidig dansk franciskaner.

gik broder Jakob ikke på noget kompromis. Det endte med, at han, trods gardianen Gabriels forsøg på at udelukke ham, stod som det samlede midtpunkt for munkenes passive modstand mod angriberne. Kapitlet indeholder således et implicit forsvar for, hvorfor det var nødvendigt for *Jakob* at gå imod sin foresattes holdning, idet den større lydighed, han skyldte sin orden og sin kirke, krævede det. Det var altså et forsvar for, at han her formelt satte sig ud over det løfte om lydighed mod sin foresatte, der er et af enhver katolsk ordensmands hellige løfter. Det er svært at forklare denne skildring, dens synspunkt og dens tendens, medmindre man går ud fra, at dens ophavsmand har været netop vicegardianen *Jakob* selv. Dette betyder atter, at han som vicegardian i Malmø franciskanerkloster i årene ca. 1527-30 må være identisk med den broder *Jakob Johansen*, der 1531-34 assisterede provincialministeren, broder *Rasmus Clausen Ulf*, og som »socius« skrev bl.a. Viborg-kapitlet og i det hele taget havde hovedansvaret for affattelsen af »Uddrivelseskrøniken«. ⁷⁵

Dennes affattelsestid må have været mellem 1532, hvor dens sidste begivenheder fandt sted, og 1534, da Grevefejden brød ud. Den er formuleret og betitlet som »*Cronica seu brevis processus in causa expulsionis fratrum minorum de suis cenobiis provincie Dacie*« = d.v.s. »Krønike eller kort procesindlæg i sagen om mindrebrødrenes fordriivelse fra deres klostre i provinsen Dacia«. Der kan næppe være tvivl om, at denne *proces* skulle anlægges ved den planlagte herredag 1534, hvortil rigsrådsregeringen efter *Frederik Is* død 1533 også havde udsat kongevalget for ikke at være tvunget til at vælge den evangeliske her-tug Christian. Ved herredagen 1533 krævede prælaterne i deres »pro-position«, at de endnu bestående tiggerklostre skulle bevares, mens der ved næste herredag skulle tages bestemmelse om dem, der var nedlagte. Hertil svarede rigsrådet 24. juni, at også gudstjenesterne skulle fortsætte i de bestående tiggerklostre, mens de nedlagte skulle restitueres fuldtud ved næste herredag. Denne opfattelse lovfæstedes i her-redagens reces af 3. juli 1533, hvor der stod, at tiggerklostrene skulle genoprettes til næste år. ⁷⁶

På denne baggrund måtte det være magtpåliggende for franciska-

75. Rasmussen og Pinborg som note 72, side 208 og 213-18.

76. Recessens tekst udgivet af A. Heise, *Herredagen i København 1533*, Hist. Tidssk. 4 rk. III bd. 1872-1873, 487-493. – P. G. Lindhardt, *Reformationstiden*, Den danske kirkes historie III, Kbhv. 1965, 398-404.

nerne ved herredagen 1534 at møde op med dokumentation. Broder *Peder Olsen* skrev i sin »Collectanea« en fortegnelse over alle provinserne Dacias klostre med angivelse af, hvornår og af hvem de var stiftede,⁷⁷ mens provincialens socius, broder *Jakob Johansen*, m.fl. skrev Uddrivelseskrøniken, der viste, hvordan tabet af 15 af disse klostre var foregået.⁷⁸

Men på grund af Grevefejdens udbrud blev hverken kongevalget eller denne proces til noget. Uddrivelseskrøniken blev ikke engang helt færdig i den form, hvori den nu foreligger: til klostret i Trelleborg er afsat en tom side, og Københavns-kapitlet blev kun til en overskrift. Det for året 1534 planlagte provincialkapitel for provinsen Dacia måtte flyttes tre gange på grund af krigsudbruddet, før det 8. september kunne afholdes i Roskilde. På dette kapitel valgtes den fra Ystad fordrevne gardian, broder *Anders Berthelsen*, til provincialminister,⁷⁹ og han sad i embedet til 1537, da ordenen blev forbudt i Danmark. Herefter valgtes som før omtalt *Jacobus Gottorpius* til provinsen Dacias sidste provincialminister.

Uddrivelseskrøniken meddeler intet om *Jacobus Johannis'* = broder *Jakob Johansens* identitet eller røber noget om hans forhistorie eller hans senere skæbne. Men en lang række indicier taler for, at han ikke kan have været nogen anden end netop *Jacobus Gottorpius*, d.v.s. kong Hans og dronning Christines søn, *Jakob*.

1. Det første af disse indicier er navnet *Jakob*, der nok var ret almindeligt, men dog ikke så almindeligt, at man i en så forholdsvis snæver personkreds som de danske franciskaneres på den tid kan formode flere fremtrædende personer af dette navn.

2. Det andet er efternavnet »*Johannis*«. Det er et almindeligt patronymikon = »søn af Johannes«. På samme måde: »Johannes« latineres også flere ganske almindelige danske navne som Johan, Jens, Hans eller Jon. Intet dansk efternavn var mere almindeligt end netop dette. Endnu i nutiden er navnene »Hansen« og »Jensen« de talrigeste i telefonbogen, og det var ikke anderledes for 500 år siden. Den latinske

77. Petrus Olai, *De ordine fratrum minorum*, kapitlet *De fundatione monasteriorum*, Script. min. II, 293-304. – Om dette kapitels affattelsestid se J. Nybo Rasmussen, *Broder Peder Olsen...* Kbhv. 1976, 34-36 og 73 ff.

78. H. Heilesen, *Krøniken om gråbrødrenes fordrivelse*, 1967, indledningen samt Rasmussen og Pinborg, *Broder Jacob Johansen*, som note 72.

79. Petrus Olai, *De ordine fratrum minorum*, Script. min. II, 320.

form af kong *Hans* var også *Johannes*, som vi allerede ofte har nævnt. En søn af ham, der benyttede sit patronymikon, ville altså netop på latin hedde »*Johannis*« ganske som talrige af Danmarks bonde- og borgersønner. Hvis Jakob var hans søn, men ville skjule sin identitet effektivt, uden derfor at benytte noget falsk navn, har han intet enkle-re kunnet gøre, end netop bruge sit rette patronymikon, d.v.s. kalde sig som Uddrivelseskrønikens hovedforfatter: *Jacobus Johannis*. Uden naturligvis i sig selv at bevise, at Jakob var identisk med kong Hans' søn, er også efternavnet altså fuldt forenligt med, at han kunne være det.

3. Det tredje indicium består i at sammenligne den viden, vi har om *Jacobus Johannis'* virke i årene 1527-33 under kampen om de danske franciskanerklostre med, hvad der i forrige afsnit fremlagdes om *Jacobus Gottorpius'* situation i Mecklenburg 1537-39. Han valgtes som provincialminister det år, hvor ordenen blev forbudt i Danmark, sandsynligvis på et kapitel, der af den grund allerede har måttet afholdes i eksil. Hvis de tiloversblevne danske franciskanere har udpeget en leder under så ekstremt vanskelige forhold, er det klart, at de i deres rækker har søgt den person, der syntes at have de bedste kvalifikationer for at kunne klare ledelsesopgaven. I den kreds, vi lærer at kende i Uddrivelseskrøniken, finder man ingen, der havde vist bedre indsigt og karakterstyrke end netop Malmø-klostrets modige vicegardian, eller som havde bevist større overblik og situationsfornemmelse end netop provincialens socius og Uddrivelseskrønikens redaktør og hovedforfatter. Det er både usandsynligt, at der blandt de danske franciskanere samtidig skulle have været to forskellige brødre ved navn *Jakob* af dette format, og at den 1537 valgte provincialminister skulle have været uden betydning i ordensprovinsen blot 5 år tidligere.

4. Et fjerde indicium består i, at visse træk i Uddrivelseskrøniken antyder samme holdning til det *oldenborgske hus'* politiske og religiøse splittelse, som kunne udledes af Gottorpius-navnet. I Uddrivelseskrøniken omtales brødrenes fjende, kong *Frederik I*, naturligvis talrige gange. Normalt betegnes han upersonligt som »regia majestatis« = »kongelig majestæt«. Franciskanerne betegnede hermed en principiel respekt for kongen som den faktiske, gudgivne autoritet, som burde adlydes, selv når han gjorde dem personlig uret og fratog dem deres klostre. Der er protest, men ikke oprør at spore i de danske gråbrødres holdning til *Frederik I*. Dette gælder både de afsnit, broder *Jakob* har skrevet og dem, der må tillægges broder *Rasmus* og alle de andre. Men

i to af de afsnit, der må tillægges broder Jakob, omtales kong Frederik på en mere usædvanlig måde. I *Tønder*-kapitlets begyndelse berettes, hvorledes »kong *Frederik*, broder til kong *Hans*, fordem Danmarks, Sveriges og Norges konge, kom til sit slot i Tønder, og der lod holde en luthersk prædiken i vort klostres kirke«. ⁸⁰ I *Kolding*-afsnittet bruges stærkere ord. »Mens forfølgelsen rasede mod vor orden under kong *Frederik*, den mest kristelige kong *Christian (I)*s søn, da ankom omtalte kong *Frederik* – hele den kristne religions modstander, fordi han var fordærvet af det lutherske kætteri – til *Kolding*«. ⁸¹

Jakob lod her utilsløret sin bitterhed over kong Frederiks frafald fra katolicismen komme til orde, idet han stillede ham op som modsætning til sine forgængere på tronen, både til sin fader, *Christian I*, og til sin broder, kong *Hans*. Ved at betone, at endnu kong *Hans* havde været de tre nordiske rigers konge, lod *Jakob* den vurdering skinne igennem, at dette fald i den danske kongemagt også skyldtes det vanheld, der retfærdigvis måtte følge en kætterkonge som Frederik I. Generelt antyder disse vendinger ganske den samme katolsk-legitimistiske opfattelse af striden i det oldenborgske hus, som Gottorpius-navnet nogle år senere var udtryk for.

5. Det femte indicium er den slående overensstemmelse mellem, hvad der i Uddrivelseskrøniken berettes om *Jakob Johansen* og den mexikanske tradition om *Jacobus Dacianus'* fortid. Diego Muñoz og Mendieta fremhævede begge, foruden hans afstamning fra det danske kongehus, også hans gode uddannelse i de tre klassiske sprog, hans teologiske dygtighed og hans sammenstød med de lutherske kættere i Danmark. ⁸² I Uddrivelseskrøniken udmærker *Jakob Johansens* afsnit sig fremfor de andre ved deres sikre og livlige humanistlatin, der i forhold til de andre forfattere havde et efter datidens normer »moderne« præg. I fremstillingen af klostrenes skæbne og de begrundelser, der gives herfor, fremgår også *Jakob*s evne til teologisk stillingtagen og bedømmelse. Denne teologiske kyndighed kommer også frem i de kontroverssamtaler med Malmø-reformatorerne, som vicegardianen *Jakob* førte inden klostrets ophævelse i denne by. Disse sammenstød med prædikanter som *Klaus Mortensen*, *Hans Spandemager* og *Frans*

80. *De expulsiōne fratrum minorum*, Script min. II, 339.

81. samme side 351.

82. Diego Muñoz, *Descripcion ...* som note 41, side 395-397. – Mendieta, *Historia Ecclesiastica Indiana*, som note 40, III, side 26 og 105.

Vormordsen, som Jakob selv skildrede i kapitlet om Malmøklostret⁸³ er i bedste overensstemmelse med, hvad de mexikanske medbrødre mange år senere på basis af *Jakob den Danskes* egne beretninger skrev om, at han i sit hjemland »gennem mange år disputerede med de lutherske kættere«, ja at han havde været »en stor forfølger af dem«. Dette sidste udtryk er ganske vist mere karakteristisk for det inkvisitionsbegejstrede spanske milieus opfattelse end for den historiske virkelighed, Jakob oplevede, og hvor det snarere var de danske franciskanere, der var de »forfulgte«, end omvendt. Men i alle tilfælde udtrykker vendingerne Jakobs erindring om hans ungdoms troskamp, der på bedste måde passer til, hvad broder *Jakob Johansen* oplevede og skildrede i Uddrivelseskrøniken under sin ordens og den katolske kirkes sidste år i Danmark.

6. Det sjette indicium er den ejendommelige overensstemmelse i temperament og psyke mellem vicegardianen *Jakob* i Malmø, *Jacobus Gottorpius* og indianerforsvareren *Jakob* i Mexico. Alle tre steder forsvarede Jakob med stædig energi og selvbevidsthed, hvad han anså for ret og rigtigt, idet han ikke tog noget hensyn til sine modstanderes overtal og de problemer, hans stillingtagen medførte for ham selv. Men samtidig viste Jakob sig ingen af stederne som en oprører. Uden at give afkald på sit standpunkt, satte han dog ikke vold mod vold. Idet han bøjede sig for den ydre overmagt, fandt han dog hver gang en ny mulighed for at følge sin samvittigheds og sit kalds røst på en måde, der bedst kan forklares med hans dybe religiøsitet og hans faste tro på Guds forsyn.⁸⁴

Da intet taler imod, må det konkluderes, at disse indicier tilsammen udgør et næsten uimodsigeligt bevis for, at Uddrivelseskrønikens *Jacobus Johannis* ikke kan være nogen anden end *Jacobus Gottorpius* alias *Jacobus Dacianus*. Under dette beskedne patronymikon har kong Hans' søn *Jakob* i årene 1527-33 øvet en bemærkelsesværdig indsats i sin ordensprovins' og sin kirkes tjeneste i kampen mod den nye kirkeretning, der havde afskaffelsen af tiggerordnerne som et af sine både teoretiske og praktiske mål, og som 1537 sejrede så vidt, at Jakob selv måtte gå i landflygtighed.

83. *De expulsionem fratrum minorum*, Script. min. II, 342-345.

84. J. Nybo Rasmussen, *Bruder Jakob der Däne*, som note 42., især side 88-101.

2. Spor i Odense?

Som det i begyndelsen blev vist, findes der i den danske tradition om kongehusets genealogi ingen omtale af *Jakob*. Ikke engang broder Peder Olsen, hans ordens flittige og samtidige historieskriver, omtalte ham. Uddrivelseskrøniken omtalte ham ikke som kongesøn. Direkte er det ikke lykkedes at finde andre vidnesbyrd om hans barndom end *Hamelmanns* notits om hans fødsel. Det kan derfor ikke siges, hvornår han indtrådte i franciskanerordenen, og hvor han foretog de studier, der gjorde ham til en lærd humanist og teolog.

Frem for alt er der intet overraskende i, at en søn af kong *Hans* og dronning *Christine*, hvis han valgte den gejstlige vej, netop indtrådte i *denne* orden. Blandt alle datidens ordensfolk var franciskanerne dette danske kongepars særlige yndlinge. Allerede på *Christian Is* tid var den reformbevægelse nået til de danske franciskanere, der benævnes observansen, og som medførte en dybtgående genopvækkelse af ordens oprindelige idealer. Bevægelsen fremmedes ivrigt af både kong *Hans* og dronning *Christine*. Observansens udgangspunkt i Danmark fra 1469 var franciskanerklostret i Odense.⁸⁵ Dronning *Christine* valgte tidligt Næsbyhoved Slot lige udenfor Odense, der sammen med Tranekær siden 1483 hørte til hendes livgeding, som sin faste residens. Ægteparrets yngste søn, der fødtes 15. juli 1497, blev døbt *Frans*. Kong *Hans* fik meddelelsen om denne fødsel, mens han var på vej til at erobre Sverige. Den afsluttende forhandling med Sten Sture fandt sted i *St. Klara kloster* på Norrmalm 6. oktober. Men allerede et par år senere 1501-02 måtte dronning *Christine* forsvare Stockholms Slot mod det nye svenske oprør under *Sten Sture*, og hun overgav sig først, da hungerdøden truede. Sten Sture lod hende derefter holde som fange i 1½ år, først i *Stockholm Franciskanerkloster* på Gråmunkeholmen, nu Riddarholmen, senere i *St. Birgittas Kloster* i Vadstena.⁸⁶ Da hun 1504 var vendt hjem til Danmark, grundlagde hun 1505 som tak et *St. Klara-kloster*, d.v.s. et franciskanerindekloster i *København*, om hvilket end-

85. Johannes Lindbæk, *De danske Franciskanerklostre*, Kbhv. 1914, 50-78. – J. Nybo Rasmussen, *Broder Laurids Brandsen og reformen i Odense Gråbrødrekloster 1469*, Fynske Årbøger 1969, 192-198.

86. C. Paludan-Müller, *De første konger af den oldenborgske slægt*, Kbhv. 1874/1971, 188-203.

nu gadenavnet *Klareboderne* minder.⁸⁷ Derefter levede hun stilfærdigt tilbagetrukket fra hoffet i København, mest på Næsbyhoved Slot eller på sin gård i selve Odense, idet hun også måtte tåle sin ægtemands utroskab med hofdamen *Edele Mikkelsdatter Jernskæg*. Mere end nogensinde var hun nu optaget af fromhedsøvelser og kristen godgørelse, ofte afbrudt af rejser, der i mange tilfælde havde karakter af valfarter til hellige steder.

Sønnen *Jakob* må, hvis han blev født ca. 1482-84, være blevet 20 år under moderens svenske fangenskab. Hans indtræden i franciskanerordenen har formodentlig fundet sted allerede da, idet det var det normale dengang, at man så ung som muligt, ofte som barn, tiltrådte klosterlivet.

Hovedkilden om dronning *Christine* i disse år 1496-1512 og igen 1520-21 er hendes bevarede hofholdningsregnskaber, der findes udgivet af *William Christensen* på forbilledlig måde.⁸⁸ Det er nærliggende at undersøge, om disse detaljerede kilder til dronningens dagligliv indeholder noget spor af hendes søn *Jakob*.

Faktisk findes i Hofholdningsregnskaberne nævnt en gejstlig i dronningens omgivelser ved navn *Jakob*. Allerede 8. marts 1504 modtog regnskabsføreren af »hr. Jakob, som var hos min Frues nåde« næsten 200 mark, åbenbart en del af dronningens indtægter, som han havde haft til opgave at bringe til Næsbyhoved. I maj 1504 omtales Jakob, som »min frues kapellan«, og han fik efter hendes befaling udbetalt 1 mark. – Det er sikkert den samme hr. Jakob, der 1520-21 med egen hånd førte det sidste af hofholdningsregnskaberne, »regnskab VII«. Det omfatter toldindtægter og foruden de sædvanlige diverse udgifter lister over personalelønninger m.m.⁸⁹ Da dronning *Christine* døde 8. december 1521, afregnede hendes søn, kong *Christian II*, 31. december med denne »Jakob, myn gamell frues prest«, og gav ham kvittering for velaflagt regnskab.⁹⁰ »Hr. Jakob« har da været en af den datidige type gejstlige, der var i tjeneste hos en højtstående person som kapellan og som sådan har haft gejstlige funktioner og læst daglig messe i slotskapellet, men derudover især gjorde sig nyttig ved at løse

87. Lindbæk, *De danske Franciskanerklostre*, 253-255 omhandler St. Clara-klosteret i København.

88. *Dronning Christines Hofholdningsregnskaber*, udg. af William Christensen, Kbhv. 1904.

89. Samme, 152, 72 og 393.

90. Samme, side 393.

verdslige opgaver af administrativ eller økonomisk art. Denne mand kan naturligvis *ikke* have været identisk med sønnen og franciskaneren Jakob.

Kongens og dronningens børn nævnes ofte i Hofholdningsregnskaberne, men næsten aldrig ved navn. William Christensen har i udgaven identificeret den person, der i regnskaberne kaldes »min unge herre« med prins *Christian*, mens »min yngste herre« er identisk med prins *Frans*. Der kan være grund til, at undersøge, om ikke *Jakob* undertiden *kunne* være ment med en af disse betegnelser?

En nærmere gennemgang af de godt 50 gange, betegnelserne forekommer i regnskaberne, viser, at »min yngste (ungeste) herre« faktisk i alle tilfælde må betyde prins *Frans*, der da var en lille dreng, som boede hos sin moder på Næsbyhoved. Regnskaberne fortæller om udgifterne til hans påklædning, skjorter, hatte o.l. og hvorledes han, når han var med sin mor i kirke, sammen med hende ydede bidrag til kollekten. Til sidst illustrerer de udgifterne ved hans død og begravelse 1. april 1511.⁹¹

Med »min unge herre« menes ganske vist i de fleste tilfælde *Christian*, da udvalgt konge. Han figurerer bl.a., når han besøgte sin moder og havde forbrug af øl og heste. Men i nogle tilfælde betyder »min unge herre« dog prins *Frans*, således er der udbetalinger til hans tjener *Henning* og hans barnepige *Christine*, hvor Frans betegnes således. Men i enkelte tilfælde er udtrykket »min unge herre« uklart, og det ses ikke, hvem der er ment. Under valfarten til det brandenburgske valfartssted Sternberg i april 1504 blev der bl.a. ofret 1 gylden »for min unge herre«. En præst, der den 28. april samme år læste sin første messe i St. Albani kirke i Odense, fik 2 gylden for »min frue og min unge herre«. Ejendommeligst er dog en indførsel i anledning af dronning *Christines* lensmand, *Otto Porsfeldts*, begravelse i Odense 28. juni 1504. Regnskabsføreren noterede da: »Item 4 sk. gav jeg hr. *Niels*, som han havde udlagt for min unge herres broderskab i Odense«. ⁹² *Frans* var da kun 7 år gammel og et »broderskab«, hvoraf *Christian* da var medlem, kendes ikke. Først da han 1513 blev konge fik han af franciskanerobservanternes daværende generalvikar, broder *Gilbert*

91. Samme, se registrets henvisninger fra stikordene »Franciscus« og »ungeste herre«.

92. Samme, side 84.

Nicolai, et såkaldt »broderskabsbrev« om fremtidig andel i ordenens forbønner og gode gerninger.⁹³ På den anden side kan hermed heller ikke godt være ment franciskanerne i Odense, til hvis konvent broder Jakob dengang måske kan have hørt, for de bliver i Hofholdningsregnskaberne altid betegnet som »gråbrødre«.

Skønt et bevis savnes, kan noget modbevis mod *Jakobs* tilværelse eller mod hans medlemskab af et dansk franciskanerkloster dog heller ikke udledes af regnskaberne. Det er påfaldende, at *dronning Christines Hofholdningsregnskaber*, til trods for de næsten utallige gaver til diverse danske franciskanerklostre, de opregner, dog ikke en eneste gang på de 400 tryksider, udgaven omfatter, nævner en franciskaner ved *navn!* Dette kan næppe være et tilfælde. Heri ligger en bestemt holdning. Hvis man var indtrådt i en religiøs orden, var man ifølge kirkeretten »død for verden«, udadtil var man anonym, både for Gud og for mennesker, og nu blot et medlem af klosterordenens fællesskab. Hvad man hed, og især hvad man havde heddet, før man indtrådte i klostret, var nu slettet og havde ingen betydning overfor det nye livsindhold, man havde valgt: at søge det ene fornødne. Dronning *Christine* har sammen med sin hofstab i sin holdning til gråbrødrene og til ordensfolk i det hele taget bogstaveligt fulgt den strenge observans' regeltolkning i dette spørgsmål. Der er ingen tvivl om, at hun også har gjort det, ja at hun især har følt sig forpligtet til at gøre det, når det gjaldt hendes egen kødelige søn, *Jakob*.

Findes der således tilsyneladende intet skriftligt spor af *Jakob* fra hans ungdomsår, så det dog muligt, at der i Odense findes bevaret et minde om ham af en anden art, nemlig et *portræt!* Der er kun tale om en hypotese, men der er så meget, der taler for den, at den i denne sammenhæng i hvert fald bør fremsættes – blandt andet i håb om, at nye indicier engang vil kunne enten verificere eller falsificere den med sikkerhed.

Det største monument over kong *Hans* og dronning *Christines* forkærlighed for de observantiske franciskanere er *Claus Bergs* berømte altertavle, et mesterstykke af sin art.⁹⁴ I dag står den som højaltertavle i *St. Knuds Kirke*, Odense Domkirke, men oprindeligt blev den til som midtpunkt i *Odense Franciskanerkirkes* kor. Foran denne altertavle fik

93. J. Nybo Rasmussen, *Christian II's franciskanske broderskabsbrev*, Kirkehistoriske Samlinger, 1971, 1-24.

94. V. Thorlacius Ussing, *Claus Bergs altertavle*, se note 61.

både kongeparret selv og to af deres sønner, *Frans* (d. 1511) og *Christian II* (d. 1559), deres grave, og her lå de indtil kirkens nedrivning 1805. Hovedfeltet i Claus Bergs altertavle forestiller Kristus på korset, der samtidig som Frelseren er det sande vintræ, af hvis grene udspringer den gamle og den nye pagts frelste og helgener gennem alle tider. Sidefløjene viser Kristi lidelseshistorie, men fodstykket, predellaen, viser kongefamilien knælende i bøn omkring Kristus som smerternes mand med tornekrone. De knælende personer er fordelt efter køn, mændene til venstre og kvinderne til højre for Kristus. I rækkefølge er det: kong *Hans*, kong *Christian II*, prins *Frans* og Christian II's søn *Hans*, og overfor: dronning *Christine*, dronning *Elisabeth* og kurfyrstinde *Elisabeth af Brandenburg*. Figurerne giver en datering af tavlens tilblivelsestid: da den fremstiller *Elisabeth af Habsburg* som dronning, må den være senere end 1515. Christian II's søn *Hans* var født 1518, han fremstilledes dog ikke som spædbarn, og må også være kommet til efter de andre figurers færdiggørelse, så han senere har måttet skubbes ind på plads. Med sin forherligelse af kong *Hans* og *Christian II* må den antages at have været færdig før – eller dog ikke længe efter – *Christian II's* fordrivelse 1523, måske allerede før dronning *Christines* død 1521. Det har altid været erkendt, at det er hende, der er denne altertavles stifterinde og opdragsgiveren bag *Claus Berg*. Altertavlen er på en gang udtryk for hendes religiøsitet og hendes familiefølelse. Ville det ikke være naturligt, hvis disse følelser også havde givet hende anledning til at lade en søn, der selv var indtrådt i den elskede franciskanerorden, stå afbildet på denne tavle, hvor hele den øvrige familie var taget med, omend på en sådan måde, at den anonymitet, han havde valgt ved at blive gråbroder, ikke blev krænket? Han kunne være afbildet i en helgens skikkelse.

En sådan tanke praktiseredes faktisk netop på denne tid. En apostelfigur i agapescenen på *Hans Brüggemanns* altertavle i Slesvig Domkirke anses således for at være et skjult portræt af *Frederik I*. En St. Olavsfigur fra Austervall Kirke i Norge viser en umiskendelig lighed med *Christian II*, og er måske udført, da han i katolicismens navn søgte at generobre Norge i 1531.⁹⁵

På *Odense-altertavlen* står ved korsets fod en skikkelse, der modsat alle andre vender ansigtet bort fra beskuerne for desto inderligere at

95. Johan Hvidtfeldt, *De første oldenborgere*, Politikens Danmarkshistorie V. bd. Kbhv. 1977, 464 og 528.

Fig. 15. Den hellige Frans af Assisi på Claus Bergs altertavle i St. Knuds Kirke i Odense. Det andagtsfulde blik er rettet imod den korsfæstede Kristus. Er det et skjult ungdomsportræt af broder Jakob, udført på hans moder, dronning Christines foranledning?

betragte Kristus-figurens ansigt. Denne skikkelse forestiller selve den hellige *Frans af Assisi*. Han er kronraget og iført sin ordens kutte med hætte og om livet en snor med tre knuder. De nøgne fødder og de i bøn opadvendte hænder bærer stigmaterne, Kristi sårmærker, som Frans af Assisi modtog i en vision, da han 1224 bad på Alvernerbjerg. I denne skikkelse er ikke blot *Frans'* egen, men hele franciskanerobservansens dybe fromhed afspejlet og legemliggjort. Men betragter man denne figurs ansigt, bliver man overrasket. Det er ikke en type, der ligner de gængse Frans-fremstillingerens magre og forbenede træk. Selvom man tager Claus Bergs forkærlighed for lidt brede og kantede ansigter i betragtning virker dette ansigt usædvanligt. Det er langt fra at være smukt: det er kraftigt, pluskæbet med fremstående kindben og hage, en kort lige næse og en bred pande, men ret ungdommeligt. Sammenligner man det med de nedenstående figurer af kongefamilien er ligheden med kong *Hans* påfaldende, derimod ligner han ikke så meget dronning Christine eller Christian II, men mere prins *Frans*. Hypotesen er da, at vi muligvis i denne Frans-fremstilling *kan* have et portræt netop af broder *Jakob*. Christian IIs yngre broder, skjult på en for hans kald passende måde, men dog sammen med alle de øvrige familiemedlemmer på den store altertavle i hans ordens hovedkirke i Danmark.

3. Lærd teolog og tresproget

Som allerede nævnt beskrev de mexikanske kilder med broder *Diego Muñoz* i spidsen Jakob den Danske som »en af de mest fremragende teologer«, og at »han talte hebraisk, græsk og latin bedre end nogen anden, der tidligere var kommet til disse egne«. ⁹⁶ *Mendieta* kaldte ham »en lærd udlænding«, ⁹⁷ og selv hans modstander i debatten om indianernes ligeberettigelse, broder *Juan de Gaona*, kaldte ham i titlen på sit modskrift »famigeratissimus theologus« = en meget berømt teo-

96. Diego Muñoz, *Descripcion*, se note 41, 395-396 kalder Jakob »de los más insignes teólogos, y que más expertamente hablaba la lengua hebrea, griega y latina, que han pasado a estas partes«.

97. Mendieta, *Historia Eclesiástica Indiana*, III, 105: »Un gran letrado extranjeror«, – samme, side 26: »muy letrado«.

log.⁹⁸ Både de afsnit i Uddrivelseskrøniken, der var skrevet af broder *Jakob Johansen*, og de mecklenborgske breve af *Jacobus Gottorpius* vidner om en sproglig og stilistisk beherskelse af det latinske sprog, der var på højde med de da moderne humanisters krav. Den præcise argumentation om lutherdommens kærnepunkter i Uddrivelseskrøniken er også bevis på god teologisk skoling.⁹⁹

Jakob må altså i sine yngre år have gennemgået en usædvanlig god sproglig og teologisk uddannelse. Men hvor og hvordan er dette foregået? Dette spørgsmål venter endnu på sin løsning.

Jakob kan have fået sin uddannelse, inden han blev franciskaner, eller han kan have fået den efter sin indtræden i ordenen, der havde sit eget uddannelsessystem. En ung gråbroder måtte, hvis han ikke skulle være lægbroder, men tjene som præst, allerede som barn lære elementær latin, normalt i en af de allerede talrige latinskoler, men det kunne naturligvis også ske i form af en privatlærers undervisning. Når han indtrådte i ordenen, begyndte han med det dengang kun eetårige noviciat, hvor hans kald prøvedes, inden han fik lov at aflægge ordensløfterne. Derefter kom den egentlige præsteuddannelse, der for almindelige medlemmer af ordenen har bestået i, at de fik undervisning hos en af ordenens egne lektorer. I franciskanerprovinserne Dacia nævnes disse lektorer ofte. Der var ikke egentlige skoler, men provinsledelsen har sørget for, at unge brødre blev sendt til en lektor, der i praksis havde vist sig egnet til at opdrage og uddanne de unge. Efter tre-fire års studier er de blevet indstillet til præstevielse hos den stedlige biskop, og har så kunnet tage fat på det pastorale arbejde, prædike og holde gudstjenester i klosterkirkerne. De særlig begavede er blevet sendt videre til en af franciskanerordenens generalstudier. I provinserne Dacia havde man i 1430'erne oprettet et sådant generalstudium i klostret i Lund, men det synes aldrig at være blevet en virkelig succes. Videregående studier krævede, at man kom til udlandet. Generalstudier fandtes i Paris, Bologna, Toulouse og Salamanca samt i Oxford. Men i Mellemuropa blev udviklingen den, at franciskanerne snarere knyttede sig til universiteterne, efterhånden som de opstod. De havde klostre i

98. Titlen på broder Juan de Gaonas polemiske skrift mod Jakob i indianerspørgsmålet var »*Antidota quarundam propositionum cujusdam famigeratissimi theologi*« se J. M. Beristain de Souza, *Biblioteca Hispano-Americana Septentrional*, Mexico 1816/1947 II, 187-188.

99. Se foran side 83-86 og 89-90.

universitetsbyerne, der samtidig tjente som kollegier for de brødre, der studerede ved disse universiteter. Ofte var franciskanerne samtidig lektorer i deres egen orden og lærere på universiteterne. Således var forholdene på de tyske universiteter, hvor de fleste nordboer, udover i Paris, træffes blandt de studerende.¹⁰⁰

Ved at gennemgå navnene i universitetsmatriklerne skulle man altså kunne konstatere, hvilke franciskanere fra de nordiske lande, der fik denne tidens højeste uddannelse, og om *Jakob* er iblandt dem.¹⁰¹ Men en gennemgang af de europæiske universiteters matrikler fra senmiddelalderen med henblik på at finde netop ham, har ikke ført til noget sikkert resultat. En *Jacobus Johannis* eller *Hansen* studerede 1519-21 ved universiteterne i Rostock, Greifswald og Frankfurt an der Oder, men han var ikke franciskaner og siges udtrykkelig at være fra Hamburg.¹⁰² Mere interessant er en franciskaner ved navn *Jakob*, der 1517 blev optaget i matriklen ved Universitetet i Wien. Han fik samme år lov til at forelæse for den teologiske doktorgrad over Efeser- og Filipperbrevene. Om hans oprindelse oplyses, at han var fra Saxonia, og havde tilnavnet »Atrebatensis«.¹⁰³ Dette er imidlertid gådefuldt, for almindeligvis betyder dette latinske stednavn byen *Arras* i Frankrig. Men ganske samme latiniserede stednavn, »Atrebatensis«, benyttes, første gang franciskanerklostret i Ålborg 1255 nævntes i et pavebrev. Pave *Alexander IV* bestemte dengang, at Børglum bispesædes indkomster skulle oppebæres af gardianen og klostret »Atrebatensis«, så længe den udvalgte biskop *Elav* opholdt sig ved kurien.¹⁰⁴ Selvom

100. Om franciskanerordenens uddannelsessystem se f.eks. Heribert Holzapfel, *Handbuch der Geschichte des Franciskanerordens*, Freiburg im Breisgau 1909, 268-294. – John Moorman, *The Franciscan Order*, Oxford 1968, kapitler som »The friars and the universities« 123-139, »The schoolmen« 240-255 og »The old learning and the new« 533-547.
101. H. Friis-Petersen, *Danske og norske studenter ved udenlandske universiteter*, ms. på Det kgl. Bibliotek og Rigsarkivet = en alfabetisk ordnet fortegnelse over nordiske navne, fundet i udenlandske universitetsmatrikler.
102. A. Hofmeister, *Matrikel der Universität Rostock*, Rostock 1889-1891. – E. Friedländer, *Matrikel der Universität Greifswald*, I-II, Leipzig 1893. – Samme, *Matrikel der Universität Frankfurt an der Oder*, Leipzig 1887.
103. *Die Matrikel der Universität Wien*, II, 1, 1959. Under stikordet »Natio Saxonia« regnedes også Norden og her nævnes »Dom. Fr. Jacobus Atrebatensis de Saxonia Ordinis minorum«. – P. A. Hasenhütl, *Franziskaner an der Wiener Universität*, Franziskanische Studien, 26 Jahrg. 1939, 23-38.
104. Lindbæk, *De danske franciskanerklostre*, 1914, 138. – Pave Alexander IVs brev udgivet i *Diplomatarium Danicum*, 2 rk. I bd. No. 157.

denne skrivemåde for Ålborg beroede på en skrivefejl eller en misforståelse i det pavelige kancelli, kan det godt have vundet en vis hævd som en god latinisering af denne bys navn. Hvis dette gjorde sig gældende endnu i 1500-tallet, kan Jakob have været en dansk franciskaner fra klostret i Ålborg, for »Saxonia« betød ikke strengt ordensprovinserne, men universitetsnationen »Saxonia«, hvortil også nordboer ved Wieneruniversitetet regnedes. – At denne *Jakob* skulle have noget med Jakob den Danske at gøre, er ikke hermed sagt, men muligt er det.

Et andet træk, der kunne tale herfor, er, at universitetet i Wien var et af de steder, hvor der først grundlagdes et »*Collegium Trilinguum*«.

I Vesteuropas *latinsk* skolede Middelalder havde kendskabet til *græsk* været en sjældenhed og kendskabet til *hebraisk* endnu ringere. Men Byzans' fald 1453 medførte en flugt af græske lærde til Renæssancens Italien, og humanister som venetianeren *Aldus* gjorde herefter kendskabet til græsk til et programpunkt for de lærde. Nord for Alperne var *Erasmus af Rotterdam* pioneren for den ny humanisme, og han udgav allerede 1516 Det nye Testamente på græsk, den udgave, der blev grundlaget for Luthers oversættelse til tysk.¹⁰⁵

Ved de førende universiteter blev studiet af græsk og snart også af hebraisk tidens krav, og der stiftedes særlige kollegier, hvor disse Bibelens tre grundprog skulle dyrkes. Franciskaneren og den senere ærkebiskop af Toledo, *Francisco Ximenes af Cisneros*, stiftede 1508 universitetet i Alcalá, hvor man gjorde det til en hovedopgave at udgive Bibelen på de klassiske grundprog. Resultatet blev den berømte *Biblia Polyglotta*, der udkom med pavelig approbation 1520. Inspireret af Erasmus stiftede engelske humanister ved Oxford-universitetet 1517 *Corpus Christi College*, hvor man begyndte med græsk-undervisning, fra 1520 også med hebraisk, og Cambridge fulgte umiddelbart efter. *Erasmus* var personlig engageret i stiftelsen af »*Collegium Trilinguum*« i *Louvain*, der også støttedes af kejser *Karl V*, og som kunne begynde sin virksomhed 1518. Hebraisk lærtes her fra 1520, og blandt eleverne var den danske reformator *Hans Tausen*. I Paris stiftede *Frans I* »*College de France*«, men her, som også ved universiteterne i Wittenberg og Leipzig, der principielt også gjorde de tre klassiske sprog til et led af studieplanen, kneb det i den første tid meget med at skaffe egnede lærere. *Erasmus* rådede *Melanchton* til at tage til Cam-

105. Johan Huizinga, *Europäischer Humanismus*, *Erasmus* Hamburg 1958, 81-82.

bridge, hvis han ville tilegne sig gode græskkundskaber. Ved Wieneruniversitetet endelig stiftede *Johann Faber*, der var biskop af Wien 1530-41, et tresproget kollegium »St. Nicolas-kollegiet«. ¹⁰⁶ Ved de nordtyske universiteter, hvor nordboer først og fremmest studerede, for ikke at tale om universiteterne i *København* og *Uppsala*, nåede man næppe at indføre græsk og hebraisk før Reformationen. Humanisten og historikeren *Marschalk Thurius* ved universitetet i Rostock skal dog have undervist i Det nye Testamente på græsk allerede fra 1510. ¹⁰⁷ Christian II's indkaldelse af *Mathias Gabler* til Københavns Universitet 1521-22, blev en ganske kortvarig visit, der endnu ikke førte til, at græsk fik hjemme her. ¹⁰⁸

Den største vanskelighed ved at konstatere, om en franciskaner som broder *Jakob* kan have studeret ved et eller andet af de universiteter, der i disse år tog de tre klassiske bibelsprog op, er, at tiggermunke ofte slet *ikke immatrikuleredes*, selvom de deltog i et universitets undervisning. Det var en uskreven regel, at hvis dominikanere eller franciskanere i en universitetsby havde et kloster, der samtidig fungerede som kollegium for ordenes egne studerende, så behøvede disse ikke at immatrikuleres for at kunne følge undervisningen. De var jo pr. definition »fattige«, d.v.s. de skulle ikke betale noget gebyr for at blive undervist, og deres livsunderhold var deres egne ordeners sag. Derfor udelod man dem ofte helt – men dog ikke altid, som det nævnte eksempel fra *Wien* viser – af matriklen. Man kan altså *ikke* drage den slutning, at fordi det ikke hidtil har ladet sig gøre at påvise en studerende franciskaner, der sikkert kan identificeres med *Jakob*, kan han ikke have opholdt sig og studeret ved et af de universiteter, der bød på den moderne »tresprogede« undervisning. Det er også muligt, at han, ligesom ivørigt den berømte *Erasmus* selv, har været autodidakt eller kan have tilegnet sig sin viden gennem privat undervisning under forhold, der ikke har sat sig noget spor i de bevarede kilder.

Det eneste bevarede vidnesbyrd om *Jakob*'s humanistiske og teologiske studier er da det eksemplar af *Erasmus'* oversættelse af Det nye Testamente fra 1522, som han selv i Schwerin 1539 overgav til sin medbroder *Søren Nielsen* fra Hornbæk. ¹⁰⁹

106. P. S. Allen, *Erasmus, lectures and wayfaring sketches*, Oxford 1934 kapitlet »The trilingual colleges of the sixteenth century«, 138-163.

107. Karl Schmalz, *Kirchengeschichte Mecklenburgs*, II, 1936, 12.

108. J. Oscar Andersen, *Overfor Kirkebruddet*, Kbhv. 1917, 102-107.

109. Jfr. ovenfor note 48.

4. Religiøst afkald og politisk fornægtelse

En kongesøns eller en kongedatters indtræden i en religiøs orden var også i Middelalderen en sjælden, men dog langtfra ukendt begivenhed. Allerede i 1100-tallet nedlagde en regerende dansk konge, nemlig *Erik Lam*, styret for 1146 at blive munk i St. Knuds Kloster i Odense. To af Valdemar den Stores døtre, *Margrethe* og *Marie*, blev nonner i Vor Frue Kloster i Roskilde.¹¹⁰ Mere kendte er *Erik Plovpenning*s døtre, *Jutta* og *Agnes*, der stiftede St. Agnete dominikanerindekloster i Roskilde og selv indtrådte deri, men kort tid senere flygtede under pinlige omstændigheder.¹¹¹ I Sverige blev *Magnus Ladulås'* datter *Regitze* franciskanerinde og ca. 1336 abbedisse for det af faderen stiftede St. Clara-kloster ved Stockholm.¹¹² En pioner for franciskanerordenen i Nordtyskland var grev *Adolf IV* af Holsten, sejrherren fra slaget ved Bornhøved, der 1238 abdicerede til fordel for sine sønner og indtrådte i franciskanerordenen. Han levede resten af sit liv i det af ham selv stiftede kloster i Kiel.¹¹³ En tradition vil vide, at en i Perugia 1415 død franciskaner ved navn *Henrik*, skal have været af dansk kongeslægt, men historisk sikkert materiale understøtter ikke denne legende.¹¹⁴

I den tid, vi beskæftiger os med, blev en nordtysk fyrstesøn franciskaner. Det var en søn af fyrst *Adolf I* af Anhalt ved navn *Wilhelm*. Han indtrådte 1473 i franciskanerklostret i Halle og tog navnet *Ludwig* til minde om Ludvig den Hellige af Frankrig. I mange år var broder *Ludwig af Anhalt* gardian for klostret i Halle, hvor han lagde stor iver for dagen for observansreformens gennemførelse. Som ganske ung så *Luther* denne tidligere fyrstesøn vandre barfodet med tiggerskålen i

110. *Saksens Danesaga* oversat af J. Olrik, II bd. 1925, side 110 om Erik Lams klostergang. – Arthur Fang, Roskilde, I bd. 1945, 312 om Valdemar den Stores døtre.

111. Jarl Gallén, *La province de Dacie de l'ordre des frères prêcheurs*, I bd. Helsingfors 1946, 88-89. – Thelma Jexlev, *Agnes og Jutta*, Dansk biografisk Leksikon, 3. udg. henholdsvis I, 75-76 og VII, 491.

112. Jöran A. Nordberg, *S. Claræ Minne*, Stockholm 1727, 7-8.

113. Athanasius Bierbaum, *Die Franziskaner in Kiel ehem und jetzt*, Werl/Wf. 1932. – Martin Redeker, *Das Kieler Kloster und die Theologische Fakultät*, Kiel 1964, kapitel II, 1 »Graf Adolf IV, Landesfürst und Franziskaner«, side 17-26.

114. *Il beato Enrico*, Miscellanea Franciscana, IV bd. 1, Foligno 1889, 115-117.

Magdeburgs gader.¹¹⁵ Også blandt de danske franciskanere støttede broder Ludwig af Anhalt oberservansbevægelsen, idet han som generalvikarens kommissær deltog i observantkapitlet i Odense 8. september 1502.¹¹⁶ På hjemrejsen optog han augustiner-nonnerne i Bords-holm, Holsten, i ordenes bønbroderskab.¹¹⁷ Han døde 1505 og blev begravet i Magdeburg. Denne mand kan have haft sin betydning for den unge danske kongesøn Jakob, hvis moder residerede i Odense, som eksempel på, at også en fyrstesøn kunne blive gråbroder.

Når spørgsmålet om, hvorfor de danske kilder intet meddeler om Jakob og hans indtræden i franciskanerordenen, skal drøftes, må det især være udeladelsen af ham i hans medbroder, *Peder Olsens* omfattende historiske forfatterskab, der er en gåde. Broder *Peder Olsen* var jo på en gang begejstret for sit danske folk, for dets kongeslægt og for sin franciskanske orden, især for observansbevægelsens triumf i Danmark.¹¹⁸ Han levede samtidig med broder Jakob i provinsen Dacia, så det er simpelthen utænkeligt, at han ikke skulle have kendt ham. Alligevel nævner han ham ikke med et ord! Ingen skulle det ellers have været mere nærliggende at omtale og fremhæve end en søn af kong *Hans* og dronning *Christine*, der ligesom Peder Olsen selv var medlem af de danske observanter, og som i hvert fald i årene omkring 1530 gjorde en fremragende indsats iblandt dem. Hvorledes kan denne tavshed forklares?

I et vist omfang kan udeladelsen af *Jakob* hos Peder Olsen forklares med tilsvarende argumenter, som gjaldt andre nærliggende kilder: dronning *Christines* Hofholdningsregnskaber og universitetsmatriklerne, nemlig ud fra kildernes egen hensigt og naturlige begrænsninger.

Broder *Peder Olsen* var ikke en »fri« historiker, i hvert fald ikke, da han i sin optegnelsesbog, »Collectanea«s læg X skrev sine bidrag til sine danske ordensbrødres historie. Han fulgte her, utvivlsomt efter pålæg af sine foresatte, en ganske bestemt plan. Denne plan indebar, at han kun omtalte medbrødre ved navn, hvis de havde haft officielle hverv i provinsen »Dacias« historie. Han nævnte næsten kun med-

115. Leonhard Lemmens, *Aus ungedruckten Franziskanerbriefe des XVI. Jahrhunderts*, Münster 1911, 8-22 og 77-79. – Martin Luther, *Gesammelte Werke*, Weimarer Ausgabe, bd. 38, 105. – Samme, *Tischreden*, bd. VI, 238.

116. Petrus Olai, *De ordine fratrum minorum*, Script. min. II, 316.

117. C. Sagittarius, *Historia principuum Anhaltinorum*, 1586, 100-101.

118. J. Nybo Rasmussen, *Broder Peder Olsen*, 146-147.

brødres navne, hvis de havde haft embeder som provincialministre eller som provincialvikarer for observanterne, hvis de havde grundlagt klostre eller hvis de havde været eller senere var blevet biskopper.¹¹⁹ Da *Jakob* jo først fra 1537, det år hvor Peder Olsens provincialliste slutter, fik et sådant embede, kan udeladelsen af hans navn opfattes som en simpel følge af denne stramme begrænsning. Dette gælder i hvert fald, når man betragter franciskanerhistorien i *Collectaneas* læg X.

Noget anderledes stiller sagen sig, når talen er om de øvrige dele af »*Collectanea*«, de resterende læg, samt hans senere værk »*Danorum Gesta*«. I dette stof viser hans tilhør til og kærlighed til sin orden sig ved, at han omtalte begivenheder og personer af særlig betydning for dens historie i Danmark specielt indenfor kongehuset. Således omtaler han *Valdemar Sejrs* glæde over de første gråbrødres ankomst til Ribe 1232, *Erik Plovpenning*s ønske om at blive begravet i franciskanerknutten i Roskilde, *Magnus Ladelås'* begravelse i Stockholm franciskanerkloster, *Erik Menveds* dronning, *Ingeborgs*, indtræden og død i Roskilde St. Clara-kloster og *Christian Is* støtte til observansreformens indførelse i Danmark. Fra sin egen tid opregner Peder Olsen dronning *Christines* grundlæggelse af Københavns St. Clara-kloster 1505, prins *Frans'* begravelse i Odense Gråbrødrekirke 1511, Kong *Hans* begravelse sammesteds 1513, Christian IIs sønner, *Maximilian* og *Filips* begravelse i Københavns Gråbrødrekloster 1519 og 1520 og dronning *Christines* begravelse i Odense klostret 1521.¹²⁰ På denne strengt objektive, men alligevel diskrete måde, dokumenterede Peder Olsen både de ældre danske kongers og især de første oldenborgske kongers forkærlighed for hans orden. Men da broder *Jakob*, da Peder Olsen skrev, hverken havde stiftet noget kloster, eller var død eller var blevet begravet i en klosterkirke, faldt han udenfor de stramme rammer, Peder Olsen fulgte også for den måde, hvorpå han skildrede sin ordens forhold til Danmarks og kongernes historie.

Tidligere har vi allerede undersøgt, hvorledes *Peder Olsens* bidrag til *kongefamiliens genealogi* ikke var udtryk for nogen metode, men blot voksede, efterhånden som han samlede og sammenfattede sine notitser herom fra de tidligste bidrag i »*Collectaneas*« Danmarkshistorie ca. 1522 til syntesen i »*Danorum Gesta*« ca. 1540, hvor han nævnte

119. Samme, 57-63 og 89-95.

120. Samme, 84, 120-123.

Christian, Elisabeth og Frans ved navn, samt, uden navn, de to døde sønner i Helligtrekongerskapellet.¹²¹ Denne mangel på genealogisk mål og metode kan også forklare, at han ikke fik nævnt Jakob, der jo ikke spillede nogen politisk rolle i danmarkshistorisk sammenhæng.

Alt dette taget i betragtning og vurderet efter sin betydning, må man alligevel sige, at det næppe kan give *hele* forklaringen på Peder Olsens tavshed. Hvis kong *Hans* og dronning *Christine* havde en søn, der blev franciskaner af den strenge observans i Danmark, og som ifølge Uddriveskrøniken spillede en ganske betydelig rolle i ordenens forsvarskamp mod protestantismen, så skulle den konge- og observansbejstrede *Peder Olsen* dog nok alligevel have fundet på en udvej for at omtale ham, hvis han have villet. Og hvorfor skulle han *ikke* have villet?

Faktisk må vi først søge svar på et beslægtet spørgsmål: var der andre emner, Peder Olsen må have kendt, men udelod med vilje, og i så fald hvorfor? Dette viser sig faktisk at være tilfældet. De mest iøjnefaldende af Peder Olsens åbenbart bevidste udeladelser er, at han hverken omtalte den danske katolske kirkes forsvarer, Poul Helgesen, eller sin egen ordens kamp og franciskanerklostrenes undergang under den begyndende Reformation i Danmark.

Det er påvist, at *Peder Olsen* udmærket har *kendt Poul Helgesen*. Karmeliten benyttede ca. 1524 de ældre dele af Peder Olsens »Collectanea« som kilde til sin berømte »Skibykrønikes« første afsnit. Senere, ca. 1534, benyttede omvendt Peder Olsen »Skibykrøniken« som kilde til fremstillingen af Christian II's og Frederiks Is tid i sin »Danorum Gesta«. Muligvis havde han tilmed andel i, at Skibykrøniken reddedes for eftertiden ved indemuringen i Skiby Kirkes kor.¹²² Men trods dette nævner *Peder Olsen* aldrig *Poul Helgesens* navn eller omtaler hans virke med et eneste ord. Hvorfor ikke?

Påfaldende, omend noget lettere forklarligt, er også hans manglende omtale af, hvorledes hans *ordens klostre* fra 1528 blev *nedlagt* det ene efter det andet, skønt han levede og arbejdede på den tid og må have oplevet det hele på nærmeste hold. Først det generelle forbud mod tiggermunke i Danmark 1537 gav ham anledning til en enkelt

121. Se foran side 12-18.

122. J. Bøggild-Andersen, *Studier over Poul Helgesen I*, Hist. Tidsskr. 11 rk. V bd. 1956, 8-39 og 71-98.

resigneret sætning i »Danorum Gesta«. ¹²³ Men dette kan forklares ved den regulering, hvormed ordensledelsen fordelte det historiske arbejde i provinsen. Ca. 1533-34 blev broder *Jakob Johansen* og hans medarbejdere som ovenfor omtalt sat til at affatte *Uddrivelseskrøniken* som indlæg ved den proces ved Herredagen 1534, hvorved man håbede at kunne vinde de tabte klostre tilbage. Samtidig fik broder Peder Olsen nemlig til opgave at skildre *klostrenes grundlæggelsehistorie* illustreret med visse stiftelsesdokumenter, som det var vigtigt at kunne forelægge ved den samme proces. ¹²⁴

Her giver ordensledelsens *planlægning* af arbejdet en forklaring. Trods dette er det påfaldende, at *Peder Olsen* ikke fandt anledning til at nævne hverken *Poul Helgesen* eller sin medbroder *Jakob* et eneste sted. Han afbrød tilmed sin *provincialministerliste* på det tidspunkt, hvor *Jakob* blev valgt til franciskanerprovinsen *Dacias* sidste provinsi-alminister, den ordensprovins, *Peder Olsen* tilhørte, og havde koncentreret sig så meget om i sine historiske værker. Hvorfor *denne* tavshed? De givne forklaringer er ikke helt tilstrækkelige. En eller anden *hensigt må* ligge både bag broder *Peders* tavshed og *Jakobs* egen diskretion om, hvem han var.

Peder Olsen må nødvendigvis have *kendt* *Jakob*. Enten har han *ikke* vidst, hvem han virkelig var, eller også har han vidst det, men bevidst *fortiet* det. Logisk set findes ingen andre muligheder. Hvilken er den rette? Idet vi atter genkalder os den kontekst, i hvilken broder *Peder* arbejdede, kan spørgsmålet ændres til dette: har de, der vidste, hvem *Jakob* var, fortalt *Peder Olsen* det eller ikke? Hvem vidste, hvem *Jakob* var? Udover han selv og familien, *må* også franciskanernes ledelse i Danmark, d.v.s. *provincialministrene* have vidst det. Det var nemlig dem, der godkendte optagelsen af nye medlemmer af ordenen, og som havde den opgave at sende dem på studier, tildele dem embeder o.s.v. Disse ledere *må* nødvendigvis have vidst, hvem ethvert medlem af ordenen var. Men det er fuldtud muligt, at kun de *alene* har siddet inde med denne viden, mens de øvrige medbrødre kun har kendt *Jakob* som ethvert andet medlem af ordenen, ganske på lige fod med alle andre.

Jakob selv kaldte sig i *Uddrivelseskrøniken* simpelthen »*Jacobus*

123. Petrus Olai, *Paraleipoumena Chronicorum* = Gl. kgl. Saml. 2461,4⁰, fol. 82r.

124. Se ovenfor side 86-87 samt J. Nybo Rasmussen, *Broder Peder Olsen*, 33-37.

Johannis«. Denne betegnelse kunne, som allerede vist, næsten genialt på en gang tale sandt om, hvem han var, og dog skjule det effektivt. Han var søn af kong Hans som latiniseres »Johannes«. Men genitivformen heraf, »Johannis«, er som sagt det mest udbredte af alle danske patronymika, der kan oversættes både som Johansen, Jonassen, Jonsen, Jensen og Hansen, d.v.s. navne, der endnu i dag er blandt de mest udbredte af alle danske efternavne. I sit virke som vicegardian 1527-30 og socius for provincialministeren 1531-34 ses intet tegn til, at han blandt sine medbrødre er blevet anset for andet og mere, end hvad hans personlige evner og hans embeder berettigede ham til. Som kongesøn behandledes han i hvert fald ikke.

At indtræde i en religiøs orden, blive munk eller nonne, betyder ifølge katolsk kirkeret, at man ved løfteafleggelsen »afdør fra verden«. Man giver derved afkald ikke blot på retten til personlig ejendom, på retten til at gifte sig og på sin personlige frihed, idet man lover lydighed mod sin foresatte. Man giver også afkald på alle andre verdslige rettigheder, der måtte være knyttet til ens familiære eller standsmæssige stilling, herunder arveret og andre med slægt og stand forbundne personlige privilegier. En søn eller en datter af en fyrste gav afkald på alle til arv knyttede politiske rettigheder. I katolske lande var kirkeret også gældende landsret. En søn af kong *Hans* og dronning *Christine*, der indtrådte i en orden, gav dermed for sin person afkald på alle arverettigheder til de nordiske lande, til grevskabet Oldenburg og til Hertugdømmerne Slesvig-Holsten, og det både efter kirkelig og verdslig ret.

Hvor forståelig *Jakobs* valg af sine forældres ynglingsorden, de observantiske franciskanere, end var, rejste dette valg dog et yderligere problem netop for ham som kongesøn. Alt tyder på, at han har taget sit kald helt alvorligt: han ville være tiggermunk for *alvor*, ikke blot på skrømt. De ovenfor angivne eksempler på kongeætlinges klostergang viser en tydelig tendens til, at disse næsten var forudbestemte til ikke at nøjes med at være ganske almindelige munke eller nonner, men straks, undertiden selvom de var børn ved deres indtræden, fik de højeste stillinger som priorinder eller gardianer. Det var ligefrem et af tidens kirkelige onder, at store kirkelige embeder besattes af helt unge eller børn, når blot deres herkomst var fornem nok, eller hvis slægten havde penge og indflydelse nok. Det var et af franciskanerobservansens mål at bekæmpe sådanne misbrug.

Derfor må *Jakobs* klosterkald have voldt spekulationer om, hvorle-

des det ville være ham muligt som kongesøn at virkeliggøre det for alvor, hvis alle og enhver vidste, hvem han egentlig var. Alle og enhver, også *Luther*, vidste jo, at denne broder *Ludwig*, der tiggede i Magdeburgs gader, egentlig var en fyrstesøn. Mon det ikke har betydning, at han, måske trods ønske om det modsatte, alligevel altid fik særbehandling? Blev behandlet med særlig respekt, uanset han gik nok så ydmygt med tiggerskålen? Havde særlig andægtige tilhørere ved sine prædikener? Særlig let var avanceret til gardian?

Kong *Hans*, dog ikke mindst den strengt religiøse dronning *Christine*, må have gjort sig mange tanker, da deres søn *Jakob* ville blive gråbroder. Sammen med ordensledelsen, observanternes daværende provincialvikarer, har familien aftalt, at det bedste var, at *Jakob* indtrådte på en sådan måde, at hans identitet så vidt muligt skjultes, undtagen for den lille indviede kreds, der måtte vide besked. Kun på denne måde kunne alvoren i hans kald virkelig sikres. Således har han selv følt det rigtigst. Uden at afsløre sig selv eller at blive afsløret af andre, har han så gennemført sit noviciat i et eller andet kloster, der tilhørte observansen. I stilhed er han blevet sendt til videregående studier i udlandet, ikke under et falsk navn, men blot som »*Jacobus Johannis*« = en dansk gråbroder med et anonymt navn som så mange andre. Af hensyn til sit kalds alvor og integritet har kongesønnen på denne enkle måde fundet en udvej, som hans samvittighed viste ham selv og hans nærmeste som den eneste mulige, hvis han i sand ydmyghed og fattigdom ville efterfølge Den hellige Frans af Assisi.

Hvis teorien om *Frans*-billedet på *Claus Bergs* altertavle i Odense er rigtig, har hans moder på denne diskrete måde bevaret et varigt minde om ham, afbildet sammen med den øvrige familie, men dog samtidig som et udtryk for hans religiøse kald, der indebar frasigelse af alle de til familieskabets knyttede rettigheder.

Både *Uddrivelseskrønikens* anonyme navneform og *Peder Olsens* påfaldende tavshed kan på denne måde forklares logisk tilfredsstillende. Uanset om broder *Peder Olsen* har været indviet i hemmeligheden eller ej, har han i hvert fald haft tavshedspligt. På denne måde har *Jakobs* foresatte og medbrødre i forståelse med ham selv respekteret den diskretion om hans oprindelse, der for ham som kongesøn var nødvendig for hans kalds ægthed.

Først da *Reformationen* fik den katolske samfundsorden i Danmark til at bryde sammen, da franciskanerne fra at være favoriserede blev forfulgte, og da *Jakob* var blevet landflygtig fra sit fædreland, fandt

han selv anledning til ved at benytte tilnavnet »Gottorpius« at løfte lidt af det slør, han i sin ungdom havde pålagt sig.

Omgivelsernes bevæggrunde behøver ikke at have været så uselviske som *Jakobs* egne. Familien kan også have haft politiske motiver til at være tilfreds med, at han gik i kloster. Ordensløftet betød jo, at der så var en arving mindre at tage hensyn til i den oldenborgske dynastipolitik. På den tid, hvor Jakob fødtes, søgte hans far, kong *Hans*, som vi har nævnt, at få sin broder *Frederik* ind på en gejstlig løbebane for at hindre ham i at gøre skår i hans herredømme i Hertugdømmerne. *Frederik* nægtede, og resultatet blev som sagt Hertugdømmernes deling 1490.¹²⁵ At hans søn, *Christians* yngre broder *Jakob*, valgte et ordensskald, kan derfor ikke have været kong *Hans* og slet ikke *Christian* selv uvelkomment. Hvis der har været truffet en aftale om, at man tilmed skulle holde hans identitet *skjult* for almenheden, har familien bestemt heller ikke haft noget derimod; så var han jo desto mere effektivt ude af billedet i den dynastiske strategi omkring de politiske rettigheder. Sildefødingen *Frans* voldte her nogle vanskeligheder, der dog løstes ved hans tidlige død før faderen. Da kong *Hans* døde, gjorde kun derfor *en* søn politiske krav gældende, nemlig den ældste overlevende, *Christian*. At han faktisk havde en broder i gråbrødrakuten, var der bestemt ingen grund til at minde nogen om, hvis det kunne undgås.

Men *Christian II* gik nogle år senere endnu videre. Der findes et centralt politisk dokument, som viser, at *Christian II* ikke blot var godt tilfreds med, at hans broder *Jakob* ikke stillede nogen politiske krav. Han var endog parat til, for sine egne politiske måls skyld, offentligt at benægte, at han overhovedet eksisterede!

Da *Christian II* i 1520 havde tvunget Sverige til underkastelse, viste det sig hurtigt, at han, trods overenskomsten med de svenske rigsråder i Uppsala 6. marts samme år, ikke ville nøjes med at tage imod tronen som den af rigsrådet kårne konge. Hans besiddelse af Sverige skulle anerkendes som en heraf uafhængig ret.¹²⁶ Denne politik gennemførte han efter Stockholms fald 7. september med det resultat, at det sven-

125. Se ovenfor side 65 ff.

126. Lizzie Wie Andersen, m.fl., *Uppsala-overenskomsten 1520. Magtstruktur og magtkamp i Sverige januar-oktober 1520*, Odense 1975, især kap. 9 »Fyrsteabsolutismens fremmarsch september-oktober 1520« side 118-119. – C. F. Allen, *De tre nordiske Rigers Historie*, bd. III, I del, side 306-307. – C. Paludan-Müller, *De første Konger af den oldenborgske Slægt*, 1874/1971, 351-352.

ske rigsråd 31. oktober 1520 udstedte et brev om hans *arveret* til landet.¹²⁷ Det hedder heri, at rigsrådet dagen før, 30. oktober,¹²⁸ havde været samlet i Stockholms Gråbrødrekloster for at aftale, hvorledes den nært forestående kroning skulle foregå. Da var to mænd kommet til, nemlig kejserens gesandt, Dr. *Johan Sucket* og biskoppen af Odense, *Jens Andersen Beldenak*. De havde på kongens vegne og efter hans befaling forklaret »sancte Erich konungs screffwen lag, som inneholder, ath nær flere konungs søner til richit æra, thaa scole lagmennena aff them en tillnempna eller wtkesa, oc then till konunge døma. Mæn epter thii förscreffne waar naadigeste herre, konungh *Christiern*, wti høgboeren førstes konung Hansses, fordom Sueriges Konungs, tiidh, thaa flere konunge søner till waare, till waare retthe herre wthwald, nw *alenaste son oc ærffwinge ær* till Sweriges riiche epter hans nades kære herre faderes døødh, gaaffwe the føre oss i rettha och begeredhe, ath wii hans naade som en enasthe son och enasthe arffwinge, epter thii ej flere nw til ære, epter hans naades herre faders døød, ther wall paa gaa kan, før en *reth arffherre* till Sweriges riche wille anama, crøna oc crisma ...« Herefter havde rigsrådet overvejet loven og rådført sig med de til kroningen allerede sammenkaldte repræsentanter for det svenske folk, og besluttede så, »ath Sweriges Riiche bør och tilhører förscreffne war kæreste, naadigeste herre konungh *Cristiern*, konungh *Hansses*, fordom Sweriges konungs, *enasthe son*, wt reeth arff och lagelig epterfølgjandhe, och eckie epter naaghen wthwælielse«. Da Christian tilmed var af St. Eriks slægt, lovede de at krone og krisme »Hans nade før waar och Sweriges riikes reeth arffherre och konungh oc eckie epter nogen wthwælielse, nær hans naade oss tillkreffwer«. Toogtyve af de otteogtyve udstedere af brevet, deriblandt ærkebiskop *Gustav Trolle*, beseglede brevet.

127. O. S. Rydberg, *Sveriges traktater med främmande makter*, III bd. Stockholm 1895, 623-624. Ms. Kbhv. Rigsarkivet. Pergamentsaml. D. 14. Sverige N° 184.

128. I mange fremstillinger, også i Lizzie Wie Andersen, *Uppsalaoverenskomsten*, 1975 er datoen forkert. Brevet selv angiver, at mødet fandt sted »aar epter Gudz burdh MDXX, tisdagen nest føre omnium sanctorum dagh«. Dette har Rydberg opløst til 29. oktober. Men kontrol i Bauers kalender viser, at Allehelgens dag, dvs. 1. nov., i året 1520 var en torsdag, så tirsdagen før kan kun være 30. oktober. Brevet selv er dateret »vigilia omnium sanctorum«, dvs. den 31. oktober. Tidsfristen, som Christian II undte svenskerne til overvejelse af den vidtgående forfatningsændring, som brevet indebar, var således endnu kortere end almindelig antaget.

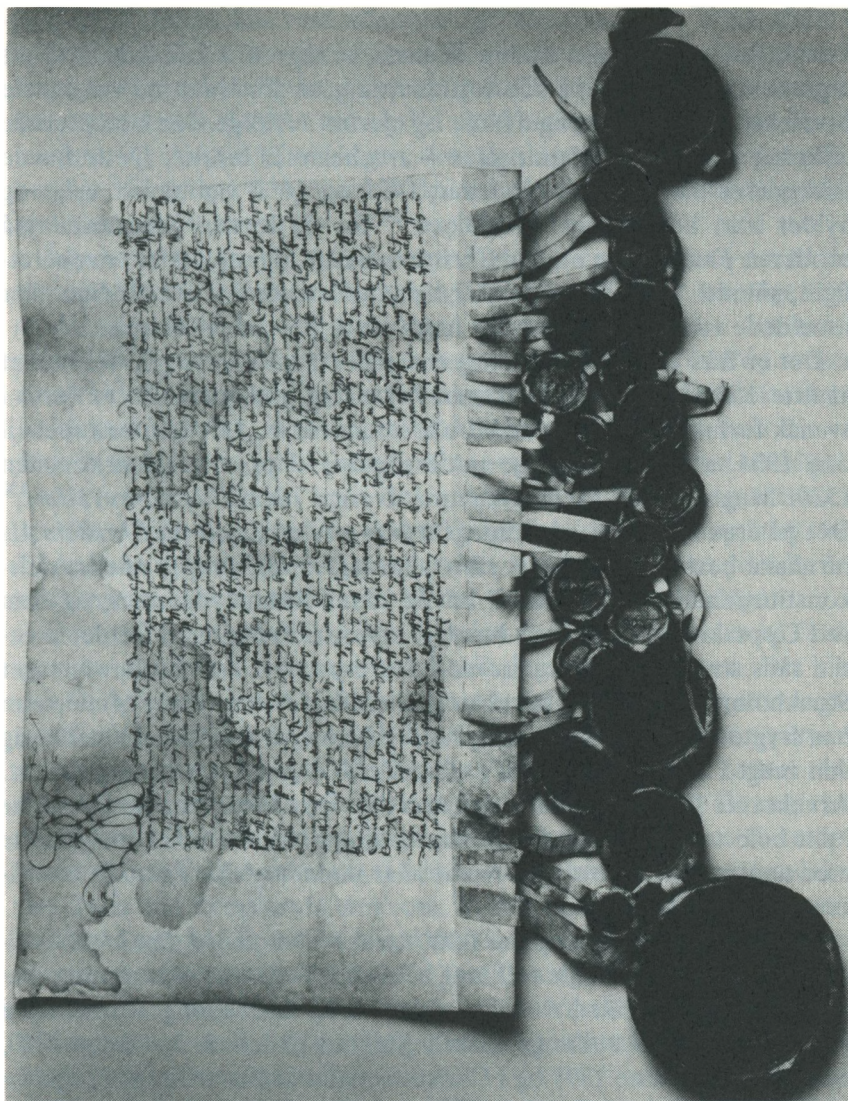

Fig. 16. Det svenske rigsråds erklæring af 31. okt. 1520 om, at Sverige tilhørte kong Christian II, ikke på grund af valg, men ved arv, fordi han nu var kong Hans eneste søn og arving.

Hvis dette dokument udtrykker sandheden, eksisterede 1520 hverken *Jakob* eller nogen anden levende broder til Christian II. Dets argumentation hviler på den forudsætning, at Christian nu var eneste overlevende søn til kong Hans, og derfor – ifølge den accepterede tolkning af svensk forfatningslov – arveherre til landet. Dette havde ikke været tilfældet, da Christian 1497 og 1499 var blevet valgt og hyldet som kong Hans efterfølger,¹²⁹ for da levede ydermere også broderen *Frans*. Men nu var *Christian* eneste søn og *derfor* arveberettiget, således at de tidligere *valg* nu måtte anses for overflødige eller forældede som begrundelse for hans ret til den svenske trone.

Det er ikke hensigten her at gennemgå det politiske spil, der i løbet af året 1520 førte frem til fremsættelsen og godkendelsen af dette i svensk forfatningshistorie hidtil uhørte arvekrav. Der kan henvises til den 1974 udgivne udførlige undersøgelse »Uppsalaoverenskomsten 1520. Magtstruktur og magtkamp i Sverige januar-oktober 1520«. ¹³⁰ Det påvises her, at arvehyldningsbrevet er slutstenen på *Christian II's* juridiske bestræbelser for at sikre sig magten uafhængigt af den råds-konstitutionalisme, der hidtil havde båret Kalmar-unionen, og som ved Uppsala-aftalen i marts havde været forudsætningen for det svenske råds støtte til hans kamp mod Sture-partiet. Da han havde taget Stockholm, følte han sig stærk nok til at tilsidesætte denne aftale, som han frygtede ville binde ham og hindre ham i for fremtiden at sikre sig den magt i Sverige, som han i alle tilfælde mente, var hans gode ret. Arvekravet 1520 var jo anvendelsen i Sverige af den for *oldenborgerne* i det hele taget typiske *dynastiske tænkning*, vi allerede i forbindelse med analysen af Gottorpius-navnet har undersøgt for de andre nordiske rigers vedkommende.

Den hidtidige forskning har ikke været i tvivl om, at den i arvehyldningsbrevet stedfindende tolkning af svensk forfatningslovgivning, betegnet som »St. Eriks lov« er en utilstedelig fordrejning af meningen med denne lov d.v.s. kongebalken i Magnus Erikssons Landslov 1360, bekræftet i unionen 1397 og i Christoffers Landslov 1442. *K. G. Hildebrandt* kaldte tolkningen »ett hån mot gällande svensk rätt« og ovennævnte undersøgelse konkluderer, at Christian II kun »opnåede enerkendelse af arveretten for sin egen person på grundlag af en grov

129. C. Paludan-Müller, *De første Konger af den oldenborgske Slægt*, Kbhv. 1874/1971, 173-177 og 286 omhandler disse tidligere valg og hyldninger.

130. Se note 126.

misfortolkning af de svenske kongevalgsbestemmelser«. ¹³¹ Når dette er opfattelsen af brevets juridiske side, må der være grund til også at betragte dets realitetspåstand, nemlig at Christian 1520 var den *eneste* søn, med kritik. Brevet må også i så henseende vurderes ud fra sin tendens og sine forudsætninger, den givne politiske situation og den hensigt, Christian II og hans rådgivere havde med at forelægge det svenske rigsråd kravet.

Ingen er i tvivl om, at Christians formål var at opnå en ret til den svenske krone, der var uafhængig af rigsrådet eller for den sags skyld af det svenske folk i det hele taget. Men ville han gøre det ved at påberåbe sig arveretten, måtte han nødvendigvis også hævde at være *eneste* arveberettigede. Det var nemlig umuligt, selv for hans foreslåede juridiske rådgivere, at benægte, at loven foreskrev valg, hvis der var *flere* kongesønner, en eventuel primogenitur teori var det umuligt at presse ud af »St. Eriks lov«. Som »arveherre« kunne han altså *kun* opstilles, hvis der ikke *var* andre kongesønner end netop ham selv. Både han og hans rådgivere har indset, at dette var den yderste fortolkningsmulighed, man kunne få det svenske råd til at sluge.

Hvis det har voldt *Christian* og hans jurister problemer at få det svenske rigsråd til at acceptere en tolkning af forfatningen, der klart stred mod dets egne interesser, og som det sikkert kun nødtvungent gik med til, ville det dog være helt umuligt for ham at hævde en arveret som eneste søn af kong *Hans*, hvis han ikke var det, eller rettere, hvis det var alment *kendt*, også i Sverige, at han ikke var det. Benægtelsen af velkendte fakta er dårlig propaganda. Christians chance lå netop i, at det *ikke* var alment kendt, at han havde en broder i franciskanerknutten. Hvis den foregående teori om, at *Jakob* af hensyn til sit tiggerordenskald selv har skjult sin identitet, så denne udover af ham selv kun har været kendt af en lille kreds i familien og blandt franciskanernes ledere, er rigtig, så har *Christian* deri faktisk haft mulighed for helt at benægte hans eksistens, da den politiske situation i Sverige 1520 pludseligt gjorde dette ønskeligt.

Arveretsbrevet af 31. oktober 1520 er første – og vistnok eneste – gang, hvor *Christian II* i et politisk aktstykke fra samtiden udtrykkeligt hævdes at være sin faders *eneste* søn. I de tidligere omtalte valg- og hyldningsbreve fra slutningen af 1400-tallet omtales han kun som valgt eller hyldet til faderens efterfølger, fordi han var hans *søn*. Heller ikke

131. Lizzie Wie Andersen, *Uppsala-overenskomsten*, som note 126, 130-136.

efter *Frans'* død 1511 påberåber Christian sig ellers at være eneste søn, eller bygger noget krav på en sådan påstand, før netop i Sverige i 1520.

Hvis vi vender tilbage til arveretsbrevets tekst, ser vi, at påstanden om, at *Christian* var kong *Hans* eneste søn, ikke fremsattes af det svenske rigsråd selv, men blot anførtes af dette som den faktiske forudsætning for, at der kunne foregå nogen godkendelse af *Christians* arveret. Der står ikke, at *Christian* var den eneste søn, men der står, at »*efterdi* ej flere nu er til ..., der kan gå valg på«, kan *Christian* gå for at være arving. Brevet var udstedt af rådet efter den »forklaring«, som kongens to rådgivere, *Johan Sucket* og *Jens Andersen Beldenak* havde fremsat ved mødet 30. oktober. Denne *forklaring* var rådets forudsætning for udstedelsen af brevet, og den har ikke blot indeholdt tolkningen af St. Eriks lov, men også hævdelser af, at *Christian* nu var kong *Hans* eneste overlevende søn og dermed alene arveberettiget. Hvad var forudsætningen for fremsættelsen af denne *forklaring*?

Som kongens juridiske sagkyndige var det *Johan Suckets* og *Jens Andersen Beldenaks* opgave at formulere og begrunde forklaringen på en sådan måde, at den kunne fremme kongens bestræbelser for at underbygge sin magt i det besejrede Sverige så effektivt som muligt. Hvornår og hvordan var dette sket?

Jens Andersen Beldenak havde ledsaget kongen på togtet mod Sverige siden maj 1520, kort efter at han selv havde opnået forlig med ham efter 2 års strid, hvorunder Odense-biskoppen havde været dømt og fængslet efter forskellige klager fra kongens side.¹³² Nu var han åbenbart særlig ivrig efter at vise sig som en loyal kongetjener.

Det har været forskningen en gåde, hvorfor kong *Christian* kun 8 dage efter Stockholms fald, 15. september, pludselig rejste tilbage til København, hvor han opholdt sig, indtil han 19. oktober igen var tilbage i den svenske hovedstad. Der er almindelig enighed om, at formålet må have været at sikre og befæste grundlaget for den nuvundne magtstilling. Men kilderne svigter, når der nærmere skal redegøres for, hvad der i enkeltheder foregik. Dog antager man generelt, at kongen i hvert fald har ønsket at rådføre sig med *Sigbrit*, der i disse år fungerede som finanschef for rigerne.¹³³ Da hærmagtens opretholdelse var helt afhængig af de økonomiske midler, der var til rådighed, var dette

132. P. G. Lindhardt, *Nederlagets mænd*, Kbhv. 1968, 100.

133. C. Paludan-Müller, *De første Konger af den oldenborgske Slægt*, 351. – Johan Hvidtfeldt, *Pol. Danmarkshist.*, V, 314.

utvivlsomt et af formålene. Men netop fordi Sverige ikke i det lange løb kunne fastholdes blot på grundlag af kong Christians militære overmagt, har også andre midler til magtens fremtidige befæstelse været overvejet og forberedt. Herunder kan også tanken om at basere kongedømmet på et ubetinget arvekrav være modnet. Kun således kunne det få et grundlag, der ikke kunne svækkes af svenske betingelser eller af den traditionelle rådskonstitutionalisme. I hvert fald er det mere end sandsynligt, at den politik, der fremgår af kongens rådgiveres *forklaring* til det svenske rigsråd 30. oktober, netop blev forberedt på den foregående rejse til København.

I Københavns franciskanerkloster, Gråbrødreklostret, har kongen kunnet dvæle ved to af sine nylig afdøde børns grave: *Maximilian* d. 1519 og *Filip* d. 1520.¹³⁴ Han havde selv nu kun en levende søn tilbage af de børn, ægteskabet med *Elisabeth* af Habsburg havde skænket ham, nemlig den 1518 fødte *Hans*. Udsigten til, at der måske heller ikke kom flere til at arve den magt, han måtte kunne samle, har bestyrket *Christians* beslutning om at gøre sit yderste for at sikre denne magt i Sverige, såvel som i Danmark og Norge. I dette kloster kan han også have mødt sin broder *Jakob*. Gennem en samtale, hvis indhold vi kun kan gætte på i kraft af konteksten, kan han have søgt at overtale denne yngre broder til at bringe et nyt offer, eller rettere at acceptere et *nyt motiv* til det offer af sine rettigheder som kongesøn, han allerede havde bragt. Hvad han hidtil havde gjort for at værne sit eget ordenskalds ægthed, opfordrede Christian ham til nu at ofre af hensyn til hans og familiens politiske interesser. Christian kan have bedt eller nødt *Jakob* til ikke blot at skjule, men at være parat til direkte at fornægte sin identitet, fordi dette alene kunne muliggøre hans egen plan om at sikre sig magten i Sverige ved at fremstå som eneste arving til landet. Udover med *Jakob* selv kan en sådan aftale have været truffet med familie kredsen og med franciskanernes foresatte, der – med større eller mindre glæde og godvillighed – har samtykket i at medvirke til kongens plan ved fremtidigt ved given lejlighed helt at benægte hans broders identitet.

Om aftalen er foregået ved *denne* lejlighed og på denne måde eller

134. Petrus Olai, *Annales rerum danicarum*, SRD, I, 196. Andetsteds hævdes disse to børn at have været tvillinger, der begge døde i året 1519, men Peder Olsen er den ældste og derfor primære kilde om deres navne, årstal, død og begravelse.

under andre omstændigheder, kan jo ikke vides. men i hvert fald var et sådant arrangement nødvendigt for Christians plan, hvis han virkelig ville være sikker på at uhindret og uimodsagt kunne fremtræde som kong Hans *eneste* søn og dermed arving til Sveriges rige. Skulle nogen have haft moralske skruper over denne usandhed, har f.eks. en dreven kirkejurist som biskop *Jens Andersen Beldenak* nok været mand for at fjerne dem. Selvom en sådan politisk udnyttelse af ordensløftet stred mod ånden i kirkeretten, har det næppe voldt ham nogen kvaler sofistisk at tolke situationen således, at når klosterfolk var »døde for verden« og havde givet afkald på økonomiske og politiske rettigheder, kunne det ikke være et større problem i givet fald også at anse dem for simpelthen ikke-eksisterende! Jakob levede ganske vist, men i kirkeretslig forstand var han dog »død«, så det på den måde, omend ikke i historisk, så dog i juridisk henseende kunne hævdes som sandt, at Christian nu var eneste søn af kong Hans!

Dagen efter arvebrevet, Allehelgens dag, d.v.s. 1. november, 1520 stod biskop *Jens Andersen Beldenak* frem for det svenske folks repræsentanter på Brunkebjerg udenfor Stockholm og forklarede, hvorledes kong Christian havde ubetinget ret til den svenske krone, fordi han både var kåret dertil i sin faders tid, og var født dertil efter Sveriges lovbog. Herefter spurgte biskoppen, om de ville antage ham som deres konge, hvortil der svarede ja. Men kongens krigsfolk stod opstillet i en ring rundt om bjerget.¹³⁵

6 dage senere sad biskop *Jens Andersen Beldenak* som en af dommerne ved den rettergang, der indledte *det stockholmske blodbad*. Ingen arveretserklæring eller folkelig hyldning var trods alt kong Christian nok. Alene med brutal udryddelse af alle sine virkelige eller indbildte modstandere troede han helt at kunne sikre sig den magt, han havde tilkæmpet sig. Resultatet blev, at han mistede alle sine riger. Hans broder *Jakobs* offer til fordel for hans absolutistiske magt-politik havde været lige så forgæves som alle andre anstrengelser og lidelser.

Hvad *Jakob* selv har tænkt ved denne situation ved vi ikke. Men som det er vist i afsnittet om *Gottorpius*-navnet, har han utvivlsomt altid troet på sin broders ret til at være konge, og har loyalt gjort, hvad der i hans position stod i hans magt at gøre for at støtte denne ret. Netop

135. C. Paludan-Müller, *De første Konger af den oldenborgske Slægt*, Kbhv. 1874/1971, 352-353.

den tavshed, de danske kilder og især hans medbroder Peder Olsen iagttog om Jakobs identitet, bliver nu endnu bedre forståelig end før. De kredse, der vidste besked, og som havde lovet at bevare Jakobs anonymitet som en hemmelighed, måtte mere end nogensinde føle sig forpligtet til at holde dette løfte. Et brud herpå ville skade *Christians* fortsatte politiske kamp for, hvad der var hans ret, uanset den skade, hans egen tyranniske handlemåde havde tilføjet hans sag. Ud fra sin egen legitimistiske og dynastiske tankegang har især Jakob selv anset det for sin pligt at holde sit løfte til broderen. Hvis *Peder Olsen* har kendt den sande sammenhæng, har også han respekteret dette tavshedsløfte ved aldrig at omtale Jakob overhovedet.

Da onkelen, *Frederik I*, havde fordrevet *Christian II* 1523, og især da *Frederik I* fra 1526 begyndte at vise lutherske sympatier, og forfølgelsen af franciskanerne satte ind, skiftede også *Jakobs* situation karakter. Han tog kampen op, stadig ikke med politiske midler, men med mund og pen, som Uddrivelseskrøniken viser det. Heller ikke nu røbede han sin identitet eller svigtede sit løfte. Kong *Frederik*, der tilhørte den nærmeste familie, må sikkert have vidst besked om, hvem *Jakob* var. Men heller ikke han har haft mindste interesse i, at hemmeligheden kom ud, hvis det kunne undgås. Han måtte kæmpe mod *Christian IIs* forsøg på at genvinde sin trone, og hvis det kom ud, at vicegardianen i Malmø og provincialministerens socius i virkeligheden var *Christian IIs* broder, var der jo fare for en ny opposition. Dette gjaldt især i den periode, hvor *Christian*, formelt forsonet med den katolske kirke, 1531-32 gjorde sit forsøg på at generobre sine riger. *Jakob* kunne måske være blevet en fører for en *Christian II* – venlig politisk opposition i Danmark selv, hvis han havde villet det. Ja, andre ville måske have søgt at nøde ham til at blive det, hvis det var blevet kendt, hvem han var.

Kong Frederik I måtte altså også have interesse i at bevare hemmeligheden om Jakobs identitet, da det kun ville kunne komplicere hans egne vanskeligheder, hvis den blev røbet. Derfor tav også han derom samtidig med, at han støttede angrebene på de danske franciskanerklostre. *Jakob* selv følte sig også nu stadig bundet af sit løfte. Han søgte at hjælpe sine medbrødre så langt de embeder, han som *Jakob Johansen* kom til at indtage i franciskanerprovinsen Dacia, gjorde det muligt for ham.

Først da *Jakob* var fordrevet fra Danmark, da hans orden var blevet forbudt, og den katolske kirke, han troede på, ikke mere var hans

fædrelands kirke, mente Jakob det rigtigt på sin egen måde dog at give til kende, hvem han var, idet han i Mecklenburg som provincialminister benyttede tilnavnet *Gottorpius*. Forudsætningerne for en absolut tavshed var ikke længere til stede. Overfor *Albrecht af Mecklenburg* kunne han i 1539 bedre gavne sine ordensbrøders tarv og sin i Sønderborg fangne broders politiske rettigheder ved at tilkendegive – for dem, der forstod det – hvem han i virkeligheden var. Dette betød stadig ikke, at han påtænkte fuldtud at afsløre sig, opgive sit kald som franciskaner og at kaste sig ud i verdslig politik, tværtimod. Men hvis han stadig fortsat blot var optrådt som den helt anonyme *Jacobus Johannis* kunne det nu udlægges som fejghed. Nu var der jo ikke længere nogen fare for, at han kunne opnå utilbørlige verdslige fordele i sit kald som franciskaner ved at løfte sløret om sin kongebyrd, snare tværtimod. Ved at kalde sig *Jacobus Gottorpius* har han afsløret den titulatur, han ud fra det oldenborgske hus dynastik-legitimistiske tankegang mente sig berettiget til. Men dermed har han endnu engang også støttet sin broders ret til tronen. Det var den samme ret, han i 1520 bedst havde kunnet støtte ved at fornægte sin identitet fuldtud. Broder Jakob har forstået at tolke tidernes skiftende krav, idet han dog bevarede fuld loyalitet imod, hvad han følte sig forpligtet til, både som katolsk ordensmand og som medlem af det oldenborgske kongehus.

Problemet i dette kapitel har vist sig at kunne løses således, at hverken tavsheden om Jakob i de danske kilder eller hans broder Christians direkte benægtelse af hans eksistens i 1520 udgør noget bevis imod hans identitet. Tværtimod lader begge dele sig forklare først som udtryk for Jakobs kaldsbevidsthed, dernæst som udtryk for, hvorledes Christian II udnyttede denne kaldsbevidsthed til sin politiske fordel. Den diskretion om sin identitet, som *Jakob* havde valgt for at beskytte sit kalds ægthed, udnyttede broderen til direkte at benægte hans eksistens for i 1520 at kunne kalde sig kong Hans eneste arving og dermed kræve arveret til Sverige. Da dette først var sket, blev bevarelsen af hemmeligheden en politisk nødvendighed. Dette kan forklare den fortsatte tavshed om Jakob ikke mindst hos medbroderen *Peder Olsen*. Mens man ellers taler om at gøre en dyd af nødvendigheden, kom det til at gælde Jakob, at man gjorde en nødvendighed af dyden.

III. Oversigt over broder Jakob den Danskens levnedsløb

Konklusionen af denne undersøgelse kan nu sammenfattes i en kort oversigt over broder *Jakob den Danskens* livshistorie. Han blev født som den tredje søn i ægteskabet mellem kong *Hans* og dronning *Christine* efter *Christian II's*, men før *Elisabeths* fødsel, d.v.s. 1482-84. Hvis han, som det er sandsynligt, blev opkaldt efter sin faders fætter, grev *Jakob af Delmenhorst*, efter dennes død 1484, var han født netop dette år. Situationen i *Oldenburg* på dette tidspunkt vil da kunne forklare den optegnelse, der 100 år senere benyttedes af Herman Hamelmann som kilde om Jakobs fødsel.

Allerede i sin første ungdom var *Jakob* blevet påvirket af den orden, hans forældre satte over alle andre, nemlig de observantiske franciskanere, der i disse år bredte sig hastigt i Danmark. Forældrene har både af religiøse og politiske grunde hilst Jakobs kald til at indtræde i denne orden velkomment. Af hensyn til kaldets integritet er det tidligt blevet aftalt, at *Jakob* skulle indtræde på en sådan måde, at hans identitet var kendt af de færrest mulige. Dette opnåedes i praksis ved, at han bar det fordringsløse navn *Jacobus Johannis*. Der er blevet sørget godt for hans uddannelse, han er blevet sendt til studier, sikkert i udlandet, hvor han blev en »vir trilingvus« og en dygtig bibelteolog i reformkatholicismens ånd. Måske er han identisk med den *Jacobus Atrebatensis* af sachsisk nation, der 1517 holdt eksegetiske forelæsninger ved Universitetet i Wien, det kan dog ikke bevises. Hjemkommet til Danmark har han levet en almindelig gråbroders liv. 1520 er han i forbindelse med sin broder *Christian II's* stræben efter at sikre sig Sverige som enearving til kongemagten i dette land blevet anmodet om helt at fornægte sin identitet som kongens broder. Dette forklarer tavsheden om ham i det danske kildemateriale, især hos medbroderen *Peder Olsen*. Hans anonymitet som broder *Jacobus Johannis* var fra nu af ikke blot et udtryk for religiøs ydmyghed, men også for politisk loyalitet mod broderen. Under dette navn fungerede han 1528-30 som vicegardian i Malmø Franciskanerkloster, hvor han indtog en ledende rolle

i klostrets forsvarskamp mod de lutherske prædikanter og borgmester *Jørgen Kock*, bag hvem atter stod onkelen kong *Frederik I*. Under provincialen *Rasmus Clausen Ulf* 1531-34 var Jakob hans socius, og i denne egenskab planlagde og tildels affattede han størstedelen af *Ud-drivelseskroniken*, der var ment som indlæg i den proces ved Herredagen 1534, hvor franciskanerne håbede at genvinde deres under *Frederik I* tabte klostre. Men både herredagen og processen hindredes af udbrudet af *Grevefejden*. Da *Reformationen* sejrede i Danmark, var også selve ordenens skæbne besejlet, idet den blev forbudt ved *Kirkeordinansen* 1537. Sammen med nogle medbrødre, herunder *Lütke Naamensen* fra Flensborg, gik Jakob i eksil, idet han i sin niece *Annas* ægtemand, hertug *Albrecht af Mecklenburg*, fandt en midlertidig beskytter, hvis kamp for broderen *Christian II*s ret til Danmark han støttede.

Under navnet *Jacobus Gotorpius* var Jakob 1537 blevet valgt til ordensprovinsen *Dacias* sidste provincialminister. Ved dette navn udtrykte han den ret, der ifølge den oldenborgske slægts dynastiske arveret ville have tilkommet ham, dersom han ikke havde valgt ordenslivet. Nu ønskede han med dette navn at markere sin støtte til sin fangne broders politiske ret til den danske trone, og samtidig at gavne sine franciskanske medbrødre i eksilet. Men da håbet om en legitimistisk og katolsk restauration i Danmark forsvandt, besluttede Jakob at rejse bort, idet han forinden udnævnte *Lütke Naamensen* til sin fuldmægtige kommissær i ordensprovinsen *Dacia*. Selv drog han sydpå, formentlig for at træffe sine ordensforesatte, franciskanerordenens generalminister, men især sin broders svoger, kejser *Karl V*. Ifølge de mexikanske kronikører gjorde Jakobs lærdom, fromhed og ædle byrd indtryk på kejseren, uden at de dog har været klar over, at der var tale om slægtskab. Samtalen mellem kejseren og Jakob synes ikke at have efterladt sig skriftlige spor, men den må have drejet sig om mulighederne for at genindsætte *Christian II* eller dog en af hans arvinger på den danske trone og at genindføre katolicismen, altså de mål, kejserens nordiske politik havde indtil freden i *Speyer* i 1545. Men også overfor kejseren har Jakob fastholdt sit religiøse kald og værnet dets integritet mod et politisk engagement. Han ønskede kun og fik tilladelse til at drage til missionen i Amerika, og kejseren medgav ham et – åbenbart nu tabt – anbefalingsbrev til vicekongen i Mexico.

Jakobs rejse fra Sevilla til Vera Cruz fandt sted i sommeren 1542, hvorved han, der førte betegnelsen *Provincialen af Dacia*, blev histori-

Fig. 17. Den tidligere klosterkirke i Tarecuato, provinsen Michoacán i Mexico, hvor broder Jakob den Danske var guardian sine sidste leveår, og hvor han døde 1566 eller 1567.

ens første dansk-amerikaner. Gennem de næste 25 år virkede han som en højt anset missionær blandt indianerne i *Michoacán* i det vestlige Mexico. Han lærte deres sprog og førte en af historiens første principielle kampe mod apartheid, idet han krævede, at indianske kristne skulle regnes lige med europæere i kirkenn, specielt hvad adgangen til sakramenterne og de kirkelige embeder angik. I denne bestræbelse mødte han hård modstand fra sine ordensbrødre, og 1553 tabte han disputatsen mod broder *Juan de Gaona* herom. Som gammel har han åbent fortalt sine medbrødre, at han stammede fra det danske kongehus. Ingen af de grunde, der tidligere havde bundet hans tunge, fandtes nu mere. Dog er han ikke gået i detaljer med navne på sine

forældre og søskende. Kronikørerne synes ikke at have forstået den dybere baggrund for den forkærlighed for kejser *Karl V*, de bemærkede hos ham, idet han altid bad særligt meget for ham og på overnaturlig måde kendte hans dødsdag, så han kunne læse sjælemesse for ham på selve denne dag, 19. september 1559, der jo først længe efter blev kendt i Amerika. Af sine medbrødre kaldtes han *Jacobus Dacianus*, selv kaldte han sig *Jacobus de Dacia* eller *Danus*. Han døde 29. oktober 1566 eller 1567 i Tarecuato omgivet af sine elskede indianere, der havde lært, at den danske kongesøn var deres sande ven, og som anså ham for en helgen.

Efterslægtstavle for grev Didrik den Lykkelige af Oldenburg d. 1440

Formålet med denne efterslægtstavle er at give et overblik over de familiære sammenhænge, der er forudsætningen for at forstå de i bogen behandlede dynastiske problemer. Den medtager derfor ikke slægtsgrene, der i denne henseende er irrelevante. Redegørelsen for kong Hans' og dronning Christines børn (IV. generation a, nr. 1-6) bygger på bogens egne resultater, se ovenfor side 81.

I. generation

Didrik den Lykkelige ~
(1399-1440) ~

greve af Oldenburg
(4 børn = II. gen. a, nr. 1-4)

1) *Adelheid af Delmenhorst*

2) *Hedvig af Holsten*
(-1436)

II. generation

Didrik den Lykkeliges børn med Hedvig af Holsten nr. 1-4:

1. *Christian I.* ~ 1449

(1426-21/5-1481)

Konge af Danmark, Norge og
Sverige 1448-1481.

(5 børn = III. gen. a, nr. 1-5)

2. *Moritz* ~

(-9/8-1464)

greve af Oldenburg – 1464.

(3 børn = III. gen. b, nr. 6-8)

3. *Alheid* ~ 1443

~

(barnløs)

4. *Gert* ~ 1458

(-1500)

greve af Oldenburg 1440-82.

(11 børn = III. gen. c, nr. 9-
19)

Dorothea af Brandenburg

(ca. 1430-10/10-1495)

Datter af markgreve Johan af
Brandenburg

Katharina af Hoya

(-1465)

grevinde, søster til grev *Otto*
af Hoya

1) *Ernst III.*

greve af Honstein

2) *Gebhard*, greve af Mansfeld

(-1492)

Adelheid af Tecklenburg

()

grevinde

III. generation

a, Christian Is børn med Dorothea af Brandenburg, nr. 1-5:

1. *Oluf*
(27/9-1450-1451?)
begravet i Roskilde Domk.
 2. *Knud*
(1451-1455)
begravet i Roskilde Domk.
 3. *Hans* ~ 6/9-1478
(2/2-1455-20/2-1513)
Konge af Danmark, Norge og Sverige 1481-1513
Hertug af Slesvig og Holsten
(6 børn = IV. gen. a, nr. 1-6)
 4. *Margrethe* ~ 10/7-1469
(23/6-1456-1487)
Dronning af Skotland
(3 børn = IV. gen. b, nr. 7-9)
 5. *Frederik I.* ~ 10/4-1502
(1471-10/4-1533)
Hertug af Slesvig og Holsten 1490-1533
(2 børn = IV. gen. c, nr. 10-11)
~ 9/10-1518
Konge af Danmark 1523-1533.
(6 børn = IV. gen. c, nr. 12-17)
- Christine af Sachsen*
(24/12-1461-8/12-1521)
Datter af hertug *Ernst* af Sachsen, søster til kurfyrsterne *Frederik den Vise* og *Johan den Bestandige* af Sachsen
- Jakob III. af Skotland*
(1452-11/6-1488)
Konge af Skotland 1460-1488.
- 1) *Anna af Brandenburg*
(1487-3/55-1514)
Søster til *Joachim I.* af Brandenburg.
 - 2) *Sofie af Pommern*
(1498-13/5-1568)

NB. En ubekræftet randnote i Det kgl. Bibl.s eksemplar af Hieronymus Hennings »Genealogia« side 274 (se fig. 5, side 27 ovenfor) nævnter endnu to tidligt døde børn af dette kongepar: *Didrik* (Theodoricus) f. 1456 og *Erik* f. 1478.

b, Moritz af Oldenborgs børn med Katharina af Hoya, nr. 6-8:

6. *Adelheid* ugift
(ca. 1460-)
7. *Jakob* ugift
(1461-1484)
Greve af Delmenhorst 1479-
82
8. *Helvig (Katharina?)* ugift
(ca. 1463-)
Nonne i Blankenburg.

c, Gert af Oldenborgs børn med Adelheid af Tecklenburg, nr. 9-20;
heraf medtages kun:

10. *Adolf*
(-1500)
Greve af Oldenburg 1482-
1495
12. *Johan V* ~ 1498
(-1526)
Greve af Oldenburg 1495-
1526
(5 børn = IV. gen. d. nr. 18-
22)
- Anna af Anhalt-Bernburg*
(-1531)

IV. generation

a, Kong Hans af Danmarks børn med Christine af Sachsen, nr. 1-6:

1. *Johan*
(1479/80-ca. 1480)
begravet i Helligtrekongers-
kapellet
i Roskilde
2. *Christian II.* ~ 12/8-1515
(1 el. 2/7-1481-25/1-1559)
Konge af Danmark, Norge og
Sverige, Hertug af Slesvig og
Holsten 1513-1523.
(6 børn = V. generation a,
nr. 1-6)
- Elisabeth af Habsburg*
(18/7-1501-19/1-1526)
Datter af *Filip den Smukke*,
søster til kejser *Karl V.*

3. *Jakob den Danske*, ugift
(ca. 1484-1566/67)
Franciskaner, missionær
i Mexico.
4. *Elisabeth* ~ 10/4-1502
(1485-11/6-1555)
kurfyrstinde af Brandenburg
1502-55.
(5 børn = V. gen. b, nr. 7-11)
5. *Ernst*
(? 1486-før 1495?)
Begravet i Helligtrekongers-
kapellet i Roskilde
6. *Frans*
(15/7-1497-1/4-1511)
begravet i Gråbrødrekirken i
Odense.

Joachim I. »Nestor«
(1484-1535)
kurfyrste af Brandenburg
1499-1535.

b, Margrethe af Skotlands børn med kong Jakob III, nr. 7-9:

7. *Jakob IV.* ~ 1503
(1473-1513)
Konge af Skotland 1488-1513
(Børn udelades her)
8. *Jakob*
(ca. 1476-)
Marquis af Ormande
9. *John*
(juli 1480-)

Margrethe Tudor af England
(1494-1539)
Datter af kong *Henrik VII.*

c, Frederik Is børn med Anna af Brandenburg: nr. 10-11 og med Sofie af Pommern: nr. 12-17:

10. *Christian III.* ~ 1525
(12/8-1503-1/1-1559)
Hertug af Slesvig og Holsten
1533-59, konge af Danmark
og Norge 1534-59.
(5 børn = V. gen. c, nr. 12-
16)

*Dorothea af Sachsen-Lauen-
borg*
(9/7-1511-7/10-1571)
Datter af hertug *Magnus II*,
søster til *Katharina* af Sverige
(VI. gen. nr. 6) og *Sofie* af
Oldenburg (IV. gen. nr. 22)

11. *Dorothea* ~ 1526
(1/8-1504-11/4-1547)
Hertuginde
(Børn udelades her)
12. *Hans den Ældre*, ugift
(29/6-1521-2/10-1580)
Hertug af Slesvig og Holsten
1544-80. Residerede i Haderslev
13. *Elisabeth* ~ 1543
(14/10-1524-15/10-1586)
Hertuginde af Mecklenborg
1543-86
- ~ 1556
- (1 barn: V. gen. d, nr. 17)
14. *Adolf* ~
(25/1-1526-1/10-1586)
Hertug af Slesvig og Holsten
på Gottorp 1544-86.
(Børn udeladt her, stamfader
til det gottorpske hus)
15. *Anna*
(1528-4/6-1535)
Begravet i Flensborg
16. *Dorothea* ~ 1573
(1528-11/11-1575)
17. *Frederik*, ugift
(1529-27/10-1556)
Biskop i Slesvig 1551, biskop i
Hildesheim 1552. Død i Kiel.
- Albrecht af Preussen*
(1490-1568)
Stormester, fra 1525 hertug
- 1) *Magnus III*
(1509-1550)
Ev. Biskop i Schwerin og
hertug af Meckl. Søn af Ht.
Henrik den Fredsommelige
(1504-1552)
- 2) *Ulrich af Mecklenborg*
(1527-1603)
Hertug af Meckl. Søn af Ht.
Albrecht VII og *Anna* (VI
gen. nr. 2)
Christina
(1543-1604)
Datter af landgrev
Filip af Hessen
- Christoffer af Mecklenborg*
(1537-1592) Ev. biskop af
Ratzeburg, hertug af Meck-
lenb. Søn af Ht. *Albrecht VII*
og *Anna* (VI. gen. nr. 6)

d, Grev Johan V af Oldenborgs børn med Anna af Anhalt-Bernburg, nr. 18-22. Heraf dog kun medtaget:

18. *Johan VI*

(1500-1548)

Greve af Oldenbg. 1526-29

21. *Christoffer af Oldenborg*

(1504-1566)

»Gubernator« under Grevens Fejde i Danmark, der er opkaldt efter ham.

22. *Anton I* ~ 1537

(1505-1573)

Greve af Oldenborg og Delmenhorst 1529-73

(5 børn, deriblandt grev *Johann VII* af Oldenborg 1573-1603)

Sofie af Sachsen – Lauenborg

(-1571)

V. generation

a, Kong Christian II's børn med Elisabeth af Habsburg nr. 1-6.

1. *Hans*

(21/2-1518-11/8-1532)

død i Regensburg

2. *Maximilian*

(4/7-1519?-1519)

begravet i franciskanernes klosterkirke i København

3. *Filip*

(1520-1520)

begravet i franciskanernes klosterkirke i København

4. *Dorothea* ~ sept. 1535

(10/11-1520-1580)

kurfyrstinde

5. *Christine* ~ 1534

(1521-10/12-1590)

Hertuginde af Lothringen

Frederik af Pfalz

(1483-1556)

kurfyrste 1544-1556)

1) *Frans II Sforza*

(1495-1535)

hertug af Milano – 1522-1535.

~ 1541 10/7

3 børn, heraf nr. 1: *Carl II. af Lothringen* (1543-1608)

6. *Navnløs søn*
(1523-1523)

2) *Frans I. af Lothringen*
(1517-1545)
hertug af Lothringen 1544-45.

b, Kurfyrstinde Elisabeths børn med Joachim I. af Brandenburg, nr. 7-11:

7. *Joachim II. Hector* ~ 1535
(1505-1571)
kurfyrste af Brandenburg
1535-71.

2) *Hedvig af Polen*
(1513-1573)

8. *Johan af Küstrin*
(1506-1571)
markgreve

9. *Anna* ~ 1524
(1507-1567)
hertuginde af Mecklenborg
1524-1546, derefter enkeher-
tuginde
(8 børn = VI gen. a, nr. 1-8)

Albrecht VII. den Smukke
(3/5-1487-1/1-1546)
hertug af Mecklenborg 1504-
1546, »gubernator« i Køben-
havn under Grevens Fejde.

10. *Elisabeth* ~ 1527
(1500-1558)
hertuginde
~ 1546

1) *Erik af Brandenburg-Calen-
berg*
(1470-1540)

2) *Poppo af Henneberg* (?-
1585)

11. *Margrethe* ~ 1530
(1511-1543)
hertuginde

1) *Georg af Pommern*
(1493-1531)
hertug

c, Kong Christian III's børn med Dorothea af Sachsen, nr. 12-16:
heraf medtages kun:

13. *Frederik II* ~ 1572
(1/7-1534-4/4-1588)
Konge af Danmark og Norge
(Barn: kong *Christian IV* af
Danmark og Norge)

Sofie af Mecklenborg
(4/9-1557-4/11-1631)
Dronning af Danmark og
Norge

d, Hertuginde Elisabeths barn med Ulrich af Mecklenborg, nr. 17.
17. *Sofie af Mecklenborg* ~ 1572 *Frederik II. af Danmark*
(se ovenfor V. gen. nr. 13).

VI. generation

a, Anna af Brandenburgs børn med hertug Albrecht VII den Smukke af Mecklenborg, nr. 1-8. Heraf nævnes kun:

1. *Johan Albrecht I.* ~ 1555 *Anna Sofie af Preussen*
(1525-1576) (1527-1591)
hertug af Mecklenborg datter af *Albrecht I.* og *Dorothea* af Danmk. (IV gen. nr. 11)
1546-1576
2. *Ulrich* ~ 1556 *Elisabeth af Danmark*
(1527-1603) (1524-1586)
Ev. biskop af Schwerin, hertug af Mecklenborg datter af Frederik I.
(barn = V. gen. nr. 17) (IV. gen. nr. 13)
5. *Ludvig*
(1536-1536)
død og begravet i København
6. *Christoffer* ~ 1573 1) *Dorothea af Danmark*
(1537-1592) (1528-1575)
Hertug af Mecklenborg datter af Frederik I.
Ev. biskop af Ratzeburg (IV. gen. nr. 16)
1554-1592
~ 1581 2) *Elisabeth af Sverige*
(1549-1597)
datter af kong *Gustav I Vasa*
og *Katharina af Sachsen-Lauenborg.* (se IV. gen. nr. 10)

Navneregister

Registret omfatter navnene på de personer og steder, samt titlerne på de historiske kildeskrifter, der nævnes i selve teksten og i efterslægts-tavlen, men ikke dem, der kun findes i noterne. Stavemåden er søgt normaliseret efter nutidig dansk retskrivning. Krydshenvisninger er kun undtagelsesvis benyttet. Personer er anbragt i registret efter deres fornavn, tilnavn eller slægtsnavn, men ikke efter deres titel. Navne på lande og tyske fyrstendømmer er udeladte. Om biskopper anføres ved tilføjelser: »kat.« eller »ev.« den pågældendes konfession. Medlemmer af franciskanerordenen kendetegnes ved et efterhængt OFM. Enkelte for franciskanerordenen og reformationstiden typiske begreber er også medtaget.

- Adelheid af Delmenhorst, grevinde af Oldenburg, 123
Adelheid af Tecklenburg, grevinde af Oldenburg, 123, 125
Adelheid, komtesse af Delmehorst, 28, 125
Adolf I, fyrste af Anhalt, 102
Adolf, hertug af Gottorp, 70, 79, 127
Adolf IV, greve af Holsten OFM, 102
Adolf, greve af Oldenburg, 28, 125
Adolf IV, hertug af Slesvig og greve af Holsten, 64
Agnes, datter af kong Erik Plovpenning, 102
Albrecht af Preussen, stormester, hertug, 69, 127, 130
Albrecht VII »den Smukke«, hertug af Mecklenburg, 61-63, 68, 69, 71-78, 80, 118, 120, 127, 129, 130
Alcalá, universitet, 100
Aldus, humanist, 100
Alexander IV, pave, 99
Alheid af Oldenburg, grevinde af Honstein og Mansfelt, 123
Alvernerbjerget, 97
Anders Berthelsen OFM, provincialminister for Dacia, 57, 58, 87
Angel de Valencia, se Valencia
Anna af Anhalt-Bernburg, grevinde af Oldenburg, 125, 128
Anna af Brandenburg, dronning af Danmark, 66, 69, 70, 124, 126
Anna af Brandenburg, hertuginde af Mecklenburg, 61, 63, 68, 72, 73, 75, 78, 80, 120, 127, 129, 130
Anna, datter af kong Frederik I, 127
Anna Sofie af Preussen, hertuginde af Mecklenburg, 130
Annales rerum danicarum af Peder Olsen OFM, 12
Anton I, greve af Oldenburg, 34, 128
Anton II, greve af Oldenburg, 21
Antonio de Segovia, se Segovia
Arras, 99
Arvehyldningsbrevet i Sverige 1520, 110-114, 116
Atrebatensis, Jacobus OFM, 99, 119
Atzteker, 48
Augsburg, 70
Austervall Kirke, Norge, 95
Axixique Franciskanerkloster, Mexico, 40
Beldenak, Jens Andersen, kat. biskop af

- Odense, 110, 114, 116
 Berg, Claus, billedskærer, 94-97
 Bertien, J.H.F., historiker, 22
 Bilbao, 45
Biblia Polyglotta, 100
 Bille, Ove, kat. biskop af Århus, 13
 Birgitta, Sankt, 91
 Blankenburg Kloster, 125
 Blumenthal, Georg, kat. biskop af Ratze-
 burg, 73, 78, 80
 Bologna, 98
 Bordesholm Kloster, 68, 103
 Bornhøved, 102
 Braunschweig, 19, 20, 69, 70
 Bremen, 32
 Brunkebjerg ved Stockholm, 116
 Brüggemann, Hans, billedskærer, 95
 Byzans, 100
 Børglum, kloster og bispesæde, 99

 Cambrais, 70
 Cambridge, universitet, 100
 Campeggio, kardinal, 70
 Carl, hertug af Lothringen, 79, 129
 Casa de Contratación, Sevilla, 51-53
 Celle Franciskanerkloster, 19
 Chapala-søen, Mexico, 40, 48
 Chichimeca-indianerne, Mexico, 42
 Cholula, Mexico, 40
 Christensen, William, historiker, 92, 93
 Christian I, konge af Danmark, 16, 17, 20,
 27, 28, 33, 64, 65, 71, 89, 91, 104, 123, 124
 Christian II, konge af Danmark, 9, 11-16,
 18, 19, 21, 24, 26, 29, 30, 31, 61, 62, 66-
 81, 92, 93, 95, 97, 101, 104, 105, 109-120,
 125, 128
Christian II's Rimkrønike af Poul Helgesen,
 13
 Christian III, konge af Danmark, 11, 16, 58,
 62, 66, 70, 71, 73-80, 86, 126, 129
 Christian IV, konge af Danmark, 129
 Christine, barnepige, 93
 Christine af Danmark, hertuginde af Loth-
 ringen, 70, 79, 128
 Christine af Hessen, hertuginde af Gottorp,
 127

 Christine af Sachsen, dronning af Danmark,
 11-16, 18-26, 28-34, 37, 53, 60, 77, 81, 87,
 91-97, 103-105, 107, 108, 119, 123-125
 Christoffer, greve af Oldenburg, 12, 62, 71,
 73, 74, 128
 Christoffer af Mecklenborg, ev. biskop af
 Ratzeburg, 127, 130
Christoffers Landslov i Sverige, 112
Collectanea af Peder Olsen OFM, 12, 14, 82,
 87, 103, 104, 105
 College de France, Paris, 100
 Collegium Trilinguum, Louvain, 100
 Columbus, 53
Compendiosa regum daniae historia af Poul
 Helgesen, 13
 Corpus Christi College, Oxford, 100
 Crivitz, Mecklenborg, 80
Cronica...in causa expulsionis..., se Uddri-
 velseskrøniken
*Cronica General de S. Francisco y su Apo-
 stolico Orden* af Antonio Daza OFM, 38
Cronica der Lande zu Holsten af Johann Pe-
 tersen, 26
*Crónica de la Orden de S. Francisco, Pro-
 vincia de Michoacán* af Alonso de la Rea
 OFM, 38, 41
Cronica regum danorum af Peder Olsen
 OFM, 12
Cronicon Saxonicum, se: Den gamle Sachs-
 ske Krønike
 Crotus Rubianus, humanist, 63

 Dacia, franciskanerordensprovins, passim
 Dacianus, Daciano, de Dacia, Jacobus, se
 Jakob den Danske
 Dacke, Niels, svensk oprørsleder, 62
Danorum Gesta af Peder Olsen OFM, 11,
 12, 14, 15, 20, 104-106
 Daza, Antonio OFM, Mexico, 38
*De origine Seraphicæ Religionis Francisca-
 næ* af Franciscus Gonzaga OFM, 34, 36,
 38, 53
 Delmenhorst, by og grevskab, 21, 28, 31-34,
 66, 123, 125, 128
*Descripción de la Provincia de los Apostolos
 San Pedro y San Pablo en las Indias de la*

- Nueva España* af Diego Muñoz OFM, Mexico, 39, 43, 45, 46
- Dialogo de Doctrina Christiana en la lengua de Mechuacún* af Maturino Gilberti OFM, Mexico, 48, 49
- Didrik den Lykkelige, greve af Oldenburg, 123
- Didrik, søn af Christian I (?), 124
- Ditmarsken, 66, 67, 76
- Dominikanere, 69, 101
- Dornheim, Tyskland, se Crotus Rubianus
- Dorothea af Brandenburg, dronning af Danmark, 16, 27, 64-66, 123, 124
- Dorothea af Danmark, kurfyrstinde af Pfalz, 62, 70, 74, 79, 128
- Dorothea af Danmark, hertuginde af Preussen, 69, 127, 130
- Dorothea af Danmark, hertuginde af Mecklenborg, 127, 130
- Dorothea af Sachsen-Lauenborg, dronning af Danmark, 126, 129
- Drendeborch, Caspar, kannik i Schwerin, 56, 58, 60, 78
- Edele Mikkelsdatter Jernskæg, hofdame, 92
- Einleitung zur Schleswig-Holsteinischen Geschichte* af A. H. Lackmann, 22
- Elav, kat. biskop af Børglum, 99
- Elben, 58, 78
- Elisabeth af Bayern, hertuginde af Sachsen, 18
- Elisabeth af Brandenburg, hertuginde af Brandenburg-Calenberg, 129
- Elisabeth af Danmark, kurfyrstinde af Brandenburg, 11-16, 18, 19, 22, 24, 26, 29, 30, 31, 61, 66-68, 70-72, 76, 81, 95, 105, 119, 126, 129
- Elisabeth af Danmark, hertuginde af Mecklenborg-Schwerin, 79, 127, 130
- Elisabeth af Habsburg, dronning af Danmark, 67-69, 95, 115, 125, 128
- Elisabeth af Sverige, hertuginde af Mecklenborg, 130
- Erasmus, se også Rasmus
- Erasmus af Rotterdam, humanist, 56, 57, 100, 101
- Erik, søn af Christian I (?), 124
- Erik, hertug af Brandenburg-Calenberg, 129
- Erik Lam, konge af Danmark, 102
- Erik Menved, konge af Danmark, 104
- Erik Plovpenning, konge af Danmark, 102, 104
- Erik, Sankt, konge af Sverige, 110
- Ernst, søn af kong Hans, 11, 17-20, 22, 24, 29-31, 81, 126
- Ernst, hertug af Braunschweig-Lüneburg, 19, 20
- Ernst III, greve af Honstein, 123
- Ernst af Meissen, hertug af Sachsen, 13, 18, 20, 124
- Ferdinand, konge af Tyskland, 72
- Faber, Johan, kat. biskop af Wien, 101
- Filip, søn af Christian II, 104, 115, 128
- Filip, landgreve af Hessen, 127
- Filip II, konge af Spanien, 44
- Filip den Smukke, hertug af Burgund, 125
- Flaccus Illyricus, humanist, 63
- Flensborg, 55, 57, 66, 120, 127
- Flensborg, Altes Gymnasium, 55
- Flensborg Franciskanerkloster, 55, 84
- Flensborg Stadtmuseum, 55
- Francisco Ximenes, se Ximenes
- Franciskanerordenens historie* af F. Gonzaga, se *De origine Ser. Rel. Franc. Franciskanerprovincens Dacias klostres oprindelseshistorie* af Peder Olsen OFM, 106
- Franciskanere, franciskanerorden, passim
- Frankfurt an der Oder, 99
- Frans (Franciscus), søn af kong Hans, 11-16, 18-20, 22, 24, 26, 29, 30, 66, 76, 81, 91, 93, 95, 97, 104, 105, 109, 112, 114, 126
- Frans af Assisi, Sankt, ordensstifter, 20, 34, 44, 96, 97, 108
- Frans, hertug af Braunschweig-Lüneburg alias af Giffhorn, 18-20
- Frans I, konge af Frankrig, 70, 77, 100
- Frans I, hertug af Lothringen, 79, 129
- Franz II Sforza, hertug af Milano, 128
- Frans Vormordsen, dansk reformator, 84, 89, 90

- Frederik I, konge af Danmark, hertug af Slesvig-Holsten, 62, 65-70, 72, 75, 76, 83, 86, 88, 89, 95, 105, 109, 117, 120, 124, 126, 130
- Frederik II, konge af Danmark, 129
- Frederik, søn af Frederik I, ev. biskop af Slesvig og Hildesheim, 70, 127
- Frederik greve af Pfalz, kurfyrste, 62, 74, 76, 77, 79, 128
- Frederik den Vise, kurfyrste af Sachsen, 18, 124
- Gabler, Mathias, humanist, 101
- Gabriel Poulsen OFM, gardian i Malmø, 84, 86
- Gamle sachsiske Krønike*, se Sachsiske Verdenskrønike
- Gandersheim, Tyskland, 20
- Gaona, Juan de OFM, Mexico, 46, 48, 53, 97, 121
- Garcia Icazbalceta, se Icazbalceta
- Gebhard, greve af Mansfeld, 123
- Genealogien* af Hermann Hamelmann, 21
- Genealogia* af Hieronymus Hennings, 26, 27, 124
- Georg, hertug af Pommern, 129
- Gert, greve af Oldenburg, Christian Is broder, 28, 32, 33, 64, 71, 123, 125
- Gilbert Nicolai OFM, generalvikar, 93, 94
- Gilberti, Maturino OFM, Mexico, 48, 49
- Gonzaga, Franciscus OFM, generalminister, 34-40, 42, 44, 45, 48, 50, 51, 53
- Gottorp Slot, 63-66, 68, 70, 75-77, 79, 127
- Gottorpske del af Hertugdømmerne, 65, 67, 68, 72, 75, 76, 79, 80, 127
- Greifswald, 99
- Grevefejden, 62, 71-75, 77, 86, 87, 120, 128, 129
- Gråbrødre, se franciskanerne
- Gråbrødrenes Uddrivelseskrønike*, se Uddrivelseskrøniken
- Gråmunkeholmen, Stockholm, 91
- Guadalajara, Mexico, 48, 51
- Gudtjaer, Andreas OFM, gardian i Schwerin, 56, 57, 78
- Gustav Vasa, konge af Sverige, 62, 130
- Günther, greve af Schwarzburg, 33
- Haderslev, 127
- Halle Franciskanerkloster, 102
- Halmstad Franciskanerkloster, 84
- Hamborg, 99
- Hamelmann, Herman, historiker, 20-26, 28-30, 32-34, 37, 53, 60, 77, 81, 91, 119
- Hans, konge af Danmark, 11-16, 18-26, 28-34, 37, 53, 60, 65-67, 70, 75-77, 81, 82, 87, 88-91, 93-95, 97, 103-105, 107-114, 116, 118, 119, 123-125
- Hans, søn af kong Hans, se Johan
- Hans, søn af Christian II, 68-70, 76, 95, 115, 128
- Hans den Ældre, hertug i Haderslev, 70, 79, 127
- Hedvig af Holsten, grevinde af Oldenburg, 64, 123
- Hedvig af Polen, kurfyrstinde af Brandenburg, 129
- Heinrich, se Henrik
- Helgesen, Poul, se Poul Helgesen
- Helligtrekongerskapellet, Roskilde Domkirke, 15-18, 20, 29, 31, 81, 105, 125, 126
- Helvig, komtesse af Delmenhorst, 28, 125
- Henning, tjener, 93
- Hennings, Hieronymus, genealog, 24, 26, 27, 124
- Henrik de Dacia OFM, i Perugia, 102
- Henrik den Fredsommelige, hertug af Mecklenborg, 61, 62, 72, 73, 80, 127
- Henrik den Mellemste, hertug af Braunschweig-Lüneburg, 19
- Henrik af Schwarzburg, kat. biskop af Bremen og Münster, 28, 31-34
- Henrik den Yngre, hertug af Braunschweig-Wolfenbüttel, 70
- Hering, Anton, embedsmand i Oldenburg, 21-24
- Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, 24, 33, 64-71, 75, 76, 79, 80, 107, 109, 124-127
- Hildebrandt, K. G., historiker, 112
- Hildesheim, 127
- Historia Ecclesiastica Indiana* af Gerónimo de Mendiéta, Mexico, 39, 45, 46

- Historia Saxonica, Vitæ aliquot Electorum et Ducum Saxonie* af Georg Spalatin, 18, 29
- Hofholdningsregnskaber*, dronning Christines, 92-94, 103
- Holsten, hertugdømmet, 65, 67, 68, 102
- Holstenske Krønike* af Johann Petersen, 26, 66
- Hornbæk, 56, 57, 78, 101
- Horsens Franciskanerkloster, 84
- Huetjozingo, Mexico, 39, 45, 46
- Hvidtfeldt, Arild, historiker, 11
- Icazbalceta, Joaquin Garcia, mexikansk historiker, 38, 39, 45
- Igvald OFM, 58
- Illyrien, 63
- Ingeborg, dronning af Danmark, 104
- Isrien, se Illyrien
- Jacobus Johannis (Hansen) student, 99
- Jakob, dronning Christines kapellan, 92, 93
- Jakob, Sankt apostel, 31
- Jakob den Danske, Dacianus, de Dacia, Gotorpius, Johanns, passim
- Jakob, greve af Delmenhorst, 28, 31-33, 119, 125
- Jakob, marquis af Ormande, 126
- Jakob III, konge af Skotland, 32, 124, 126
- Jakob IV, konge af Skotland, 32, 126
- Jalisco, Mexico, 40, 42, 48
- Joachim I »Nestor«, markgreve og kurfyrste af Brandenburg, 13-15, 18, 22, 24, 61, 66-68, 71, 72, 81, 124, 129
- Joachim II »Hector«, kurfyrste af Brandenburg, 72, 129
- Johan, Johannes, se også Hans
- Johan (Johannes, Hans), søn af kong Hans, 11, 17-20, 22-24, 26, 29, 30, 31, 81, 125
- Johann Albrecht I, hertug af Mecklenborg, 80, 130
- Johan den Bestandige, kurfyrste af Sachsen, 18, 20, 124
- Johan, markgreve af Brandenburg, 123
- Johan, markgreve af Küstrin, 129
- Johan V, greve af Oldenborg, 28, 125, 128
- Johan VI, greve af Oldenborg, 128
- Johan VII, greve af Oldenborg, 21, 128
- Johann Petersen, kronikør, 26, 66
- Johannes Mathiæ OFM, 58
- Johannes de St. Michael OFM, Mexico, 35, 37
- John, søn af Jakob III og Margrethe af Skotland, 126
- Julius, hertug af Braunschweig-Wolfenbüttel, 20
- Jutta, datter af Erik Plovpenning, 102
- Jüterbog, 19
- Kalundborg, 65, 79, 81
- Karl V, kejser, 37, 40, 44-48, 51, 53, 62, 67-72, 74, 76-79, 100, 120, 122, 125
- Karl, hertug af Geldern, 74
- Karmelitter, 12, 69
- Katharina af Hoya, grevinde af Oldenborg, 123, 125
- Katharina af Sachsen-Lauenborg, dronning af Sverige, 126, 130
- Kejsernes, kongernes og fyrsternes slægter af Hieronymus Hennings, se Genalogien*
- Kiel, 70, 127
- Kiel Franciskanerkloster, 102
- Kirkeordinansen, dansk ev., 57, 58, 120*
- Klareboderne, København, 92
- Klarisserklostre, se St. Clara Klostre
- Klaus Mortensen, dansk reformator, 84, 89
- Knud, søn af Christian I, 124
- Knuds Kirke, St., se Odense
- Kock, Jørgen, borgmester i Malmø, 84, 120
- Kolding, 77, 89
- Kolding Franciskanerkloster, 84, 89
- Kong Hans' historie* af Hans Svaning, 11, 16, 26
- Kong Hans Rimkrønike*, 13-15, 20
- Krabbe, Tyge, rigsmarsk, 13
- Kustode, leder af et kustodi i franciskanerordenen, 45
- Kustodi, underafdeling af en franciskanerordensprovins, 40, 45
- København, 11, 13-15, 30, 62, 71, 74, 81, 92, 114, 129, 130
- Københavns Franciskanerkloster, 87, 104, 115, 128

- Københavns St. Clara Kloster, 91, 104
 Københavns Slot, 77
 Københavns Universitet, 101
 København, Vor Frue Kirke, 30
 Køge Franciskanerkloster, 84
 Köln, 65
 Königsfeldt, J.P.F., historiker, 22
- Langebek, Jacob, historiker, 12
 »La Trinidad«, spansk skib, 53
 Lackmann, A. H., historiker, 22
 Leipzig Universitet, 100
 Lopez, Atanasio, historiker, 39
 Lothringen, 128, 129
 Louvain Universitet, 100
 Ludvig, søn af hertug Albrecht VII af Mecklenborg, 74, 130
 Ludvig den Hellige, konge af Frankrig, 102
 Ludwig af Anhalt OFM, gardian i Halle, 102, 103, 108
 Lund, 69
 Lund Franciskanerkloster, 98
 Luther, Martin, 18, 69, 72, 100, 102, 108
 Lübeck, 67, 68, 73
 Lübz, Mecklenborg, 80
 Lüneburg, 26
 Lütke Naamensen OFM, 55-58, 60, 78, 120
- Magdeburg, 103, 108
Magnus Erikssons Landslov, svensk, 110, 112-114
 Magnus af Mecklenborg, ev. biskop af Schwerin, 62, 72, 73, 78-80, 127
 Magnus Ladulås, konge af Sverige, 102, 104
 Magnus II, hertug af Sachsen-Lauenborg, 126
 Malmø, 71, 89
 Malmø Franciskanerkloster, 84-86, 88-90, 117, 119
 Margrethe, nonne, datter af Valdemar den Store, 102
 Margrethe af Brandenburg, hertuginde af Pommern, 129
 Margrethe af Danmark, dronning af Skotland, 32, 124, 126
 Margrethe af Sachsen, hertuginde af Braunschweig-Lüneburg, 19, 20
 Margrethe Tudor, dronning af Skotland, 126
 Maria, regentinde af Nederlandene, 74
 Marie (?), nonne, datter af Valdemar den Store, 102
 Maximilian I, kejser, 67, 71
 Maximilian, søn af Christian II, 104, 115, 128
 Melanchton, Filip, 100
 Mendieta, Gerónimo de OFM, historiker, 39, 40, 45-48, 50, 89, 97
 Mexico by, 38, 45, 48, 53
 Michoacán, Mexico, 35, 37, 38, 40, 42, 44, 45, 51, 54, 81, 121
 Milano, 128
 Mindrebødre, se franciskanere
 Møller, O. H., rektor i Flensborg, 55-57
Monarchia Indiana af Juan de Torquemada OFM, 38, 39
 Montufar, ærkebiskop af Mexico, 48
 Moritz, greve af Oldenburg, Christian Is broder, 28, 31, 33, 64, 123, 125
 Muñoz, Diego OFM, historiker, 39, 40, 42-48, 50, 51, 53, 89, 97
 Münster i Westfalen, 28, 32-34
- Naamensen, Lütke, se Lütke N.
 Nahuatl, atztekernes sprog, 48
 Neu-Brandenburg, Mecklenborg, 61, 72
 Niels, præst i Odense, 93
 Norrmalm, Stockholm, 91
 Nyborg, 22, 81
Ny Testamente, udg. af Erasmus af Rotterdam, 56, 57, 78, 100, 101
 Næsbyhoved Slot, 91-93
 Næstved Franciskanerkloster, 84
- Odense, 13-15, 24, 58, 92-95, 103, 110, 114
 Odense Franciskanerkloster og -kirke (Gråbrødre-) 11, 13, 14, 16, 66, 79, 81, 91, 94, 103, 104, 108, 126
 Odense, St. Albani Kirke, 93
 Odense, St. Knuds Kirke, 11, 66, 94, 96
 Odense, St. Knuds Kloster, 102
 Olav, Sankt, 95

- Oldenburg, Statsarkiv, 25
Oldenburgische Chronik af Hermann Hamelmann, 20-25, 28, 33, 34, 37
 Olsen, Peder, se Peder Olsen OFM
 Oluf, søn af Christian I, 124
 Otto, hertug af Braunschweig-Lüneburg, 19
 Otto, greve af Hoya, 123
 Oxford, 98, 100
 Oxe, Peder, adelsmand, 79
- Palladius, Peder, ev. biskop af Sjælland, 26
 Paris, 98-100
 Patzcuaro-søen, 40
 Peder Olsen OFM, historiker, 11-16, 20, 58, 60, 81, 82, 87, 91, 103-106, 108, 117-119
 Perugia, 102
 Philip, se Filip
 Poppo af Henneberg, 129
 Porsfeldt, Otto, 93
 Poul Helgesen, karmelit, 12, 13, 16, 105, 106
Provincialministre for provinsen Dacia OFM af Peder Olsen, 106
 Puebla, Mexico, 39, 40, 45
- Randers Franciskanerkloster, 84
 Rasmus Clausen Ulf OFM, provincialminister, 86, 120
 Rasmus Olsen OFM, 83, 84, 88
 Ratzeburg, 73, 78, 80, 127, 130
 de la Rea, Alonso OFM, historiker, 38, 40, 41
 Regensburg, 70, 128
 Regitze, datter af kong Magnus Ladulås, 102
 Ribe Franciskanerkloster, 104
 Ribnitz, St. Clara Kloster, Mecklenborg, 72, 80
 Riddarholmen, se Stockholm
Rimkrøniken, Den danske, se kong Hans Rimkrøniker
 Rom, 34, 35, 40, 42-44
 Roskilde, 12, 29
 Roskilde Domkirke, 15, 17, 81, 104
 Roskilde Franciskanerkloster, 58, 87, 104
 Roskilde Helligtrekongerskapel, se Helligtrekongerskapellet
 Roskilde St. Agnete Kloster, 102
 Roskilde St. Clara Kloster, 104
 Roskilde Vor Frue Kloster, 102
 Rostock, 71, 73, 99, 101
 Rubianus, se Crotus R.
 Ry, Jylland, 73
 Rütthning, Gustav, historiker, 21, 24, 26, 28, 34
- Sachsiske Verdenskrønike (Cronica Saxonica)*, *Den gamle*, 22, 24, 26, 28, 29, 31-33
 Salamanca, 98
 Sanchez, Francisco, skibskaptajn, 53
 Sancta Maria de Jesu Tarequati, se Tarecuato Franciskanerkloster
 Sancti Evangelii, mexikansk franciskanerprovins, 35, 44, 45
 Sankt Clara Klostre, 72, 80, 91, 92, 102, 104
Sankt Erik Lov, se Magnus Erikssons Landslov
 Sankt Nicholas-Kollegiet, Wien, 101
 Sankt Peter og Sankt Paulus, mexikansk franciskanerprovins, 35, 38-40, 42, 44-46
 Saxonia, universitetsnation, 99, 100, 119
 Saxonia, Sancti Crucis, tysk franciskanerprovins, 57, 58, 60
 Scharnbek, 19
 Schmalkaldiske Fyrsteforbund, 70, 77
 Schwerin, by og bispedømme, 56-58, 62, 71-73, 78, 101, 127, 130
 Schwerin, domkapitel (kanniker), 56-58, 73
 Schwerin Franciskanerkloster, 56, 57, 62, 73, 78
Scriptores rerum danicarum, 12
 Segebergse (kongelige) del af Hertugdømmerne, 65-69
 Segovia, Antonio de OFM, 45
 Sello, G., historiker, 21
 Sevilla, 38, 51, 52, 60, 120
 Sigbrit, 114
 Skiby Kirke, 105
Skibykrøniken af Poul Helgesen, 13, 105
 Skodborg, Jørgen, ærkebiskop af Lund, 69
 Slesvig ev. bispedømme, 127
 Slesvig Domkirke, 95

- Slesvig, hertugdømme, 63-68, 75, 76
 Slesvig-Holsten, se Hertugdømmerne
 Sofie af Mecklenborg, dronning af Danmark, 129
 Sofie af Pommern, dronning af Danmark, 70, 124, 126
 Sofie af Sachsen-Lauenborg, grevinde af Oldenburg, 126, 128
 Sonnerup, 82
 Spalatin, Georg, sachsisk råd og historiker, 18-20, 22, 29, 31, 81
 Spandau, 72, 81
 Spandemager, Hans, dansk reformator, 84, 89
 Speyer, 79, 120
 Sternberg, tysk valfartssted, 78, 93
 Stendal, 66
 Stockholm, 91, 109, 112, 114, 116
 Stockholm Franciskanerkloster, 91, 104, 110
 Stockholm, Riddarholmen, 91
 Stockholm St. Clara Kloster, 91, 102
 Stockholm Slot, 91
 Stormarn, 66, 76
 Sture, Sten, svensk rigsforsender, 91
 Sucket, Johan, kejserlig gesandt, 110, 114
 Svanning, Hans, historiker, 11, 16, 26
 Sønderborg Slot, 70, 73, 79, 81, 118
 Søren Nielsen fra Hornbæk OFM, 56, 57, 78, 101
- Tarecuato Franciskanerkloster, Mexico, 35-37, 42, 44, 45, 53, 81, 121, 122
 Taraskere, indianerfolk, 46
 Taraskisk, indianersprog, 48, 49
 Tausen, Hans, dansk reformator, 100
Teatro Mexicano af Agustín de Vetancurt, 38
Thesoro Spiritual en lengua de Mechuacán af Maturino Gilberti OFM, 50
 Thurius, Marschalk, humanist i Rostock, 101
 Toldberg, Helge, filolog, 13
 Toledo, 100
 Torquemada, Juan de OFM, historiker, 38, 39
 Toulouse, 98
- Tranekær Slot, 91
 Trelleborg Franciskanerkloster, 87
 Trithemius, Johannes, abbed, 63
 Trolle, Gustav, kat. ærkebiskop af Uppsala, 110
 Tzintzuntzan Franciskanerkloster, Mexico, 40
 Tønder Franciskanerkloster, 84, 89
 Tønder Slot, 89
- Uddrivelseskrønike, Gråbrødrenes*, 82-91, 98, 105, 106, 108, 117, 120
 Ulf, se Rasmus Clausen Ulf OFM
 Uppsala, 109, 112
 Uppsala Universitet, 101
 Ulrich, hertug af Mecklenborg, 127, 130
 Ursula af Mecklenborg, abbedisse af Ribnitz St. Clara-kloster, 72, 80
 Ülzen, 26
- Vadstena Kloster, 91
 Valdemar Sejr, konge af Danmark, 104
 Valdemar den Store, konge af Danmark, 102
 Valencia, Angel de OFM, 51
 Valladolid, 38
 Vavel Slot, Oldenburg, 28
 Vera Cruz, Mexico, 51-53, 120
 Vetancurt, Agustín de OFM, 38
 Viborg, 66
 Viborg Franciskanerkloster, 83, 86
 Vingaard, Hans, bogtrykker, 13
 Vormordsen, se Frans Vormordsen
- Wien Universitet, 99-101, 119
 Wilhelm af Anhalt, se Ludwig af Anhalt OFM
 Wismar, 71, 73
 Wittenberg, 11, 100
 Wittenburg, Mecklenborg, 58, 78
 Wullenwever, Jürgen, borgmester, 71
- Ximenes de Cisneros, Francisco, kat. ærkebiskop af Toledo, 100
- Zacapu Franciskanerkloster, Mexico, 54

Yngre Sachserkrønike, 28
Ystad Franciskanerkloster, 83, 84, 87
Øksnebjerg, slaget ved, 74

Ålborg, 24, 100
Ålborg Franciskanerkloster, 84, 99, 100
Århus, 13

Odense University Studies in History and Social Sciences

(The prices do not include the Danish sales tax)

- 1: Anders Bjørnvad: *De fandt en vej. Den allierede overflyvning af Danmark under besættelsen ...* 1970. 205 pp. *Out of print.*
- 2: Jørn Henrik Petersen: *Aspekter af den økonomiske problematik i en centraldirigeret økonomi.* 1971. 311 pp. Dan.kr. 40.00.
- 3: Aage Trommer: *Jernbanesabotagen i Danmark under Den anden Verdenskrig.* 1971. 323 pp. Dan.kr. 30.00.
- 4: Henning Bregnsbo: *Kampen om skolelovene af 1958.* 1971. 236 pp. Dan.kr. 25.00.
- 5: Jørn Henrik Petersen: *Socialpolitisk teori. Bind I.* 1972. 135 pp. Dan.kr. 30.00.
- 6: Mikael Venge: *Christian 2.s fald. Spillet om magten i Danmark januar-februar 1523.* 1972. 218 pp. Dan.kr. 60.00.
- 7: Aage Trommer: *Modstandsarbejde i nærbyllede. Det illegale arbejde i Syd- og Sønderjylland ...* 1973. 515 pp. Dan.kr. 90.00.
- 8: Klaus Jørgensen: *Atomvåbnenes rolle i dansk politik.* 1973. 173 pp. Dan.kr. 20.00.
- 9: Erik Gørtz: *Measures of the Effects of Economic Policy.* 1973. 75 pp. Dan.kr. 30.00.
- 10: Leif Szomlański: *Yngre Sjællandske Krønike. Baggrund, tilblivelse og værdi.* 1973. 118 pp. Dan.kr. 40.00.
- 11: Aage Fasmer Blomberg: *Fyns vilkår under Svenskekrigene 1657-60.* 1973. 698 pp. Dan.kr. 100.00.
- 12: Ole Nørskov Nielsen: *Andagtslitteraturen og de gudelige vækkelser på Fyn 1820-1840.* 1973. 200 pp. Dan.kr. 40.00.
- 13: Niels Chr. Knudsen: *Production and Cost Models of a Multi-Product Firm.* 1973. 302 pp. Dan.kr. 50.00.
- 14: Jørn Henrik Petersen: *Socialpolitisk teori. Bind II.* 1974. 448 pp. Dan.kr. 120.00.
- 15: Erik Beukel: *Socialdemokratiet og stationeringsproblemet 1952-53.* 1974. 72 pp. Dan.kr. 20.00.
- 16: Carl-Johan Bryld: *Hans Svane og gejstligheden på stændermødet 1660.* 1974. 166 pp. Dan.kr. 30.00.
- 17: Tage Kaarsted: *Storbritannien og Danmark 1914-1920.* 2. udgave. 1975. 249 pp., ill. Dan.kr. 35.00.
- 18: Erling Ladewig Petersen: *‘Alī and Mu‘āwīya in Early Arabic Tradition.* Repr. 1974. 264 pp. Dan.kr. 60.00.
- 19: H. V. Gregersen: *Plattysk i Sønderjylland. En undersøgelse af fortyskningsens historie indtil 1600-årene.* 1974. 393 pp. Dan.kr. 100.00.
- 20: Erling Albrechtsen: *Fyn i oldtiden.* 1974. 152 pp. *Out of print.*
- 21: Erling Ladewig Petersen: *Veritas et honor regis.* 1974. 100 pp. Dan.kr. 25.00.
- 22: Hans Chr. Johansen: *Befolkningsudvikling og familiestruktur i det 18. århundrede.* 1975. 211 pp. Dan.kr. 60.00.
- 23: *Uppsalaoverenskomsten 1520.* Af Lizzie Wie Andersen [m. fl.] 1975. 208 pp. Dan.kr. 60.00.
- 24: Per Chr. Andersen: *Kristen politik. Kristeligt Folkeparti 13. april 1970 – 21. september 1971.* 1975. 128 pp. Dan.kr. 30.00.
- 25: Emanuel Halicz: *Partisan Warfare in 19th Century Poland: The Development of a Concept.* 1975. 220 pp. Dan.kr. 70.00.
- 26: Zygmunt Tkocz: *Klassestruktur og sociale forandringer i Østeuropa.* 1975. 194 pp. Dan.kr. 60.00.
- 27: Eric S. Einhorn: *National Security and Domestic Politics in Post-War Denmark.* 1975. 108 pp. Dan.kr. 30.00.
- 28: Finn Petersen: *Grønlandssagens behandling i FN 1946-54.* 1975. 130 pp. Dan.kr. 30.00.
- 29: Thelma Jexlev: *Fra dansk senmiddelalder. Nogle kildestudier.* 1976. 128 pp. Dan.kr. 30.00.
- 30: Hans Kryger Larsen: *Erik Arup. En historiografisk undersøgelse ...* 1976. 72 pp. Dan.kr. 20.00.

- 31: Jørgen Grundt Larsen: *Modstandsbevægelsens Kontaktudvalg i Stockholm 1944-1945*. 1976. 184 pp. Dan.kr. 40.00.
- 32: Hans Chr. Johansen: *Studier i Dansk Befolkningshistorie 1750-1890*. 1976. 214 pp. Dan.kr. 35.00.
- 33: Thorvald Ringsmose: *Rantzausholm Gods før og efter Svenskekrigene 1657-60*. 1976. 88 pp. Dan.kr. 20.00.
- 34: Jørgen Hæstrup: *Den 4. våbenart. Hovedtræk af de europæiske modstandsbevægelsers historie 1939-45*. 1976. 542 pp. Dan.kr. 50.00.
- 35: Jørgen Hæstrup: *Secret Alliance. A Study of the Danish Resistance Movement 1940-45. Vol. 1*. 1976. 326 pp. Dan.kr. 80.00.
- 36: Arne Bonvig Christensen: *Invasion i Danmark?* 1976. 200 pp. Out of print.
- 37: Jørgen Hæstrup: *Secret Alliance. A Study of the Danish Resistance Movement 1940-45. Vol. 2*. 1976. 398 pp. Dan.kr. 80.00.
- 38: Chr. Bo Hansen: *Retssystemet. En retssociologisk analyse*. 1976. 143 pp. Out of print.
- 39: Sven Erik Larsen: *Militærnægterproblemet i Danmark 1914-1967*. 1977. 112 pp. Dan.kr. 20.00.
- 40: Klaus Jørgensen: *Hjælp fra Danmark. En studie i dansk u-landspolitik 1960-71*. 1977. 443 pp. Dan.kr. 40.00.
- 41: Jørgen Hæstrup: *Secret Alliance. A Study of the Danish Resistance Movement 1940-45. Vol. 3*. 1977. 422 pp. Dan.kr. 80.00.
- 42: Hans Snitker: *Det illegale Fri Danmark – bladet og organisationen*. 1977. 192 pp. Dan.kr. 45.00.
- 43: Per Kristensen: *Bønder og bebyggelse*. 1977. 246 pp. Dan.kr. 60.00.
- 44: Vello Helk: *Die Jesuiten in Dorpat 1583-1625. Ein Vorposten der Gegenreformation in Nordosteuropa*. 1977. 335 pp. Dan.kr. 80.00.
- 45: Emanuel Halicz: *Danish Neutrality during the Crimean War (1853-1856)*. 1977. 251 pp. Dan.kr. 70.00.
- 46: Thomas Riis: *Les institutions politiques centrales du Danemark 1100-1332*. 1977. 397 pp. Dan.kr. 90.00.
- 47: Mikael Venge: *Når vinden føjer sig. Spillet om magten i Danmark marts-december 1523*. 1977. 179 pp. Dan.kr. 40.00.
- 48: Knud J. V. Jespersen: *Rostjenestetaksation og adelsgods. Studier i den danske adelige rostjeneste og adelens godsfordeling 1540-1650*. 1977. 330 pp. Dan.kr. 50.00.
- 49: Henning Nielsen: *Dansk udenrigspolitik 1875-1894 med særligt henblik på beslutningsprocessen*. 1977. 215 pp. Dan.kr. 40.00.
- 50: Jytte Jensen: *Organisering og finansiering af byggeriet på Ulriksholm i 1630'erne og 1640'erne*. 1977. 101 pp. Dan.kr. 40.00.
- 51: Hanne Eriksen: *Partiet De Uafhængige 1953-1960*. 1978. 197 pp. Dan.kr. 24.00.
- 52: *Chance and Change. Social and economic studies in historical demography in the Baltic Area*. Ed. by David Gaunt et al. 1978. 296 pp. Dan.kr. 100.00.
- 53: Haakon Bennike Madsen: *Det danske skattevæsen. Kategorier og klasser. Skatter på landbefolkningen 1530-1660*. 1978. 454 pp. Dan.kr. 80.00.
- 54: Per Sundbøl: *Dansk Islandspolitik 1913-1918*. 1978. 156 pp. Dan.kr. 40.00.
- 55: Jørgen Hæstrup: *Europe Ablaze. An Analysis of the History of the European Resistance Movements 1939-45*. 1978. 564 pp. Dan.kr. 120.00.
- 56: Jørn Henrik Petersen: *Socialpolitisk teori. Bind III: Socialpolitik og velfærdsøkonomi*. 1978. 532 pp. Dan.kr. 80.00.
- 57: Jens Rasmussen: *Provst U. A. Plesners virke som embedsmand og politiker*. 1978. 135 pp. Dan.kr. 20.00.
- 58: Tore Nyberg: *Skt. Peters efterfølgere i brydningstider. Omkring pavedømmets historie. Rom og Nordeuropa 750-1200*. 1979. 188 pp. Dan.kr. 60.00.
- 59: Kay Lundgreen-Nielsen: *The Polish Problem at the Paris Peace Conference: A Study of the Policies of the Great Powers and the Poles, 1918-1919*. 1979. 603 pp. Dan.kr. 120.00.

- 60: Johs. Nielsen: *Genrejsningshåb og undergangsangst. Dansk forsvarspolitik mellem 1864 og 1870 og folkestyrets første forsvarsordning.* 1979. 192 pp. Dan.kr. 32.00.
- 61: Tage Kaarsted: *Great Britain and Denmark 1914-1920.* 1979. 248 pp. Dan.kr. 80.00.
- 62: Peter Toft-Nielsen: *Muco-analyse. Om multicollinearitet i lineære økonomiske modeller.* 1979. 244 pp. Dan.kr. 80.00.
- 63: Jens Michaelsen: *Den unge C. Th. Zahle 1866-1901.* 1979. 131 pp. Dan.kr. 35.00.
- 64: Jørgen Drud Hansen: *Den Friedmanske monetarisme.* 1979. (8)+200 pp. Out of print.
- 65: Erik Mader: *SF under »det røde kabinet« 1966-1968.* 1979. 246 pp. Dan.kr. 50.00.
- 66: Kirsten Harder: *De dansk-færøske forhold 1945-48.* 1979. 199 pp. Dan.kr. 40.00.
- 67: Knud J. V. Jespersen (red.): *Rigsråd, adel og administration 1570-1648.* 1980. 206 pp. Dan.kr. 65.00.
- 68: Knud Hornbeck og Helge Land Hansen: *Tanggård gods 1553-1559. Adelig godsdrift i Danmark i det 16. århundrede.* 1980. 264 pp. Dan.kr. 32.00.
- 69: Kurt Risskov Sørensen: *Fredsagen i Danmark 1882-1914.* 1981. 112 pp. Dan.kr. 35.00.
- 70: Morten Hahn-Pedersen: *Historien om et nul. Mogens Glistrup og fremskridtsbevægelsen 1971-73.* 1981. 141 pp. Dan.kr. 40.00.
- 71: Søren Eigaard: *»Frø af ugræs ...«. Danmarks National Socialistiske Arbejder Parti 1930-34.* 1981. 198 pp. Out of print.
- 72: Erland Porsmose: *Den regulerede landsby. Studier over bebyggelsesudviklingen på Fyn i tiden fra ca. 1700 til ca. 1000 e. Kr. fødsel.* 1981. 550 pp. (2 bd.). Dan.kr. 120.00.
- 73: Emanuel Halicz: *Polish National Liberation Struggles and the Genesis of the Modern Nation. Collected Papers.* 1982. 197 pp. Dan.kr. 150.00.
- 74: Jørgen Hæstrup: *Dengang i Danmark. Jødisk ungdom på træk 1932-1945.* 1982. 267 pp. Dan.kr. 50.00.
- 75: Bjørn Rosengreen: *Dr. Werner Best og tysk besættelsespolitik i Danmark 1943-1945.* 1982. 197 pp. Dan.kr. 90.00.
- 76: Hans-Norbert Lahme: *Sozialdemokratie und Landarbeiter in Dänemark (1871-1900).* 1982. 412 pp. Dan.kr. 140.00.
- 77: Helge Larsen: *Selvstændighed og sult. Fødevarerforsyningen i Ghana 1957 til 1978.* 1982. 202 pp. Dan.kr. 40.00.
- 78: Susan Seymour: *Anglo-Danish Relations and Germany 1933-1945.* 1982. 295 pp. Dan.kr. 130.00.
- 79: Hans Chr. Johansen, Per Boje og Anders Monrad Møller: *Fabrik og bolig. Det industrielle miljø i Odense 1840-1940.* 1983. 365 pp. + 1 mikrofiche. Dan.kr. 140.00.
- 80: Erik Jensen: *Mellem demokrati og fascisme. Træk af Konservativ Ungdoms organisatoriske og ideologiske nyorientering 1932-34.* 1983. 154 pp. Dan.kr. 50.00.
- 81: Erland Porsmose: *Bønder, bryder og tjenere. Gårdbrugervilkår på Fyn 1502-1542.* 1983. 109 pp. Dan.kr. 90.00.
- 82: Hans Chr. Johansen: *Shipping and Trade between the Baltic Area and Western Europe 1784-95.* 1983. 139 pp. Dan.kr. 150.00.
- 83: P. Knudsen – *Bidrag til hans politiske biografi.* (Ed. Hans-Norbert Lahme). 1984. 135 pp. Dan.kr. 45.00.
- 84: Nils Vollertsen: *SPD, socialdemokratiet og det danske mindretal.* 1984. 120 pp. Dan.kr. 80.00.
- 85: *Magtstaten i Norden i 1600-tallet og de sociale konsekvenser.* (Rapporter til den XIX nordiske historikerkongres Odense 1984, Bind I.) 1984. 144 pp. Dan.kr. 100.00.
- 86: *Den kolde krig og de nordiske lande.* (Rapporter til den XIX nordiske historikerkongres Odense 1984, Bind II.) 1984. 84 pp. Dan.kr. 90.00.
- 87: Hans Palle Lohmann: *Dansk Folkefællesskab 1936-42.* 103 pp. Dan.kr. 80.00.
- 88: Henrik Lundbak: *»Såfremt som vi skulle være Deres lydige borgere«.* 1985. 256 pp. Dan.kr. 150.00.
- 89: Finn Stendal Pedersen: *Fjelstedgården. Fjelstedgården i Den fynske Landsby under driftsfællesskab og efter udskiftning 1680-1900.* 1985. 112 pp. Dan.kr. 80.00.

- 90: Helge Larsen: *Fra liberalisme til radikalisme. Københavns liberale Vælgerforening 1883-1908*. 1985. 175 pp. Dan.kr. 120.00.
- 91: Peter Nordendorf Olsson: *Fredspolitisk folkeparti. Et pacifistisk forsøg på opnåelse af folketingsrepræsentation*. 1985. 96 pp. Dan.kr. 80.00.
- 92: Finn Stendal Pedersen: *Fynsk Landbrugs Vilkår i 1682. Statistiske studier i produktionsmuligheder og ejendomsstruktur på grundlag af forarbejderne til Christian V's matrikel*. 1985. 450 pp. Dan.kr. 270.00.
- 93: Jørn Henrik Petersen: *Den danske alderdomsforsørgelseslovgivnings udvikling. I*. 1985. 335 pp. Dan.kr. 160.00.
- 94: Gerda Gram: *Norske tilstande. Norge under 2. verdenskrig*. 1986. 191 pp. Dan.kr. 120.00.
- 95: Poul Thestrup: *Nærbutik og næringslovsomgøelse. En undersøgelse af brugsforeningerne og deres placering i innovationsprocessen i Danmark mellem 1850 og 1919*. 1986. 549 pp. Dan.kr. 240.00.
- 96: *Familien i forandring i 18- og 1900-tallet & mødeberetning*. (Rapporter til den XIX nordiske historikerkongres, Odense 1984, bind III). 1986. 143 pp. Dan.kr. 110.00.
- 97: L. E. Fauersholdt Jensen: *Danske Kornmål i 1600-tallet. Kornskæpper og korntønder før 1683 med tilbageblik til middelalderen*. 1986. 128 pp. Dan.kr. 120.00.
- 98: Jørgen Nybo Rasmussen: *Broder Jakob den Danske, kong Christian II's yngre broder*. 1986. 143 pp. Dan.kr. 90,16.
- 99: Troels Fink: *Estruptidens politiske historie 1875-1894*. To bind: I: Kampen mellem de to ting 1875-1885. II: Provisorietiden 1885-1894. 1986. 621 pp. Dan.kr. 244,26.

Ingen familie i Danmark er bedre kendt end kongefamilien. Derfor er det mærkeligt, at mexikanske og spanske historieværker om franciskaneren og missionæren i Mexico Jakob den Danske altid har hævdet, at han var af det danske kongehus, uden at dette hidtil er blevet nærmere undersøgt. Gennem fremlæggelse og kritisk undersøgelse af det relevante kildemateriale viser bogen, at Jakob virkelig var en søn af kong Hans og dronning Christine af Danmark og dermed en broder til kong Christian II.

Men hvorfor har så ingen tidligere vidst det? Det viser sig at kunne forklares på den måde, at da Jakob havde ofret sin ret og sit navn som kongesøn for at blive en ydmyg gråbroder, udnyttede hans slægtninge af det oldenborgske kongehus dette afkald politisk under deres magtkampe om den nordiske union og i reformationsopgøret. Denne politiske interesse i Jakobs anonymitet førte til, at datidens officielle historieskrivning tav så effektivt om ham, at sløret over hans sande identitet først nu har kunnet hæves.